

Belsőak
könyve
1510

Akadémiai Kiadó

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

PÉLDÁK KÖNYVE

1510

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

CODICES HUNGARICI
IV.

PÉLDÁK KÖNYVE
1510

HASONMÁS ÉS KRITIKAI SZÖVEGKIADÁS

JEGYZETEKKEK ÉS TANULMÁNNYAL KÍSÉRVE
KÖZZÉTESZI

BOGNÁR ANDRÁS és LEVÁRDY FERENC

1960

Lektorok

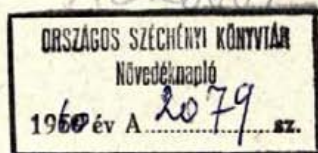
BÁRCZI GÉZA
GERÉZDI RABÁN

Burkoló- és kötéstervet készítette

HÜTH ISTVÁN

© Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960

Országos Széchényi Könyvtár

T A R T A L O M

Bevezetés	8
I. A Példák Könyve hasonmása	16
II. A Példák Könyve szövege. — Latin forrásszövegek jegyzetekkel	105
III. A Példák Könyve jellege és története	281
IV. Könyvészet	294
Resumé. — Summarium	301
Tárgymutató	305

BEVEZETÉS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A PÉLDÁK KÖNYVE 1510 címet viselő kódexet a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára őrzi. Jelzete: *Cod. Hung. 3.* Kötése XIX. századi, aranynyomású, klasszicista diszítésű bőr. 43 — részben vízjeles — papírfóliót számlál. Újrakötésekor több beiratlan lapot fűztek hozzá: 3 a kötet elején; 9 a kötet végén. A lapok eredeti méretét — 185×138 mm. — a 35—43 fóliók vörös metszése is elárulja. A többi lapok mérete valamivel nagyobb lehetett. Ezeket a kódex újrakötése alkalmával a legkisebb lapméretű ternióhoz gyalulták. Ugyanakkor a terniók belső, hajtogatott oldalát is egyöntetűen levágták, s az összetartozó lapokat keskeny papírcsíkkal ragasztották egybe. A vízjelek tanúsága szerint megzavarták az egybetartozó terniók rendjét. Súlyosabb hiba ennél, hogy a kódex elejére tartozó 35—43 fóliókat a kötet végéhez fűzték. A szöveget a fóliók helyreállított, eredeti sorrendjében közöljük. A lapszámokra való hivatkozás a továbbiakban már a helyreállított sorrend alapján történik.

A kódex eredetileg egy öt darabot egybefoglaló kolligátumhoz tartozott.¹ A kolligátumot Döbrentey Gábor utasításai szerint Illés László orvosdoktor 1841 április—június folyamán lemásolta. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött másolat² alapján megállapítható a kolligátum részeinek eredeti sorrendje:

1. Cornides-kódex első része
2. Bod-kódex
3. Cornides-kódex második része
4. Könyvecske az Apostolok Méltóságáról
5. Példák Könyve 1—18. lap.
6. Példák Könyve 18—86. lap.
7. Sándor-kódex

Toldy Ferencnek a Nádor- emlékkönyv kiadására, illetve a Nádor-kódex kiválasztására vonatkozó javaslatából kiderül, hogy a kötet még 1846. május 4-én is bontatlan. Toldynak az Egyetemi Könyvtár kötetszámának emelésére irányuló törek-

¹ A következőkben gyakran hivatkozás nélkül idézzük a kódexre vonatkozó kutatásunk néhány eredményét összefoglaló cikkünket: Bognár—Levárdy, A Példák Könyve keletkezésének körülményei. ItK. (1959.) 3—4. sz.

² M. Tud. Akadémia: M. Cod. 26. Vö. Volf, NyTár. VIII. XXXII—XXXIII.

$\ddot{u} \sim \ddot{u} = ew, \check{e}, iw, ev \sim ew, iw, w$
 $\ddot{o} \sim \ddot{o} = ew, \check{e}, o, e \sim ew, e, \check{e}, ev, eo,$
 $j \sim i = i, y \sim i, y$
 palatálisok = ny, n; ly, li; ty, t; gi, gy, gý, g, gh.

A szóvégi k-nak gyakori *c* jelölése (faknac, fyweknece, chae), továbbá egyes rövidítései (gfefforra, p̄dicallani) arra vallanak, hogy a másoló latin szövegekkel is foglalkozott. Jellegzetes a *d* = *t*, *g* = *k* (lassat ~ lássad, neket ~ neked, vegyet ~ vegyed, erchet ~ ércsed, gegyetlen ~ kegyetlen) továbbá a szóvégi *t*, *g* ~ *th*, *gh* jelölése (ewteth, kepesth; eztendeigh). Sorvégi elválasztásai néhol egészen gépiesek (ist - ennek, vo - lna, mi - nd sira - lmakal).

A II. kézre vonatkozóan fenntarthatók Volf György gondos elemzésén alapuló megállapításai. Ezt a részt Ráskai Lea másolta, mégpedig 8 jól elkülönülő részletben.

A 19–26. és a 26–35. lapok nagybetűs írása alkalmazkodik az előző, I. kéz írásához; a 36. lapon apróbb betűkre vált át; a 43. laptól kezdve zöldes árnyalatú tintát használ a 46. lapig. A 47. laptól az 50. lap 12. soráig újra az előbbi barnaszínű tintával ír; az 50. lap 13. sorától az 54. lap aljáig sötétebb tintával írja még apróbb betűit. Az 55. laptól a 62. lap 6. soráig vékonyabb tollal írott, kissé jobbra dülő lazább írást találunk. A 62. lapon még finomabbá válik írása s ez tart a 64. lapig. — A II. kéz jegyezte be a 74. lapon a kódex írásának idejét: „Ezt irtak vrnak eztendeiben. Ezer evtzaz týz eztendeiben”.

Az egymástól elválasztható részletek írása mutat ugyan kisebb ingadozásokat, mindezek ellenére egy kéz munkájának kell tartanunk. A paleográfiai elemzést megerősíti Kniezsa vizsgálata is, aki a vonatkozó lapok helyesírását teljesen azonosnak tartja Ráskai többi kódexének (Domonkos-, Cornides-kódex, Margit-legenda, Horvát-kódex) ortográfiájával.⁶ Lényegében mellékjel nélküli (I.A. típusú) írás. Helyesírása összefügg a kancelláriai helyesírási gyakorlattal, azonban nem a maga korának kancelláriai gyakorlatával, hanem a XIII–XIV. századihoz kapcsolódik. Kniezsával fel kell tennünk, hogy Ráskai olyan régebbi szövegekből merített, amelyek a XIII–XIV. század határán keletkeztek, illetve az írók (másolók) helyesírása ilyen régebbi kéziratokon esiszolódott. Hogy nem egyetlen forrás alapján dolgozott, azt a Nagyszombati-kódexszel egyező XXI. szövegegység bizonyíthatja, amelyben a *k*-t több esetben *e*-vel jelöli.

⁶ Kniezsa István, Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig (Nyelvészeti tanulmányok II. k.) Budapest 1952. 8., 141–143., 162.

Nyelvére vonatkozólag értékesek Horger Antal megállapításai.⁷ Szerinte Ráskai kerüli az előtte fekvő szöveg kiugró sajátosságait, a másolt szöveget nemcsak egyes kifejezéseiben módosítja, hanem nyelvét is átdolgozta. Zolnai szerint⁸ ő-ző nyelvjárású, Horger szerint ez csupán a Margit-legendára áll bizonyos mértékben, az ő-zés mértéke a Cornides-kódexben már kisebb, s csak elvétve fordul elő a Domonkos- és Horváth-kódexben. Inkább az e-zésre mutat hajlandóságot, s ha félénken is, de már a Példák Könyvében követi saját nyelvjárását. A mai irodalmi *ű* helyén gyakran *i-t* használ, ez az északkeleti nyelvjárásra, illetve palóc nyelvterületre utal. Az *ly* következőes jelölése és a szövégen kieső *l* (gylevseg) Horger szerint ugyanerre a nyelvjárásra vall. Nyelvjárási sajátosságok alapján a palóc és az északkeleti nyelvjáróterület nyugati (zemplén-abaúji) nyelvjárásának határán keresi származási helyét, ahol Ráskai Lea családjának névadó faluit is megtaláljuk.

A III. kéz a Ráskai Lea által megkezdett ternióra róttá az Élet és Halál párbeszédét és a Haláltáncot. Mindvégig egységes betűvetésű írása három pihenővel íródott (65—72. l. 10. sor; 72—74.; 74—86. l. 7. soráig; 85—86. lap). Helyesírása Kniezsza osztályozása szerint az I.B. típusba sorolható.

Az I. kéz papírjának vízjele Briquet⁹ 2518. sz. jelével azonos. Jelenlegi — vagy esetleg már eredeti — fűzése a ternió rendjét megzavarta. Ez a vízjeles lapok állásából is kiderül (vö. I. táblázat). Ráskai Lea a Briquetnél 2523. sz. alatt föllelhető vízjeles papírra írt. Az ívek fűzésénél a XIX. századi könyvkötő¹⁰ megőrizte a terniók eredeti rendjét. A 3. ternió 12 levelet, a 4. hatot, az 5. és 6. négyet számlál. A 4. ív középső lapját a Margit-legendából keverte az azzal egyidőben másolt Példák Könyvébe; a Margit-legendához tartozó lapot többször áthúzta. A III. kéz a Ráskai Leától elkezdett 6. ternión folytatja

⁷ Horger Antal, Ráskai Lea nyelvjárása. Magyar Nyelvőr 15 (1897) 195., 197., 199—200.

⁸ Zolnai Gyula, Nyelvelmékeink a könyvnyomtatás koráig. Budapest 1894. 30. sz.

⁹ Briquet, C. M., Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leurs apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Paris 1907. Tom. I.

¹⁰ Az Egyetemi Könyvtár könyv-kötő könyvei, (B. 76: 1783—1835; B. 77.: 1859—1875.) illetve a Catalogus Accessionalis seu Elenchus librorum... ab anno scholastico 1842/43. csupán az ötvenes évektől kezdve sorolják fel tételenként a kötésre leadott műveket. Ezekből is valószínű, hogy a kolligátum szétbontása, a Példák Könyve meggyalulása, újrakötése 1849—50 körül következett be. Volf a Debreceni-kódexxel kapcsolatban írja, hogy „a Debreceni-codexen is az a pesti könyvkötő remekelt, aki a Cornides Codex és négy társa bekötésével állított magának barbár emléket.” (Vö. NyTár. XI. XXI.)

az írást, majd más papíron írja meg a befejezést. A 8. ternió vízjele Briquet 2516. jelével azonos.

*

A kódex szövegének közlésében az volt a törekvésünk, hogy Volf kiadásától eltérően a szöveget a mellékjelekkel és írásjelekkel egyetemben, lehetőleg eredeti formájában bocsássuk a kutatók rendelkezésére. A lapok rendjének megállapításában Illés László említett másolatát követtük; az egyes lapokat az így helyreállított eredeti sorrendben, a szöveg eredeti tükrét megőrizve közöltük. A lapokat eredetileg nem számozták, kiadásunkban a szükséges eligazodás biztosítására a szöveg tükrétől elkülönítve vastagabb számmal jelöltük az egyes lapokat (pl.: [II]), alatta zárójelbe foglalva feltüntetjük a jelenlegi (ceruza) főliálást (pl.: (79)). Ugyancsak a lap szélén hozzuk a sorszámozást is. Lábjegyzetekben csupán az íróanyag színére, betoldásokra, későbbi kéztől eredő javításokra, áthúzásokra utalunk; tehát csupán olyan megjegyzéseket teszünk, amelyek az eredeti szöveg tanulmányozását nélkülöző olvasó számára biztosítják a kiadott szöveg minél teljesebb értékű ismerhetőségét. A pirostintás sorokat, illetve szavakat dőlt szedéssel tüntettük fel.

A kódex újrakötésekor megsemmisített szavakat Illés másolatának felhasználásával apróbetűs szedéssel pótoltuk, a levágást külön jellel is hangsúlyoztuk (pl. gy///er). A szöveg kitörölt szavait, illetve betűit zárójelbe tettük. Ha a törlés a szöveg írójától származik ( ) zárójelet alkalmaztunk, ha későbbi kéztől ered a törlés, { } zárójelet használunk. A másolótól eredő beszúrásokat [szögletes] zárójellel, későbbi kéztől eredő beszúrásokat <hegyes> zárójellel jelöljük.

Az volt a törekvésünk, hogy a szövegolvasatot lehetőleg betűszerinti hűséggel adjuk vissza. Ezért a lapalji jegyzetek is csupán paleográfiai megjegyzéseket tartalmaznak. Minden egyéb megjegyeznivalót részben a latin szöveg lábjegyzeteibe, részben a kísérő tanulmányba soroltunk.

A tárgyalás megkönnyítése céljából s a kódex szerkezetének világosabbá tétele végett az egyes példákat, szövegegységeket sorszámmal is elláttuk. A szövegegységek sorszámtól a szövegtükör belső margóján római számmal jelöltük.

*

A párhuzamos latin szövegről általában. — Kódexünk forrásaival először Horváth Cyrill foglalkozott.^{10a} Munkájának

^{10a} Horváth Cyrill: Codexirodalmunk példái és a Példák Könyve. Baja 1892.

célja elsősorban a példa műfajának bemutatása a középkori magyar irodalomban, de emellett utal a párhuzamos latin szövegekre is; néhány példa eredetijét egészen, másokét csak részben közli. Megállapításai általában értékesek és helytállóak; néhány példa forrását azonban pontatlanul jelölte meg, illetve a történetnek nem azt a formáját idézi, amely a legközelebb áll a magyarhoz. Horváth kezdeményezését értékes adatokkal gazdagította még Katona Lajos alább idézett műveiben.

A források, illetve a párhuzamos latin szövegek közlésében arra törekedtünk, hogy a magyarhoz legközelebb álló latin történeteket adjuk. Az ősnymtatványokból vagy egyéb régi könyvekből vett latin szövegek rövidítéseit feloldottuk és mai interpunkcióval láttuk el. A példa, illetve szövegegység leelőhelyét a latin szöveg alatt jegyzetben adjuk; az egység címét, ha a magyar is hivatkozik rá, a szövegben, — ha nem, jegyzetben közöljük.

Az a törekvésünk, hogy a „legjobban egyező latint” közöljük, megszabja munkánk további jellegét. Az I. kéznél, amely szinte szösz szerint egyezik a magyarral, nem volt szükség további kutatásra; itt érdemes volt figyelembe venni a kisebb eltéréseket is. A II. és III. kéz textusa viszont, amely biztosan már korábban meglevő magyar szövegről készült másolat, jellegénél fogva követelte, hogy a történetek egyéb előfordulási helyeit is szemügyre vegyük, hátha másutt jobban egyező latin történetekre bukkanunk. Végül pedig, ahol akár a latinban, akár magyarban a példa forrására való utalás van, igyekeztünk ennek a végére járni. Kutatásunk eredményeit a latin szöveg alatt jegyzetben közöljük. A II. és III. kézzel kapcsolatban — éppen másolatjellegük miatt — részletező szövegkritikai összevetés nem látszott szükségesnek.

Ahol megfelelő latin forrásszöveg nem állt rendelkezésünkre, a jobboldali hasábot üresen hagytuk, illetve helyette a forráskutatást elősegítő jegyzetanyagot közöljük.

A közölt latin szövegek legfőbb leelőhelye Joannes Herolt¹¹ *Promptuarium exemplorum*-a. — Alig hihető azonban, hogy

¹¹ Johannes Herolt, más néven Discipulus a XV. század első felében élt Baselben, ismert hitszónok. Munkái számos kéziratban megvannak és a legrégebbi ősnymtatványok között is megtalálhatók. (Irodalmi tájékoztatásul; Nikolaus Paulus, J. Herolt und seine Lehre. Zeitschrift für kat. Theologie. 26 (1902) 417—447.; — G. W. Weber, Joannes Herolt uo. 27. (1903) 362—368.; — W. Stammer, Joannes Herolt, Verfasserlexikon. 2. kt.). Beszédeinek legismertebb kiadásai: Norimbergae 1480., Spinae. 1483. Forráskutatásunkban az Egyetemi Könyvtár 147. számú ősnymtatványát használtuk, amelynek bal táblájára ceruzával van beírva cím: Herolt Joh. alias Discipulus, Sermones de tempore et Sanctis. Spinae 1483. A szöveget más hozzáférhető kiadások-

a Példák Könyve első magyar szövegváltozatának közvetlen forrása Herolt: egyrészt nincs meg benne minden egyes példa, másrészt a magyarhoz viszonyítva az egész gyűjtemény meg lehetőségen rendszertelennek tűnik.

Biztosra vehetjük, hogy volt olyan latinnyelvű kéziratos munka, amely kódexünkkel — vagy legalább annak első, szerkesztett részével — szószerint megegyezett. Ez a latin minden bizonnyal Caesarius Heisterbacensis *Dialogus Miraculorum*ának egyik származéka volt.¹² A ciszterci szerzetesjelölteknek a szerzetesi életbe való bevezetésére szolgáló gyűjtemény számos kéziratban megvan teljes terjedelmében: A. Meister 1901-ben¹³ 34-et említ; de sok kivonatos változata is van, különösen XV. századbéli bécsi kódexekben. Alighanem ezek között kellene keresnünk kódexünk első magyar szövegének közvetlen forrását, amelynek segítségével esetleg azt is pontosan meg lehetne határozni, mennyi hiányzik a jelenlegi kézirat elejéről. Bár a nyomtatott kiadásokat átvizsgáltuk, kívánatos lenne az említett (főleg bécsi) kéziratos változatok tanulmányozása is.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

kal is egybevetettük — két különböző 1483-as nürnbergi lenyomattal (Egy. Könyvtár Ósny. 148. és 149.), de lényeges eltérést közöttük nem találtunk. A lapszámozás minden kiadásban különböző, ezért erre nem hivatkozunk. A lelőhelyet Herolt jelölése nyomán adjuk. Haesak mást nem említünk, mindig a *Promptuarium Exemplorum*-ra hivatkozunk, amely függelékként csatlakozik a beszédekhez.

¹² Caesarius Heisterbacensis (1180?—1245?) ciszterci. — Életéről vö. K. Lagosch, *Verfasserlexikon, Die deutsche Literatur des Mittelalters*. I(1933). 343. skk. és adalékok uo. V(1955) 129. sk.

¹³ Aloys Meister, *Die Fragmente der libri VIII. Miraculorum des Caesarius von Heisterbach*. Roma 1901. (Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte. 13. Supplementheft.)

I

A PÉLDÁK KÖNYVE HASONMÁSA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

~~Monny leleknek etke istennek en
edesseges malasztva. lhãmadzov mert
adva igazatnak meny orzagot ew ir
galmassagabol. mert mi erdemewnk
ert deves tartozik netewnk seot sem
mi mestan : Mert ha valaki iot tezenk
sewbel tartozunk istennek de maga a
nal. honna mikoron testewnknek
mynden es lelkẽnknek mynden ere
yt meg emestengywt istennek szol
galatyaban. es mynd belpesseget
meg tewtkek legyek mi tehetsegyi
nk zerent az mit bellet tennẽk. meg
es. ezt kel mondanuk. hasznatalan
szolgaid vagyunk. mit bellet tennẽk
meg feltyk : lhogi kedeg az ewrok ele
ket nem walhatyk mi erdemmynkbel
de chak istennek uralmassagabol meg
nylatva. sent Bernald. mondwon
lhã szelletyunk volna. milttywl fogva~~

70
Emb levt ferdiden. es mynd sas es
zer eztendeigh. Nyomatneet mi
elettenk. De maga ne volna es
Idemnek mynd edgy nyelkedelte
melto eldelget az ievende dycheseyh
re: ki meg ielentetik mybennek: —

Es peldabol iol meg ertbetti myndé
meny országban n zenteknek meli
nagy evremek legyen. Es pelda.
obvastatik szzetnek evremekkel
meny országba: Harom apachak va
lanak lelki tarsok. egy claustrumba.
es ezekkel ketty szzet valanak:
es egyk esiveg. Ezek pedig myndé
nyk igen aytatossok valanak azonvo
nk szz mariahoz. Azert egyik szz
meg halvan es harom kezzel es
jmar az esiveg ev nyegezetleiben
leven. az harmad soror kerivna

Vala ez ezweget hogi halala vltan -
 meg terne. es az elsew soror felel es
 ew erdemmerel bizonyossa tenneve ew
 teth. melyet meg igerwen neki. ha ist
 ennek kellemetes volna es engedneie.
 es meg hala. Iharmichad napyan ke-
 dig. ez soror nemeli oltar elewt imad^{mikor}
 kozneyek. ielenek neki ez ezweg tarsa
 alithaltatlan fenességgel igen fenességgel
 fenelwen es mondwan neki. Jey ide -
 mert betelezzel engemet meg teeresre.
 Jme lassat en erdememnek tichyndeth
 rezet. de aldot legye az nap. melybe
 zylettem. Ew bedig meg batarnltatva
 a hallasbol. es erewt vewen lelekben.
 keerde ewtlet az elsew meg hot soror fe-
 lel. Ikinet ew monda. Iha mynd telyes.
 Vilag harttya volna. es tengyer tenta vo-
 lna. es faknac mynden leweli. foweknet
 mynden magyai irok volnanc egyem

Mynden Embrekvel tyt voltak es van
 nak. es leznek ievendegh. Elezer my-
 nd ezek meg foggyatkoznanak mynt
 hogi. ti ielenthetnevet menyer erdem
 nek es dichevsegenek merbetteflen
 voltat. de monda. ki kevesset mondok
 neked ielen. lewen te zemeyd elewt. beg
 hetteflen dichefegygeket felypel mvl en-
 yemet es erdemmel. mert tegnap lat-
 tam ewltet Anyyalokal tanchol^{van} fe-
 yer fenefrvhaban. es feyer rvhaba
 ewltzet lepanyoknat soksagaval. enek
 kelwen. kiwalt. chak szegnek tiwlap
 doneyfloth eneket. es vifelwen isteny
 viraggyokbol chynalt kozorwt. En ke-
 dig kerem ewltet hogi awagi chak egy
 boraygh enyednepe nekem az kozorwt
 lki monda. Nem illic neket. de maga
 az viraggyokbol adda nekem. melyeket
 neket hoztam. en igen szerelmes tarso-
 nak. hogi ew iozaggoktat valamen-
 ne

Menében Emberi Értelm foghatva ve-
gyet eszedben es erchet meg. Azert en
fevle lewen nem kerkegetes. illetve
az felvel meg viragokkal a padimentu
honnan zarmazeg ihje chodalaatos illat
nak nagy nemes zaga. hogi az soror a
nagy edesseget elryetetelesen volt zaf-
gadtatva. Es ezenkeppen az eswegh az
igeret meg telyessitwé, meg tere me-
vorzagba. Myndenek kyt be menek va-
la az monostorba sok ideig menpei il-
latot erzenek.:

Vala netmeli tolmai ki mubora unzet-
tetnepek en ellensegitel. latwa bedyig
es tolmai hogi nem tawozthathatnaga
el az halat, zerze magat keresztre vagy
zenvedesre mondwá. iol es igazzan
zedemletem halant. mert istent meg
bantottam. es monda nekik kerlek ty-
teket hogi istennet bosszvsagat alyat-
tok meg. en raptam. Jme en tagym

74
lytben jvldestem cristust en veyben es
igyen meg ewlek ewttet. Nemeli remet
te. bala kedig kezel. ki sok estendeig tar
tot bala penitencyat. binet meg ielen
tetek. hogi angyalok isteni dycherettek
kel menyorgagba binneyek ez tohwa
ynak en lelket. ki sem haladast istenek
ne adda kezzelenek idvessagerel. de m
meg meltatlankodwa es haraggodwa
ewonne benne monda. Minthan myn
den vezedelmes bynetre veltendem.
magamat. veyre ezenbeppen meg ba
hatom. es igyen lezen netem es. miket
ez tohwaynak. es mikor ez vilagra
terth volna menwen nemeli byzen
es partrol le esven elmerewle. es er
degyektel vittetok pokolra :-

Es meg olvastatik ilyen pelda. hogi ne
nemeli viltetnek volt egy igen zepse
ges leanya. es wettezet en vele. meli

Meli vezedelmes bynt · bizonyal éw dñ
nyá nyhwan való iegyeknek nyálta meg
thuda · es ezebe were · de kényerehwen
ew tulaydon leanyanak zegyenszen ·
nem akara ielenteni · Meg thudwan
bedig ez leon hogi esmerettete volna
dnyanak ew byne · Nemely gonos zegy
aknēec tanalchabol ew dnyat mer
regel meg ewle · Altya bedig ezebeve
wen · enne vezedelmes bynt · meg zer
nyokezwen · leanyat myndenkeppen ·
el haggá · thahat latwan ezt ew leanya ·
ew es azon modon meregel meg ewlet
tek ew leanyatul · éw zivley meg ewl
wen ezenkeppen · ew ketszegen essek ·
mynd addig mygne nemeli pdicatoratul
halla pdicallani ezt · hogi mynden bin
nek akar menemew zernyivl legyenek
Isteni jrgalmasságnak elleste semmik vol
nanak · mikoron émb' azokkat teredelm
essejel meg gyonapa es banapa · Ew

haz kepesth

76
kedig jarwlwan ew hozya gyonafnak
okkært. de nagi ketsenben effeseert ne
gyonhatya bala ew byneyt. es leski viga
ztalassa lewen. neki ewtewle. sivalmak
nac nagi ewtessewel. ew byneyt byzo
nal meg gyonwan. itelwe magat my
nden kenra es zeyyensegre meltonak
elenni. gyonaf meg tewen kedig. es
idwesseges penitencya neki haggiwa.
Ew be mene zolgaló lepanyawal az egi
hazba. Es letervezten magat ima
chagban. sira dñnera nagi keserws
egel syralmaknac ewtessewel es ba
nattal. hogi ottan halwan lette leletet.
de maga mikoró ew gfefforra. pdicacó
ba. inteneye a nepet. hogi ew erette.
kerneyek es imadnavak az vristent.
halla zozatlot. mondwa neki. hogi ew
es az nep. inkab zykeffec volnanak.
ew imachagwal. vgi hogi meg erte.
ewttet syralmaknac arraddassa myat

39 47
hogi esmeg wyonnan keret bereztelke
det legyen eo menyországba ment legye.
purgatoriunak mynden kenya nekiwl :-
hoc petrus de amore . li. q.

Es meg olvastatik Nemeli pelda egy bmes
rel ki magat ewrdeynek atta bala.
Wala Nemeli gar gazdag vitez ki nagy
zeyenssegre jutta. Es eznek wltana adda m
magat akaratra zerent ewrdekner ho
gi ewltet es meg meg gazdaggeytanya
kit fogadwan ewremest az meg berezttele
ewltet mondwan. En bereztellek teged luci
pernek eo mynden erdeggének newebe.
hogi mend testedel es telkedel myeg legy.
aznak wltanna adda neki sok gazdagfag
goktat. es monda. Myert hogi myent
vagy bel te nebet ny iewpeneket visel
ned. azaz bewelseget zwbagba iarasod
ba eo ezenkeppē. es mynden tagydban.
ki mikor az allapatba volna. ennek ar
estendeyg. tertenek neki nemeli zent egy

178
hazba be meny. es p'dicacst hallany isten
nek irgalmassagarol. es teredelmessen
yet bewen meg marada az zent egyház
ban. es eswen az feldre. es fekewen im
adkozog vala. hogi neki vr isten add
adna malasztot. es abarnaya meg fedde
ni mynd azokból magat miket teth va
la. es vr isten latvan ew alazatosságát
ew spralmath. es hogi akarnaya mynd
teljesseggel meg feddeni magat azokból
miket teth. es hogi elettet meg iobyt
tani abarnaya. es vr xps iesus mon
da neki az oltarral. lkelfel es meg boch
altatnak neket te b'neyd. menyel es
ne akary towabba b'rhedni. lki felkel
wen. az nagy teredelmességet kit teth
vala. teljesseggel mynd ewzze leth volt
hogi alig esmerhette meg ewltet ew
haza neppi. ki aznak wltana. annera
gyetre magat penitencyával. hogi
az ewret elettet erdemle es bewe. es

frýalmassaggyat þr ísten Múttatya mend. Es
vilag lweggezettik. es itteletnek napyaig
de as iteletben mutatya igazsaggyat iok
nak es gonozzotnak:

Es meg olvastatik Mmeli pelda. bit sent
gergel irt. hogi vala nemeli sent ze
mete. egyptomba. ki istenének szolgalt va
la eresvvaszkodassal. tisztasagba. tulaydo
testenek gyeltresevel. es egyeb lelki ioknak
nyapostodasaval. Thertenek keding hogi
es bodog attya. nemeli pogan szset ew
intesivel. pdicacoiaval thevelgesebel es
hyttellensegebel. meg fordeytta. es zet
keresztsegnek lvtfevebel evltet meg mo
ssa. es bynetnek mynden fertegetessege
tel meg tisztotyta. Myutan keding meg
tztulttatvan volna. neki cellat zaka.
ew cellapanak elette. biben evltet hel
bestelte. eres ewrizethnek allatta.
bit es. erbelchnek minden zegulayra es

Mely thaneita. ki annem bázna es
 nevetedeg lelki iobbán. hogi minden
 napon ángyali eneklesegget hallot.
 Es mikoró horakert való dicséretet
 eneklene. ew vele ángyalok es. haza
 kat vagi zolozmakat edessen enekel
 nek való. esnek felette. br iesus xps.
 ewtet gyakorta latogathya való. es
 ew tegyessegevel ewtet gyakorta
 ewtet batoryhtá való. melyet ew le
 lli attya es. mikent gyakorta tulay
 don ew fyleivel halot. Tértének ked
 dig. hogi ew lelki attya. almayba lat
 naya. hogi nemeli farkan es színek
 cellayaba be mēne. es az feyer galam
 bot benyelneve. melyet harmad na
 ppon ki okgat. Ew azaz es gent reme
 te kedig ewmē magának mely ma
 gyaráza es almath igen. hogi a far
 kan. az egyetlen kural. az galamb

Annuszent egyház. meli. haru' ézltende
 gben ewldezeset haborgatást. zenwed:
 az vltan kedig az koral zent egyháznak
 hiltire meg fordul. es fel magasztatya
 ewltet. es mert ewrdegy mynden io mi-
 elkedetekner ellensége. byle nemeli fer-
 fywnak hogi ez sziznet cellayahoz. by
 menne es ewtet gyakorlatost meg latogya-
 thnaya. lki lewen. ez ferfywnak kelem-
 etes lewn ez sziz. es kezde szorgalmaztat-
 ni ewtet bynre. Es mikoron ew valtoz-
 tathnaya lelket / elfordevta zemeit ho-
 gine lathna menyet / lelket bynre leb-
 apta. es a ferfywal az cellabol kimene
 ki mikoron ew vele bynbedet volna. es
 ennekany nap vele lakozot volna. el-
 mene ewtele es ewtet char magat ha-
 gya. Ew ledi attya kedig. ki neki
 elesetet szolgat vala mynden jnappon.
 Varya bala es harom jnapokba my

foro etelth kerne zokas iegivel. Miko
 ron. harom nappokban ev neki iegh
 eth nem halanaya. gondolya vala -
 hogi druggalokval vigadna mikent
 zokta vala azellet tennye. de magya
 mikor kesedelmet tenne. cellayaboz
 mene. es evtethy hywon lele. lthona
 nagy somorvsagat tarvazek el. es na
 gyi kenyw hwallasoktat es syrulmak
 ath ev erette nappontbet evt vala
 Es mikor. ev lathnaya magath eth
 hagyattathnak myndenestevl. sem
 volna valami honnan el elhetne. len
 nyivan valo. paragna. es ev zepsege
 cert sokkat ievnek vala ev hozya
 bynnel oktaert. az ev lelki alkya
 kedig evtet. ket ezttendeg sok sira
 O imakal evtet kerdezi es keressi
 vala. az harmad ezttendebe fordul

Van kedig Mikor nagy somorvságbán
 és bánathban volna. Jene en hozia
 nemely szent atya. malasztbol meg la-
 togatásnak okkért. És mikor en szí-
 wenek bánathyat neki meg ielent-
 tette volna. monda neki és veen szet
 atya. Wagyó nemeli azonnny allath
 ilyen nemew barosban. maria newe
 gonosz eletten. newek elwestetteknet ke-
 zette lakoswá ot. Wagyó: És mikor és
 beszédet halota vo volna. nagyal mikab
 bankodék hone mint és elewt. de maga
 akarwá ewteth. mikab meg hoznya hon
 em mint ot h karhozatos elnye. gon-
 dolja bala ewnenbene est hogiya en
 hozya menne szerzetes ruhaba hogi-
 el fathya en elewle: azért en ruhá-
 yat meg változtatvan eltesék igen
 io ruhakban es lo hatra felilwen

7
Jewe az Varosba hathoz utwan kerde
ha ilyen dzonny allat lakozneveg ot
kincz newe maria volna. es monda
neti. ki ew neti zolgalo levanja bala
hogi ot bagyon. ffelele ew hogi az evel
ot akarna maradnya es viaggazni. es
adda aran penzeket es vendegsegeth
zeresztete. ez dzonny allat kedig latwa
ew orchayat es ew neti ewz zabalat
elfordwla ew tewle. de monda neti ew
levanja. mit gondolz ew semergeo or
czayamal. ha telpes ew erzenye aran
penzegel. Es jmar aztalhoz ulwen.
ez zent attya ezdig vala kenyeret ba
natbal es fohazbodassal. de maga Vach
ora meg lewen. es az vltan menwen
agynahoz mikor ezenkeppen az agynak
elette allana ez ven zent attya monda

43 80
 oh azonnym esmerze engemet . ki mo-
 da nem esmerlek . es ez ven monda . én
 vanyok altyad . ki tegeket istenhez for-
 deitottalak . es mynden regular erkel-
 chre tegeket thancitottalak . kut halv-
 an . szweben meg feslik vala es olva
 da szualmakra . eswen en labaphoz .
 sok kenyhullassokkal bochanatot kervette
 es monda . Meg lelkemet . istenek irgal-
 massagat enne bimetner vltanna . felele-
 neki en lelki adya es monda . legi ba-
 tor leuaniun . ha meg ternye akarandaz
 yr isten teged penitencia tartoth bocha-
 natra vezen . Azert en a varfjak be-
 seppire iuwen hangya nagi tyzeth teni .
 es myndeneket melyeket gonozzol nye-
 rt vala . az tyzben hangya mondwon-
 lassatok mynd en zereteym . melyeket
 tepletek nyertem . tyz emezti meg : ez
 zet meg lewen kedig : Mene az kyet

lenbe azent attyával. és szerze neki cel
 lat. en cellaya melleth hatv. es oth
 nagy szemvedetesegben es penitenciab
 het estendeth ele. az heted estendebe
 azért meg nyere az elembi malaszt
 toth melvet elveztet vala. es az vt
 tan ezenképpé bekesegben elnyogo
 et urban.

OSZK

Swastatijt zent atijaknak elereukben
egij pelda ezenkeppen.
Egij idenben wala egij frater. hogij kij
eorderegteul annera besertetijt wala eh
sejel. es es testenek ereutelenfegenel.
hog napnak elfen ideere jutuan olij
igen ehezijt wala. es es ereije olij igen
el fogyateozijt wala. semmij keppen
ellen nem zenwedhet wala. De maga
azert nem eziijt wala hanem ugij
mond wala es zueben. walamijkep
pen lehet. de meg warom az harmad
orat. es akoron ezem. Mykoron fedeg
el ju wala az harmad ora. wgmond
wala az es gondolatijnak. mastan es
erevuel warom zenwednem kel mijnd
hatod onaijg. Mykoron jut wala ha
tod orara. meg aztagija wala az azijn
kenijeret az wijzben. es wgmond wala

Mijckoron meg azijt az azijn kenyer az
vijben . meeges meg kel uarnom az kij
lenched orat . Es mijckoron el ju wala az
kylenched ora . Zokas zerent be telljesseltij
wala az ev jmadfagijt . es az ev spalmosijt
dijchijretijt regulazerent . es le tezij wala
az kenyeret hog enneijet . Ez fele keserteten
ket sok napijt zewede ez frater . Egy napon
mijckoron ez frater . ez felijul meg mondot
keppen teut wolna . elsen oratul fogwa . kij
lent oraijt . es le eult wolna hog etket venne .
Tahat lata ez frater . hog az kosarbol kuben
az kenyeret tartija wala . nagy fust kelesfel
es kymene az cella ablakan . Az naptul fogwa
ez frater nem ehezeek sem megnem enen
teleneul wala . De jnkab olijgen meg enen
seijterijt wala az ev zune hijtben hijtlet
es zewedetessigel . hog meeg keet nap utan es
nem gyenyerkendijt wala etket venne .
Ezenkeppen ez frater isteny malasztak es se

gedelmnek miatta . meg gijze meg olta .
 az torkosságnak penanatosságnak testj gen
 trelmeet . . . ihu . maria . Amen

Yella az oly zerzetessékel kyt budoso elmenel
 zolgalnak ur istennek

Wala egyi frater . zent benedek fraterij
 kezzel . Melij frater anagij barát . az
 jmadsgon es zolofman nem allhat wala
 sem ot nem maradhat wala . De legotta
 hog az frateret az jmadsga le hajol
 nak wala . ez budoso elmijw frat el kji
 megijen wala az jmade helyireul . es bu
 doso elmenel . balamj feuldij el mulan
 dokat tegen wala . Mykoron ez frater
 az ev fejedelmetewl gnatorta jntetet
 volna . De ev semmiit nem gondol wa
 la vele . El viwet ez fratr fratert zent
 benedeknek eleiben . es meg mondak

zent benedeknek ez fraternek en fogjatto
 zafat. Zent benedek kedeg ez frateri igen
 erevffen meg fedde az bolondfagarol heetfa
 garol. Mijkoron ez frater meg teert volna
 az en clastromahoz. Aleg tarta meg teet
 napon zent benedeknek hagjafat juteset.
 Mert harmad napon esmeeg az en zoka
 sana terven. kezde az jmadfagnak jdenen
 tetona budofnij. latvan ezeket az clastrom
 nak en atija. meg jzene zent benedeknek.
 Monda zent benedek. Ennen magam
 oda megijek. es ennen magam meg fed
 dem. Mijkoron istennek embere zent be
 nedek el jutot volna az clastromba. es
 az frateret az zolosmanak wtanna. kij
 kij. mynd maganak. attak volna mago
 kat aijtatos jmadfagna. Tekente zent
 benedek az budoso frateri. es lata hogj

egij fekete gyermek ez fraterit vuba
 ijanak peremenel fogva el kij vonza
 vala az jmadfagrol es carbol. Tahat
 moda zent benedeke az clastrom fenedel
 menek pompeianosnak. es zent mau
 rosnak. Nemde nem latijatok kijchod
 az kij kij vonza ez fraterit az jmadfagra
 felelenek evet hog nem latjak. Kijnek
 monda zent benedeke. jmadkozijont hog
 kijes meg lathassatok kijt kevet ez frate
 Mykoron keet napon jmadkoztanak v
 na. zent mauros meg lata ez fekete gyi
 meket ez fraterit kij vonnij. De az clastro
 nak atija fejedelme nem lathata. Aze
 masod napon zent benedeke az ev jmad
 fagra el vegezven. kij mene az egijhazbo
 es lele az budoso fraterit kijvevl alvan
 es heuoltoduan. zent benedeke kedeg az
 ev zunenek vaksagaert igen verce

ez frateret vezzeuuel. Ez naptól fogva ez
 frater semmij nemet kesértetet nem
 zennede ez fekete gyjermekkel. De az
 imadságnak zerelmében aistatossága
 indulatlan marad vala meg. Éb
 az pokolbeli euredg tovább nem mere
 ez fraternek ez zeneben waltoduij.
 miint ha zent benedet az euredget
 verte volna az vezzeuuel. olij igen fel
 vala az zegen ag ellenfeg az euredg.
 Azonteppen mynden vala nem alhat
 az isteny zoligaton. chak igen yol wer
 yek ijo hijg vezzeuuel. annak utanna
 oztan malasztja lezen az isteny zoliga
 latva az gyakorta valo ueresegnek
 utanna

Ol vastarijk egy pelda azrol hog az igaz
 gyonas igen art pokolbeli euredgetnek

4
 Vála egy nagy Doctor . ki zent irásban
 vála zentelmester . ennek vála neve
 támas . Ez doctornak mikoron jmar
 meg kellene halni . es fennenneket az
 agyban . lata ez doctor pokolbely evrde
 get . es monda neki . Mijt allaz ilt
 veerbe keverendet bestje . mongijad
 meg ennekem miychoda az . az ki
 tinekteret mentem nagjokban art
 Mikoron ezetre az evrdet vezteg ha
 gatra . Monda esmeg az doctor . ke
 zerehtlet tegedet az elev istenre . ki
 stelenden eleveneket es holtakat . hog
 meg mongijad ennekem . Monda
 az evrdet . semmijemem doloz az
 mi evrenket agjan elnem zaggatija
 nyekpen az gijakorta vála tenvedel
 messet es az tizta gijonas . mert

8
mijtkoron ember halalos bevetken wagyon.
Aztkoron megz badnak tevetzen enetij
mijnden tagijaij. Vgij hog ez magat az
halalos bevn belij ember nem indedha
gija walamijunemen jozagos myeltendetre.
Mijtkoron kedeg az halalos bevetket megz
gijonniija. legottan zabad lezen. es indul
hato mynden jozagos myeltendetre.
A m e n . i e s u s . Maria

Wala egij kijnalij kijnek wala neve
asmodeus. Ez kijnalij mijtkoron orzagliana
jllijen tevwent zerze. hog akar melij
jgen gonozol teven ember. mijtkoron megz
fogattatijt es az bijnrak elejben witettetijt
ha ez illijen gonozol teven ember. az bijn
ronak eleutte. harom jgaz zoot bezedet
mondand. Tahat az ez eletijt megz nijer

5
 ije. miynd en tellijes cvereksegevel enzwe. Teur
 teneek illijen eset. hogz nemennemen vitez
 az teurvennek ellene vetkezek. es el futa.
 es el lappana egy barlangba. mely bar
 langba nagj sot gonozokat tevn. mert
 valakij be mennek vala es kij junek
 vala az varasbol. meg foggija vala. es
 meg evli vala evket. Az varasnak en
 bijroja mytkoron ezeket hallotta volna
 lefeleket haggija az barlangnak keurnijala
 Mytkoron az vijtezt meg fogtak volna.
 kezeij meg keutenzen. haggija az bijro evket
 az jtiletre behoznij. Monda az bijro az vitez
 nek. zeretern. Tudode az teurvent. felele
 az vitez. Jol tudom vram az teurvent.
 hogz ha harom igazat mondandok. meg
 zabadijhtom az en teltemet eletemet. Mon
 da az bijro telljesijhet be az teurvent. az az.

mogy három igazat. Auagij ma meg halz
 Monda az vitez. hagyad meg iram biro
 hog minden ember vezeg halgasson. Kij
 meg leuen monda az vitez. iram biro jme
 ez az elser igaz mondas. Nehten mind
 vijaijan en meg hirdetem ezt. hog en
 mind en telljes eletemnek ideben. gonoz
 ember voltam. Az biro ezeket haluan. mond
 az bevrnijul allotnak. igaz e amiit mond
 ez vitez. mondanak en. ha gonozul tenen
 nem volt volna erre nem jutot volna.
 monda azert az biro. Mongijad az ma
 sod igazat. Monda az vitez. masod igaz
 mondas ez. Ennekem igen kelemetlen
 hog en ez abraza ez modon juttem ide.
 Monda az biro. bizonyaban huzunk
 nekend. Mongijad azert az harmadik
 igazat es. es meg zabadehtod magadat

az halaltul. Monda az vitez. Ez az harmadik
 igaz mondas. hogg ha en eggyzer jnnel el zalad
 hatneek. soha en ez abrazban. ez modon atara
 tomzerent ide ez helyre nem juneek. felele az
 biyro. bizony mondom neked. hogg elegt beulchen
 zabadehtottad meg magadat. menijel belessege
 ezenkeppen jduezule. meg zabadula ez vitez. :-

Erkeulo zerent. auagij lelet zerent valo er
 telme ez peldanak ezenkeppen vagijon. :-

Zevetevijm. Ez chazar. auagij ez tyralij. mij
 vront itje xps. hogtij ez tevrvent zerzette.
 az az. hogg atar melij igen gonozul teven
 ember. az az. az beves ember. mijkoron
 en meg fogatta az istenij malaztnak mij
 alta. es vitettetiit az ezeeb byronak eleiben
 az az. az confessornak eleiben. es mongjion
 az beves. az confessornak eleitte. harom
 igaz bezedet. olij igen igazakat. hogg potolbeli

cundeget semmijt en ellene ne mondhasának.
 es ezenkeppen meg nyerij az meniseij curret
 seget. Elseu igaz mondas ez. En vagyok go
 noz ember. az az. illijen. es illijen beuuekben.
 ezenkeppen az egyieb beuuekben. Jme az gionas
 Masod igaz mondas igen utalatos eme
 kem hog en ez modon juttem ide. az az.
 igen utalom en es banom. hog en. az en
 istenemet illijen igen meg bantottam.
 Harmad igaz mondas. ha en egyzer el
 zaladhatnek az confessor eleul. eleg tetel
 nek utamija. soha en teubbe akaratom
 zerent beuue nem teerneek. es ezen
 keppen az curret eletet meg nyerneem.
 Eit myuekbeunk es. engedyen atija fiu
 zent lelet egyi curret isten. A m e n

Ez az gionasrol valo pelda ki felijul meg
 vagyon iruan. es vagyon meg iruan
 romaijaknak teuueben. . . .

pelda egij fraterrel bij gyakorta menet vala.
 Nememnemem monostorba bijben lakozik
 vala zent patricius apat. ezen monostorba
 lakozik vala egij barát. melij barátnak
 zentséges voltat meg irille pokolbelij evrdess.
 de mijert semmijnemem ember nyúchen
 valamijnemem bevnnekeul fogiatkozaf
 nekeul. ez barátban csak illijen bevn vala
 hog es igen hamar. es haznos oot nekeul
 menetre indultatik vala. Es mijert az
 istenij itiletzerent. az bevn. pennal vatar
 tatik el embernek lelkeveul. ez barát
 penra tartozik vala az menetesnek bevn
 ent. Azert haggja az vr isten. hog ez ba
 ratot. az evrdeget aluan el vinneek. El
 vinet ez barátot. az evrdeget es harmad
 napiig tartat es nalok. harmad nap
 utan meg hozat entet az evrdeget. az es
 agyahoz igen kemenijen meg ostorozuan

24
 6
 es meg sephetven. Ez barát emet utanna. meg
 valla. hog en nagy sot rettenetes. chudalatos.
 es felelmes dolgotat latot. Ez barát emet
 utanna ele tizenent ezrendent. De maga az en se
 beij semmij nemer oruossaggal meg nem gijogehet
 hatatanak. De mendenkoron vijonnan es nyilva
 alnak. az en se beij kezzei nemelijet valanak.
 egij vigne melleget. Olvastatik ez barátrol. hog
 gijbertos vgy mondot. hog en gijakorta tapogat
 ta ez fraternet se beij. es enen kezevel temete
 el ez barátot. Ez barát mijkoron lagija vala
 hog valakij beuinen meuet vala. auagij zer
 telen excent erkevelhel tavgija vala en magat.
 tahat vgy mond vala. O ha te tudnad
 melij igen nagy bent kel zenuedned ez meg
 feslet erkevelheent es hetszagos menetesert.
 Metalam meg feddened magadat. . . .
 Oh en zereten atyamfiay mjt mondhatont
 az egijeb nagy beuenevel. ha chat illijen
 appro beuenevel menetesvel es illijen
 nagy penokat kel zenuedneunk. Melij ke
 noktal minket es oltalmazzo zent haromszaz . .

84
Vála egyi zerzetes apacha. hogi meli apa-
cha gienijereusegebe etet eziť vála az egyeb
apachaknal. es bort. halat. húst genyerusege-
ben eziť es vála. lata ez apacha latasban.
hog az egyeb apachak az refectoriumban
azzo ottomba etet eznek vála. Tahat
azzonyok maria. nag seveggel el june. a
refectoriumban. es. es egyi ezenst kalantynai
lijctariomot ad vála miynden apachanak. k
tartnak vála az zent zuzek. kije es vele vá-
lanak. Mijtoron azzonyok maria jutot
volna ez tulajdonos elejben. kije es genereuse-
ges etekel el vála. semmiy az menyey etekben
lijctariomban neky nem ada mondian.
Nem weez te az en etekben. mert tulaj-
donos vagy. Ezt latvan ez zerzetes
apacha. az tulajdonossagot el hagyja. es
erdemle postolnij azzonyok marianak
ettek. meli etek miynden egyeb edesseget
felijul min vála. . . . A nem ity

Nemev nemex zent apat apat . zent atija .
 meg meg berde . cat frateretxal . Kijnek
 kezzelek . mýnemex jozagob mýjeltendet
 volna tellemetevs . es mýjteppen wífelteek volna
 az en elerxet . mýjnek wtanna zerzetewsse let
 tenek volna . Monda az elseu frater . az
 zent atijanak . En ezenkeppen eltem . hog
 mynden napon . mynden en beuuejmet . en
 zuuemnek keserewseguel fardalmanal gon
 doltam meg . es walamýjt en az napon . az ur
 ístemet ellene teuttem . olý jgen nagý ten
 vedelmességgel gýjontam meg . mýjnt ha
 ennekem azon napon meg kellet volna
 balnom . Az masodý frater monda az zent
 atijanak . En mynden en jdemet . keet
 vezre oztant oztottam . egýk vezeet attam
 aýttatos jmadýagra . mýjýk vezeet attam .
 mutara es az frateretnek zolgalatýara .
 walahol mentem . Kýfb Kýfseb zolgalatot tehet
 tem es . ezenkeppen mynden jdemet hýjven
 keultewtem el

Az harmadik frater monda az zent atijának.
 En. ennen magamat attam teljességgel
 irgalmasságnak és kegyelmezetnek mi-
 elkedetjére. Im vgyi hog sűrűn az sűrűn
 és vigagijak az vigadokkal. Az negyedik
 frater monda az zent atijának. En min-
 denkoron oda zerteztettem magamat. hol
 nagyjából utalatos dolog volt. és vgyi bi-
 ram en magamat az zent zertetben. hog
 juthatnék az alázatosságnak és becsességnek
 teljességgel. Az ötödik frater
 monda az zent atijának. En vgyi eltem
 hoggyi semmi nem embert meg nem ban-
 tom tottam meg nem zomoretottam. Eng-
 met sem bantot. sem zomoretot senki.
 Ezeket halván az zent atija. kére az ur
 istent. hog ez neki meg jelenteneje ezeket
 zozat juue menyörzagybol az zent atijához

mondvan. En adom magam. En haggijam magam
 mat meg lelnij. En el adom el arulom magamat.
 Es haggijam magamat el wroznij. En haggijom
 magamat embertel meg geuzetnij. Tahat az
 zent/ez bezedentet megnem ertuen. Imada az is
 istent hogz ewetij ez bezedentet nyilaban magge
 naznaja meg. Tahat zozat juwe menijorzagbol
 mondvan. En adom magamat az penytencia
 tartanak. En haggijom magamat meg lelnij
 imadsagokban es atijasijaknak zolgalatijokban.
 En el edo adom el arulom annak enmagamat
 kij penijereul es kezelen. es kij nyugad es kez
 zelevel. En el haggijam magamat wroznij. az
 alazatos es meg utalt embertel embernek.
 En haggijom enmagamat meg geuzetnij. az olj
 embertel kij sentijt meg nem zomorehtot.
 hanem betesszben al. Tahat az zent atija meg
 Erde hogz ez ezt jozagos nyjelkedetnek kezzeul
 mellijt job. zozat juwe menijorzagbol mondvan.
 Az job jozagos nyjelkedet. kij sentijt meg nem
 zomorehtot megnem bantot. sem es maga
 megnem zomorodot megnem bantatot. : 1178.)

10 47
Valanak harom nemetek. Eij mikoron kev
dekednemet enen kevzent ijazas nyelken
detendrel. monda az eij nemete. En mijn
denkoron teub bozzosagos kenanahnok az ur
istennet zerelmeert. hoguem mijn menij boz
zusag en veam ju. Az masik nemete monda
En az ur istennet x zerelmeert az engem jtilt
ember soha meguem jtiltem. Meg kerdek ente
myre nem jtilt. felele. harom okaert me ne
jtiltem. Eleuzer azer. mert lelem magama
gonoznak aznal Eij en elleneum zolt. Masod
zer azer mert sentij nem gondol az en bezedem
mel. es nem hijznet enneum. mikoron en
az en volam gonozul zolorul. zolok. A har ma
zer azer. mert az Eij engemet meg zomor
tot meg bantot. ha ma gonoz. holnapon i
lehet en nalainnal. Az harmadik nemete
monda. En azt zeretum Eij engemet jntal
zeret. hoguem ennenga enen magat. Mij
koron kedeneek ente. Eij volna az Eij entet
jntal zeretij hoguem enen magat. felele

20
1007
az remete. Ith az Kij engemet zeret hognem
eonen magat. Kij en evettem es menijeij zent
atijat. es menijeij orzagat el hagyja. az es
testet ada kenotna. oha olijha engemet tar
tana tudna dragabnak esmaganal. . . Ith maria

Olvasstatijt az pogan beulchetreul. hog igen zeret
teek az veztegsseeg tartast
Balanak harom pogan beulchet. Kijt meg ter
detenek miyre hog ezenkeppen zeretneijek az vez
tegsseeg tartast. felelven az elsen poganbeulc
Socrates monda. miykoron zoltam gijakorta
meg bantam. De balamiykoron nem zoltam
soha megnem bantam. Az masodijt belc
ugy monda. egyi bolond sem halgathat vezteg
Az harmadijt belc ugy monda. egyi zaat.
es teet fenleket vetteunk az termezettekul.
olijha azt mondanajja. hog sokakat kel
hallanunk. es keveset zolnunk. . . .

A m e n Ith. m a r i a

Olvasztatijt egy pelda az zent agnaknak életükben
 Az haragossag ellen. Egy nemennemen zent atija
 kerde issaac apattul. hog nyire feelnenek exteul
 illien igen az eurdeuget. felele issaac apat. Mij
 teulfogva en barat vagyok. En meg zerzettem
 azt en eleuttem allanij. hog az haragossag az en
 tortomnak kijvele soha kij ne menijen. Ennek
 okert felnek entenlem az eurdeuget. mert az
 haragos embertel nem felnek az erdeget. ha
 nem az bekeffeges embertel. 1178

Es meg olvasztatijt mas pelda az haragrol .
 Vala egy zent atija . Kijnek vala neve illarjon apa
 ez illarjon apat mene meg latogatnij nemem
 nemem pispeket . Ez pispet fogada ez zent atijat
 nagij zeretettel . es ada evnekij enny madar hust
 monda az zent atija az pispetnek . Mijteulfogva
 az zent zerzetnek ruhajat fel vetttem . attulfogva
 soha hust nem exttem . Monda az pispet . Mij
 teulfogva az pispetsegnek ruhajat fel vetttem
 nem hattam el alonnij az embert kij engem
 meg bantot . sem en el nem aluttam . ha
 valakyt en meg bantottam . miynem meg

emeztettem entet . Monda az zent atija . bochas
ennekem zent atijam pispok . mert az te eletend
ijob az en eletemmel . itj6 m a r i a .

E meeg olvastatijk egyi pelda az haragvul gyulenségnel
Vala egyi kazdag embernek . egyi leanija . mely lea-
nak en vetekedeseet haragjat gyulenséget . a leeg
tawoztathagija vala el vala mely ember . hanem
mijnden emberrel vetekedijk vala haragozijk vala
gyulensulij vala . Mijtoron ez lea meg holt volna
eltemeték entet az cünterionban . Veggel leven
mijtoron nepet az egyi hazhon hazhoz menmenet .
latak hog az leannak ferebeul nagij fevst ju
vala kij . miykeppen kemenchebeul . Amak okaert
aparanak ez dolognak ez chudanak vegere men-
fowl miytak az seent . es leleek az leannak en teste-
nek fevlsen vezet . az az . zuuet . epeijet . miylwee-
es kezet . teuznek miyatta meg emeztetuen . mely
tagoknak miyatta vetkezet vala . azon tagogba
geutuetijk vala es . Az en testenek also reze kedeg
teuldenketevul fogva oda ala jlletlen meg maraba
az teuzteul . az z en zeuzesegenek bizonyagava .)
itj6 . M a r i a . j o h a n n e s .

1/2 28
 Vala egij nemennemen veen zent atija . hogij
 kij sekent vala nagij nehez korsagban tiizenkeet
 ztendeijg . Ez veen zent atijanak zolgal vala
 egij jffijv frater . De magra ez veen zent
 atija mykoron latnaiaa en nagij munkaijat
 ez jffijv fraternek es zolgalagijak . soha az
 veen zent atija . az jffijv fraternek miynd
 az tiizenket ztendeijg sem monda chat egij
 edes bezedent es miynd enne nagij sok zolga
 latijaent es . Mykoron jmmar ez veen zent
 atija meg atarna halnij . es en kevnijole
 exlnenek az egyeb zent atijak . kezeet fogja
 ez veen zent atija . az jffijv fraternek . es
 haromzer monda nekij . jdvzevultessal . jdv
 vzevultessal . jdvzevultessal . es ada entet az
 veneknek monduan . Angal ez frater . hogij
 ennekem beteglevnek ez enne ztendeijg .
 sem enterlem edes bezedent nem hallot .
 Azent ennekem nagij bekesseggel zolgal . .

Olvastatijt egyi pelda. Wala jerusalemben egyi pa-
 triarcha. es ez wala igen igazság zeretev. ug hog
 az igazert nemelijek ewtet az ew alatta walok kezzel
 gyulevlyk wala. Ammak okert ev rea hamis beunt
 keultenek. ammak felette lytettel erevsehtek. az
 elsew meg estevet es ug monda ha ugij vijnchen
 mynt en mondom. tiiz miia wezet el. mert nem
 beunjen hijnek wala nekij az patriarchanak
 meltosagob eletiert. Az masij monda ha ugij
 vijnchen mynt mondom. az tyral forsga juijen
 en ream. az tyraljon kedeg wala farkas seb. Az
 harmadyk monda. ha ugij vijnchen. ty apagyjon
 keet lato zemem. ty mynt ezenkeppen be telijet
 mert az elsew hamis tano. mynd ew hazanal.
 nemzetenuel. zolgaynal. jozaganal. ezue legottam
 meg ege. Az masij tano talpatol fogwa
 teteug az farkas sebtul meg emezteteek. Az har-
 madyk tano ez rettenetew dolgot halvan
 az ew tarsyrul. az ew beonet meg walla.
 Ammak okert aznagij tyralmak myatta
 kijt tezen wala ez dologert. keet lato zeme
 ty apada mert nem lata tebbe vele. . . itj8

It jól az iras az perzeteuffentireul. Ejk tennyan mongyat
 az es zolofmaitokat. Egre tartozmanat es regulatit
 zereut. Egreul illien chudalatos pelda olvastatijt.
 ezis hozza valo ezt is keli nyja

Valanak keet doctorok. Mykoron ez keet doctorok
 az tanolsagnak helereul. az es hazayokban teerteneit
 volna. Es hogz immar mennenek az uton. Jut
 nak egy naggij erdeuben. Es mykoron el estueleudent
 volna. felnek wala ez keet doctorok hogz eket wadat
 megne zaggatnait. Azert jmadfagva adat es ma
 gokat. hogz az hatalmas ur isten eket meg men
 teneje zerniis halaltal. Tabat jme latanak tavol
 valo feulden hoznaitok. egy clastromot. Es ez keet
 doctorok az clastromhoz tartanak. Mykoron jutottak
 volna az clastrom capuijara. kezdenek chenggetni
 az clastromnak capuijan. Es az clastromnak fejedel
 me hoznaitok june. es be fogada eket jgen en
 reumest. Es az fejedelm ada eunekijt etelt. es
 italt. es nyugolmat. Mykoron jutottak volna
 eijfelijre felkelenek az clastromnak barati es me
 nenek az ueternijere. Az egyt doctornak es. zo
 kasa wala hogz eufelenek idenen nagg antatossagol
 az es zolofmait meg mongyia wala. Myko

von be ment volna az doctor az egyházba. lata tehát
 az barátok keetfele állottanak az karban. miűp
 pen zöbafot zerzetesséteknek. És nagy sýralmas
 zonal chat ezt mongyák vala az barátok. o ur isten
 miűre hágyal el engemet. Maas felewl meg azt
 mongják az karban. o ur isten miűre hágyal el
 engemet. És az gýergýja kýj en eleuttek egy vala.
 chat aleg egy vala. Meg vettene ezeken az doctor.
 es kýmene az egyházból. es fel ketté az en tarsát.
 es mynd ketten bemenenek az egyházban. Meg
 laták ez dolgot. es halják vala ez felyl meg
 mondot jgýket mondaný mondan. o ur isten
 miűre hágyal el engemet. es jgen chudalkoznak
 vala vájta. Mykoron jmmar meg vrradot
 volna. mondanak az doctorok az clastronnak
 feredelmenek. Perennek tegedet zereten atjant
 hog hýuafdbe az barátokat mynd. ment
 jme eggyükünk predicaciot tezen nekýk.
 Monda az feredelm evremest tezem vraym.
 Mykoron be gýultek volna az barátok. El
 kézde az eggyik doctor az predicaciot jmez
 jgýken. Zolgallyatok vrnak nagy vigasságbán.

14 27
Es nykoron az doctor nagij edeséggel predicallana
az barátoknak. Tahat az barátok egyjéent. Kij kij
mijnd nagy sýrassal kijmegijen wala az egyház aýtája
Es chak az fejedelm marada meg egymaga. Ezeket
latuan az doctorok enneles jncab chodalkodnak wala
ez dolgon. Monda az fejedelm az doctoroknak.
Wajm ne alyhatok azt. hog it mastan clastron
volna. auagij miy eleien emberek volnank. De
jme ma nektek az ur isten igen nagij chodat
jelenteit meg. Mert regen it clastron wala. es
mijnd ez barátok kytet lattatok. it lattanak.
es en ennekij fejedelmek voltam. Es mij az mij
regulank zerent walo zolofmat. tunijan. resten
es aýtatlan mongyuk wala meg. De jme az aldol
ur isten. nem wetelmynket potolva. es elnem kas
hozatoterette. az eu nagij irgalmassaga zerent.
De it wajyon mijnekewnt kenont mijnd addag.
mijgnem meg tiztulont az mij fogvatkozasonkbo
ennek eu byzonsaggará jme en titeket kij keserlek
az capun. es en magam betereuk az capun.
Legottan touabba nem lagyatok az clastromot.
hanem chak nagy langas ferszet. Ezek meg
leneen. Ky kesere az doctorokat az fejedelm az cap

es be tere cumaga az fejedelm az capun . legottan
en eleulek el enezek az clastrum hylt eleub latnak
wala . es latanak az clastrum helyen . nagij lan-
gas fevstet . es az langas fevstbeul . jllijen zozat
jnualekij monduan . jaij miynekewnek . hog mij
nem zolgaltont az mi terevntew istenevntnek
garfan es wigan . Ezeket latuan es haluan az keet
doctorok . nagij halat adanak az ur istennek . hog
jllijen nagij chudat mutatot volna meg ewnekij .
Mert ez welagban elenek . mendeneket erre ta-
nehtnak wala . hog az en zerzet zolosmajokat aij
tatossagal meg fizetneijek az ur istennek . Valijon
mij lezen en istenem azoknak . kij nem hog chak
ajtatlan mongijak meg regula zevent ualo zolos-
majokat . De inkab haragossagnak . es dargalnos-
agnak mijatta el hargjak es zolosmajokat .
bijzonijanal egijebet nem mondhatont . hanem
chak az zent agostonnak mondasat . holot ezt
mongija . Atkozot ember az . kij az ur istennek
zolgaltatjat tunijan . vesten . es gonozal tegij .
zt zent agoston doctor mongija it . *vege jagyon*
Et intak wunk eztendeweben . Ezer ewtaz tij
ztendeweben . Ezen eztendeweben kezteek chijnakij
batozmi az egyhazbelij sanctuariomot . . . . .

terdeet · es erze en magát meg kenyebeültnek ·
 ezeknek utanna fel sertene alnabol igen chodal
 közre · vala azon hogy hol volna en · es hogy kenye
 ben volna · Monda ez beteg az en feleségének es
 fiainak · hol vagytok en maстан · mondanak
 nekij · az te hazadba vagy te maстан · monda
 ez beteg el vittetek volte engemet valamely
 helyre · mondanak euk · nem vittetek · Talhat
 ez beteg mynd meg monda ennekij valamijt
 látot vala · es kére euket hogy el vinneek eutet
 zekeren az koporsóhoz · Mikoron ez betegget el
 hoztak volna az koporsóhoz · es illette volna az
 koporsót · legottan meg gyogula · es halat ad
 van · Ur istennek es zent margyt azonnak
 laban mene hazához · Ezeknek utanna egijne
 hany eztenben el mulvan · ezen emberek ze
 me így faja · hogy embereket e nem esmerhet
 valamely · fogadast tevn zent margyt azonnak
 hogha eutet meg gyogehgija · talhat az en tiiz
 tesszeve eztenbeijg mynden zerdet meg beuhtek
 Es fogadas utan meg gyogula az en zeme · · ·

30
oluaftatijt egyi pelda árrol. hog melij bezedel
mes leggen zerzetes embernek hamijs marhat
vennij balatijtöl. es vele elnij.
Wala egyi zent atija. kynek wala neue furseos.
ez zent atija mykaron volna halanak jden
es az en lelke kyment volna az en testebeul
es ment volna az igaz byronak eleijben.
Az be pokolbely eurdenget wadolijat wala ez
zent furseost ur istennek eleutte. De nem
telnek wala semmij beunt. kyt ez zent atija
nak zemeiben verheffenek. hanem chak
aszt. hog nemmykor went wala egyi kaapat.
nemelij wsuras kerestenden kalmartöl.
De mykaron istennek angelij jnattanak
volna ez zent atijaert. meg zerze engede.
az ur isten hog ez zent atijanak lelke f
esmeg meg teerne az en testehez. es ez
bynveul hog el wentte volt az kaapat pe.
nytenciat tartana. Annak okaert az
egyik eurdeng meg haraguet az wsuras
nak lelkeve. ky en uelet az kenban wala

es hagethta ez karhozot leltet zent furseosra.
 tybeul ez zent furseos anne keent zennede.
 hog mynet utanna feltamada zent furseos
 meg lattateek az ev orchayan az pokolbelij
 evrek teuzzel meg gyuladot vsuras karho
 zot leletnek meg egetese. jollehet hognem
 hijzijak hog ez zent atija tutta volna. hog
 az kaapa vsorabol valo volt. De meg kel
 let volna tudnija. myert kedeg megnem
 tutta. annak okaert igen ereussen meg
 kezatek. Annak okaert az tudatlanfag
 megnem ment embert istennek eleutte.

Dijcheveteos az ember istennek eleutte. Kij vranak
 istenenek tugija atanatijat. V. Melijet megnem tud
 hatone. es nem jduzevollhetene. ha megnem tano
 lijak. az tijz parancholatokat kij ada ur isten moijes
 prophetanak

Egy istent hijg. heijaban neucet ne emlehed. jnnepet

hij. atijadat anijadat tijztelijed. &. Ne endij. soha ne wroz.
testij bijnt el tanoztas. hamij's tano nelegij. mas ember.
nek jozagat feleferget leanijat bynre ne keuanijad.

Akarontke be mennij fenes menijorzagban. tarshont
parancholatot ez gijarlo velagban. &. Sjyvasst meg
bijnewntet. tanoztassuk azokat. minden ketsegne
keul megevent evrek eletben. meg jgerte ur isten
iesus cristus amen.

Jeet halalos bijnetet tugijuk tanoztatnij. ha me
lijben wektezewnt tanoljuk meg gijonnij. &.
Elses gonoz keulesseg. fesuensseg. haragosseg. testij
fajtalansag. torokossag. es jrijgseg. hetedyk
es utolso joraualo vestseg.

Jyvos rofat ha zednek. pijnkest pdeben. miykent
annak jllatiya. es meg wigasztaliya. &. Jgijen
vront iesusnak ent melij sebet gondoluan. kevezet
fan fijggeztsuen wigasztaliya zyweyntet. oltalma
zija tette letkevent evrek karhozattol.

Genge vosa meg hervad mykört hevség erij. Zij
maria hervada zent kerezifa alat. V. Kijveul
meg emlekezzeunk vola ne felekezzeunk. mert en
lezen nekeunk halalonknak ideen zent fjanak
eleinte bizony remenségeunk.

Ezt erzetenségeket vetez alat tarchuk. hog ezek
nek ablaton ne hasson mij veant. V. Mij lel
keunknek halalat. mykent mongija propheta
az zent jeremias. engesztelven az nepet. hog
veijajot ment vala ez ezt ablatokon ablatokrol.

E ablatok nem egijebet kijveul zol propheta
chak az erzetenségeket kijket zol evrijzeunk. V.
Elsev latas. mas hallas. harmadijt illatozas.
negyedyt az izles. extendijt es utolso kijt mijnd
telijes testreunk tart az gonoz jlletees.

Menden zerzetes embernek · menden napon egijzer
 meg kel gijonnija · Elenzer · az jdennek el veztesenel ·
 az az · nykeppen mulatta el az jdent · Joban auagij
 gonozban · Masodzer az kenlembkenlemb gondola
 tokrol · mynemem gondolatij voltanak az napon
 gonozok auagij jok · Harmadzer az tizteletlensse
 gvel · Ejk voltanak istenhez auagij emberekhez ·
 Az az · ha az zerzetes ember tizteletlensseget tent
 az ur istennek · istenij karomlasotnak gondolatij
 mija · Auagij embernek · es euresbetnek tizte
 letlensseget tent bezednek mijatta · Vlegijedzer
 azrol hog ha ur istenreul · es az en jo tetelereul
 az napon el feletkezent · Eutendzer az euresse
 ges bezedekreul · es hamis hazutsagotrok · Ejk
 az napon zolt · Hatodzer · az velekedesekreul
 keetsegetekreul · mynemem velekedesek gijanos
 gok voltanak en benne valamelij emberekhez ·
 Ijetedzer · az haragosfagrol · es az gonoz zomoru
 fagrol · es az gonoz euresmireul · Nijolchadzer
 az zent zolosmarul · nykeppen monta · az
 napon az zerzetes ember az napon en zolos
 marat · aytatossone auagij nem ·

ha te zerzetes ember azt kerded . hogy mi legyen az
 zerzetben jól elhíj . vagy mond zent bernald . az
 zerzetessékné . Te zerzetes tanoljad meg .
 es en meg tanehtlak tegedet jól elneed . Az az .
 jmadkossal . agy alamijsnad . ha vagnon aldo
 masod fejedelmekkel . Vigyaz . behtely . es ezen
 keppen mendenkoron jól elz . Nemikorón
 jri . Nemikorón vigyaz . Nemikorón jmad
 kossal . Nemikorón tanolj . es nemikorón
 munkalkogjal . Ezenkeppen lezen az jden
 reu . es az dolog munka kenni . Tanol
 legenek az zerzetes embertel . az gienije
 reu . az vagalmassag . az torokossag .
 az zugodas morgodas . Az etel meg negez
 veen zerzetes agy halat vr istennek .

Betesség vagnon az cellaban . Az cellanak
 kijevüle nijnchen egijeb hanem chak hada
 kossas . Az cellat kennefed . ha kenanod iesust
 meg lelmed . latnod . ha te betességet keresz
 celladból ritkan jzki . Az cellaban . jmad
 kossal . jri . tanolj . alogy . olmas zent jra .
 magy gondalkogjal az vr istenre .

Tűtöt tarc · keveset zolij · igaz mondo legij · Nelegij se
 renij gonozokra · haragot meg ehnyer · agij helt
 euresbetnek · vut dolgot vesterz halgassad ne zolijad ·
 jrgalmas legij · emlekezze meg halalodnál · be
 kesseget tarc · Engedelmes legij · Ezeket tarchad
 es duezuz · Ezeket zent bernald mongija ·
 Mynd nijaijan felijuk az halalt · De jaij mert
 nem vagijon kezek ·

Ezek azok kije el entije az zerzeteseket ·
 Eleuzer el mulatnij semmijnek alehtanij az kjszed
 bijneket foghatkozasokat · penitencia neker ·
 Masodzer · zolnija eures hazontalan bezedeuket ·
 harmadzer · vjtkan astatlan gijonnija ·
 Negyedzer · vjtkan oluasfnya jmadkozni ·
 Eutedzer · chalaridsaggal es hndegen mondanij
 az istenij zolosmalyt ·

Ezeket kel tartanij minden jo zerzetesnek ·
 eleuzer vitka bezedet · masodzer vidam orchat ·
 harmadzer · zemermes tekentetev · Negyedzer
 meg ert erkeuchel valo jarast lepest · Eutedzer ·
 keez engedelmesseget · hatodzer mely alazatosagot ·

19
Olvasztatik egy pelda. Egy artatlan gyermekreval. ho-
melij gyermek meg tartotta vala az keresztfejtnek ar-
tatlanfogat

Vala egy gyermek kinek vala ezt ezteendője.
es ev vala tiiztelenden zuletteul tamadot. Melij
gyermek nykoron eleuzer latta volna zent fe-
renchnek fijasit az minnorokat. meg keresek
az gyermek az ev zuletteul hog ev es jarchatna
olyatan ruhaban. nykeppen az minnorok.
Az ev zuleij alehtak hog ezt ev kenarvannia
az ev gyermeksegeert. es meg hargyak nekij.
Annak utanna az ev zuleij nagy zerehmel ezek-
ben veeuek. hog az gyermek kezde az minnor
fraterentnek zokasokat tartani. kezde az gyer-
mek jarnij mezehtelen labbal. es kemenij
otromba kentellel enuedeznij. Aranijat ezers-
tet utalni. es illetnij nem atanna vala.
Kyreul teurtenek illijen chudalatos dolott.
Annak okaert egy ideiben jumenek az gyer-
mek atjahoz nemer nemer kereskedo
kalmarok. Egy nykoron latta volna. ez
gyermeken ez zenzetnek ruhajat igen chi

daltozanak rajta. Es mikoron az kalmarok
 meg ertettek volna. hog az gyermek penzt igen
 utalna. ez kalmarok egy edenben anagy pohar
 ban vetenek egy penzt. es az utan bort tevelte
 nek az 1 poharban. es adanak innia az gyermek
 nek az penzreul. Mikoron ez gyermek az bort
 meg itta volna. es az penzt latta volna az pohar
 nak feneken. Talat ez gyermek kezde nagy
 rettenetesseggel kijaltani. az pohart el vete. es en
 kezelt el terjeszteen. zement fel emelven me
 nyorzagban. nagy mond vala. Te tudod men
 denható ur isten. hog tudatlan zeppenségtellem
 meg az en zerzetemmet. De maga ez gyermek
 az felelmelet mija. ki val vala abbol hog
 en az penzreul it volna. meg kezde fargulni.
 es az en orchaja meg febetenle halálnak kefe
 vessege mija. kezzelehtven halálra. Kijt mii
 koron latot volna az en atya. es az en ania.
 igen meg jidenek. es igen hamar papot
 hívatanak. es meg oldoztatak az gyermek

20 39
ezbeul hog en olj poharbol ijt volna. Kyben penz
vult. legottan hog az pap az gyermeket meg
oldozza. es en kezetre vete. az gyermek meg
gyogula. Ezeknek felette ez bodog gyermek.
Junep napon az zomzeed gyermekeket. az vcha
ezue gyehrij vala. es kyt en kezzelet gonoz
erkeulchuet valanak. auagij tenehjek vala
nak. auagij zeep ruhaban jarnak vala. Eze
ket meg feddij vala. Kijt kedeg jo erkeulchy
gyermeket es antatossot valanak. azotnak me
nijorzagnak dijhességeet igyrij vala. Nemij
koron kedeg ez aldot gyermek. az egyeb gyer
mekcheket jmadfagra. pater nosterne. Aue
mariana tenehtija vala. es montija vala
melij igen jo az istennek annat jduezlenij. es
zolgalmij az angelij jduezlettel. az aue mariana
Ez jllijen fele tanolsagra. es jduesteges intesve
az gyermekekkel es iffiakkal. az venek es. oda
futnak vala. es chodalatos keppen gyenyverked
nek vala ez gyermeknek ezességeen. es en fele

tiijn. Az ex tulaydon atiját. mihtoron hallija va
 la. hogg ex eſtennenek. auagij meg vezegewne.
 auagij walamit ex mijelkewdetijben nem ijot. Az
 atijan kennezewneen. ſijralmat al meg feddij
 wala ewet monduan. Zereten atijam. nemke
 az i mij plebanoffonk az zent egyházban. Vagij
 mond. hogg walaſijek ezeket teziſt. azot ifennek
 orzagat nem bijrijak. Az ex anna es. mihto
 ron egy jeles jnnep napon. fel ewterzet volna
 werew ſcarlat ruhakban. Ez artatlan gyer
 met ezt latuan. nagij nehez meg keſereuwer
 lelett. meg fedde az ex aniját miynd az kewr
 wijal ewetnek eleutte monduan. es mutat
 van az ex wijawal. az ex anijanak. az fezulet
 nek kepet. Vagij mond wala. Nezzed anijam.
 nezzed anijam. es laſſad mi wronk ieſus criſtu
 ſt. mezehtelen az kezeſtan ſijggenij. es zent
 wewenel meg wewewenij. es te en anijam
 ex nekij bozzofagawa. temagadat meg ekeſſe
 tewted werew ſcarlattal. Oltalmazzad magga
 dat anijam. oltalmazzad magadat zereten
 anijam. hogg az werew ſcarlat ruhakert

ne essel az evet kenetva. Tabat az en az anja
 az en fyanak jgijt halvan jgen meg veltene.
 es az ruhakat leuete. tonabba nem akara az
 fele ruhakkal eltetni. Ez bodog gyermeknek
 erkevelchij. es nyelketetij mutatgat vala en
 benne. jozagos nyelketetnek tenkelleten
 segeet. es istennek malaztyat. Ez aldor gyer
 meknek meg nem vala heet ezendene.

nykoron meg hala. Azert nykoron. ez az
 artatlan gyermek. kezelenetene az en halalan.
 meg gyonet nagy antatossagtal az papnak.
 es bere cristusnak zent testet. De az pap
 nem ada nekij cristusnak zent testet. az en
 gyermeksegeert. Az gyermek kedeg chuda
 latos jmadssagnak malaztjanal. en kezeij
 el terjeztuen menyorzagva monda. The
 tudod vram iesus cristus. hog nagy pena
 natossagtal kenantalat en. tegedet hozzam
 vennem. Fertelet tegedet hog nekem
 agyanak tegedet. meg tenitem miire

mijre tartoztam . es vementendöm nagy bizodal
 mal . hogy meg nem foztatom az te edes jelen
 voltodtul . Ezeket mondvan . es az en zuleij kev
 nyul evlen es firuan . ez bodog gyermek meg
 nyugtala evet . es jute evet jo elvre . Tahat
 ez idussages intesseket bezedij kevzet . es aista
 toffo tof imadsagnak . es istenij dychiveteinek
 kevzerotte . meg ada az vr istennek az en artat
 lan lelket . legottan az zerzetnek ruhajja . kijt
 az gyermekre terehtettek vala el enezet . Azert
 mikoron az minor frateret atarnanak ez gy
 ermeknek temetese koron az seernel mondanij
 az de profundist . semmiy keppen meg nem
 mondhatak . jollehet nagy szözer elevol kezdek .
 Annak okaert meg erteek az frateret . hogy
 nem volna zokes az zentseges lelek sentij
 nek imadsagnal . Az en zuleij kedeg . az
 gyermeknek peldaijanal annet haznalanak .
 hogy ez gyermeknek halala utan . miinden
 ez velagynakat meg utaluan el hagyak .

Az en atija be mene zent damancas atijant
zerzetijben. Az en anija kedett mene zent
bernald zerzetijben. Es miynd ketten ter
kelleterus zerzetessék lennek. az ur istennet
bodogul zolgalanak. es halalok utan menek
az evet bodogfagot. . . A. N. itje . . .

Valatijt biynben elnek. azok mendektoron potolnak
eleutte vadnak. Ezrevl oluastatijt egy pelda . . .

Vala egy jels predicator. hogt en az en predica
cionban gyakorta meg feddij vala az biynbe
elen emberet. Azt es mongjuz vala az predica
hogt az biyn zent masban menektetijt potolnak
ajtoijanak. Es ez predicator ezeket bizonyosgija
vala plien peldaval mondvan. ha valamely
ember ma juve ez clastrumnak ajtojara.
es ot latna egy deakot evluj az portan. Sen
keppen latna holnap es. es egyeb sok napoton.

E Nemdece kevnijen gondolnaxae ez ember
hogt ez deak baratta lezen. mert gyakorta
latna evtent evluj az portan. Senkeppen

azatrol. kenneken hihetijk. hog potolba mennek
kijk mendentoron potolmak aijtonan evinek.
43 az. Kijk mendentoron bevnben vadnak.
Azert mongia zent agoston doctor. veettegij
embere. bevnben meg maradnij potolbelij
corderge. kytel oltalmaznon itis maria

Treuerensiomban vaktak vala egy calastro
mot. Ayben latognak vala zent apacthak.
Ez apacthak kezdet jllien regij zotab vala.
hog enk sentit be nem veznek apacthasag
ra. hanem ha chat heet extendens volt.
anagij kevesse ~~amb~~ kevesse. Et kedeg tezik
azert az sororot. az artatlanfagnak
eggyugyusaguet meg tartasara. Vala
kedeg egy soror. ugyan azon clastromba.
melij soror idemel nem vala jffij.
de ez velagij Sologban olij igen jffij vala
es gyermek vala. hog embe velagij em

bert akegy valasztat esmerhet vala meg
 birornak. Ez kedeg azert vala. Mert mi
 nek eleinte az zerzetben ment vala. ezetvel
 semmi esmeris nem vala. az az hog es sem
 barmot. sem valagij paraszt embert nem tud
 vala miinemen. Sem kedeg az zerzetben. nem
 zokot vala veseten ablatokon velagij embereket
 ferszabat azzomallatokat lenanyokat nezni
 katuscholnij. hanem csak zokot vala lappagij
 resusnak zsebeenek lijkaban verneben. Annak
 okaert mykoron egy napon ez egygy soror volna
 az kertben. es lata tabat az kertnek falan be zov
 teek egy techte. Kijt mykoron latna az egygygy
 soror nem esmeve meg my volna az. tabat
 monda az sorornak Eij es mellette al vala. ke
 lek tegedet jo soror hog mongijad meg cimeken
 mychoda ez. Ez es tarsa latuan ez sorornak eg
 gygygyseget patochaban monda nekij. Ez az
 velagij azzomij allat. Mert mykoron az vela
 gij azzomijallatot meg venbeznek. atoron
 oztan zarvok keel. es zatalok lezen. tabat
 ez egygygy soror alehta hog igazat mondana

46
es eretl való hogy en ilyen beoltchességet tanult volna.
es ez egyiggyugyú soror az en egyiggyugyú peldájul
nyelkforditvul. az egyeb sororokat meg nyugat-
lja való. Ezeknek utánna ez egyiggyugyú soror
ésteek nagz nehez korszakban. Vagy hogy chak akegy
zohat való. Mykoron az beteggel bano ez beteg
soror meg latogatta volna. Talhat jmelata az
beteggel bano. hogy az cünterijm telljes való
nagij fok zeep fegyveressékel. Kijt loukna-
nyerge miynd aranyiasok való. es az en ze
najok es. miynd aranyias való. Ezen ora
ban kezde ez zuz bonagodnij. es mykoron
az sororok en hozija kezzelben junenek. kez
de ez beteg nagij tiizta zonal jwerltenij.
monduan. Agyatok helt. Agyatok helt.
lyaghatok jde iunij ez vradat. Mert latija
vala az cellat telljesnek chodalatos ekesse
ges es fenes zemelijeket. es lattatijt va
la exanekijk lennij aranyas ruhajok. Ezen
keppen ez bodog zuz el nyugonak vradan. . . . .

Az élet kenderőz az halalt monduan
 En vagy te kyt latok ez abrazaiban
 allann uzesben nettenetew es ter
 metewden zomuru inqnd az te res
 terben regyt setet ewtew uenfeet
 az te eklelen termetew engemet
 ygen meg nettente

felel az halalt ezek ellen az elernek
 monduan En vagyok kytewl feet
 inqnden teremtewt allar. feelnek
 engemet mastanyak. es yewuendewt
 ment en byro vagyok es nagy enewo
 tewruent rezewt nem hazual az
 tewruennek en elewlem el verele
 ment nagy kemeny kennal karhoz
 tatok inqndeneket

Az élet kenderőz az halalt monduan
 ygen dyodalom hoggy te honnet yewy
 ment nem latottam te hozzað hason
 latost oly ruty allad vagyon es zewu

nyen chonba Surod vagyon ha
 sobayg teged nezendlek es te hoz
 zad kezeltetnek ueralanau az
 fewldre ~~ofnem~~ esneem es onnet
 fel nem belhertnek

felel az halál az életnek mondvan
 En yewuewb sok uenas syuasnak
 es yzanyosagobnak banatnak es
 keserewsegewbnek es nagy kenob
 nak tantomanijabol

Az élet kende az halált mondvan
 Mlyre vagy yllyen kuth es etelen
 es az te nezesewd myndenestewl
 foguan zomoru az te fgyes ko
 paz es mynden ragayd zewnyek
 banom hogy nead nezem ment
 felewb hogy meg ne dewglessen

felel az halál az életnek mondvan
 ha nem volnak kuth etelen es

25 449
zomoru nem voluának felelme
sewt de vgy kel hoggy ebben es
mergetewt meg az ty by menes
tewtet es halaltokat byn en ta
m vagyok ment tyet yllhet
leztewt byt mastan vgyak varrok

Az elet kende az halalt monduan
Mond meg azent myhoda oka ez
yzanyosagual ment ohj zewnyew
fogas vagy hoggy egy zal ayakand
synchenet de az te fogand mynd
byn vannaak paroltodyle az te cor
kod es tellyes dohosagual meg
zewnyewzettet felgetuel be
lowl es bynewl

felel az halal az eletnek monduan
Ammyt kende zennu magadon
meg esmenhetewd byzonsagual ment
enewd embereket en haralmanak

nyarra le haryok es le hullatok
 az neegy neduessegewebewol zen
 zet restekbewol lezuek es feuget
 nykoron az serben helyewzteryk.

Az elet berde az halalt monduan
 nemdece ny fewldy emberet al
 hatunket te hatalmassagodnak
 ellene az ny tudomanyunknak
 nyarra hoggy s zewuerlen eluen
 es fewlden labozunk es semmy
 beppen te rewled ne fellgyunk.

felel az halal az eletnek monduan
 bolondul berded ment ualatoknal
 nagygyal erewsb vagyok nem
 annak en ellenem valamyt
 berben terewunnek de valamit
 zyletyk mynd en i rezem es en
 semet yller ment feuty nyucheu
 hoggy ty az halalnak poharat

meg ne ygya .

Az élet kerde az halalt monduan
nyichoda az akyr az te azzu beze
ybben tartaz egy felewl hongaf
nak es elewsnek eezyk mas fe
lewl bedeglen tonka zabafu a
karuam meg tudnom my hazna
vagyon ennek .

felel az halal az életnek monduan
lartale valaha yllyen zenzamor
ky bazanak mondatyk aratonakes
yo ezt en vetem nap nyugat
fele en magam aluan nap kelet
re neha deél felewl valokat
vele fenyegetewk es neha e
zabna chauaneytom .

Az élet zol az halalnak monduan
myert te bazas vagy azert te
ennekem ne bazaly myguem meg
cernek es nemykoron meg es

zewanyel ha enneket ellene tenneket
 nem yo bazas volnal es enneketem
 myudenkoron ellensegem lenneket.
 felet az halat az elernek monduan
 de hygy enneketem hoggy en ezzel
 semmny nem gondolok de ha en
 neketem kellend myud ererlen gy
 ewmewlcheben le vag az en bazam
 myud eynel es nappal en ellenem
 nem alharnak meeg erew van
 fogabes de myudeneket meeg zag
 garok az en kemeny fogaymal.

Ezeret haluan bezde benyengeny
 az eler az halatnak monduan
 Azert berlek regeder hoggy ked
 nez enneketem esmerlek ymmari
 regeder es latottam sokakat
 byker le hullattal byk chat aly
 hygyt vala meeg holtokat es la
 ram hoggy synua rewteket az

serben kyer laruan chybongartam
fogajmar.

Felel az halál az életnek monduan
nem tudok nekem engedelny az ty
bnyeremkent de neha lezen yeleso
malazibol az ydesunek el halasztasa
bnynewl alkoltas penitencianak
tantasara azert vnyghazatok meret
nem tudhatok mykoron meg halrok.

Ezeret haluan az élet kezde megys
keronyewngeny az halálnak monduan
ty myuden lelkes allarokou tuz boz
zut allanod es zoktal az en allar
tam valokou vvalkodnod akari
az egben legyenek akari az fewl
den akari az vnyben de mastan
benewm te rewled az en ydeswmet
meg hozzabulny.

Felel ezene az halál az életnek
yenbeppen monduan

eleges hallottal ymmar byket uetel
 meg yelentertem. hoggy kemenny
 byro vagdok. es senkiuiek en hoz
 zur nem reuitem es nem zenzer
 tem elenzer. De yntab gatonka
 meg tagattam azoknak byk a
 leytak vala magokat mutatnak
 es azonyokat lentis. De maga
 semmi nem voltak

Izneul vgy mond moyses tenentef
 neul valo kenuyueket haruayly ker
 ted nezeben hoggy embergy allarok
 meg erdeket es meg esmernek es meg
 lassak en utolso ydeyebek esmeg vgy
 mond bewty salamon o embergy allar
 gondollyad meg az te vegse ydeydez
 es soha ennewbbe nem verkezewl
 embergy allarnek hanom el multakat
 kel meg erreny es hanom yelen valo
 bar kel meg gondolny es hanom yew
 uendewbet kel meg larny. Elenzer
 kel embannek hanom el multakat meg

erremy elsew az gonoz myuelkewder
 mellyeter ew rew masodyk az yosa
 gos myuelkewder mellyeter ew el ha
 gyot harmadyk az yderw byt ew go
 rozul eluen el verrew Masodzen meg
 bel embernek hanom yelen valokat
 gondolny Elsew ez elernek newuyd
 volta by ez yelen valo vylagban va
 gyon masyk hogu yger beskeny es
 zonos az vt by be vizen az ewrewk
 elernek harmadyk hogu beues az va
 lazgaratnak az ew zamok harmad
 zen bel embernek hanom yewuendew
 ber meg larny Elsew az halalt by
 myndennel verrewes masodyk az
 yewuendew yrelerew hogu by yger
 felelmes harmadyk az l pobolnak
 ew el zenuerhezelen ewrewk bennya
 yt esmeg zol az halat az elernek mond
 man en nem nezom az ty yffysagrok
 nak vnyagzo zepseget es en nem ha
 gyok nyuekewk zabadsagot tonabba

elnevet ez vylagban es en nem gon-
dolok tovább az ty berestewekkel sem
beserues hylasztokkal mert bizony-
nal tudgatos hogy tynebewe mynd
el bel vyzetteueret az en kosaromban

Eseter haluan az cler monda az ha-
lalnak o te rettenetes beserew halat
es bemen been hogy mynebewe roud
ba valo zabarsagot hogy ez vylagban
rewbber vygarhasutak

Ummymem bewoldy hogy az halat
youtab ezen ramharna q bewoldy
zerze q versetek ezentepen mond-
nan

El megyet meg halny mert az ha-
lal bizony de az halalnak orayanal
semmy bizonytalab yolehet bizonyta-
lan legyen de maga azert el me-
gyet meg halny

El megyet meg halny mynezeressem

en az azky beserew vegzerewt qjen
bynet zenelme hegyaban valo myre
zererewm az yntab el megyet meg
halny

El megyet meg halny ment myndenneb
ene bel yurny es semmy meg nem
banzga hoggy bynet es neez meg nem
admenyek

El megyet meg halny en ky mastan
yelawn valo ember vadgok az el
multakhoz hasonlatos leget ha el nem
mentem de maga meeg el megyet
meg halny

lassadza houa megyen mynden ye
len valo clew ember ment az folhar
en veleu mondhattya el megyet
meg halny

El megyet meg halny ment az halalt
vala hantzen meg erzewm byzonnak
lenny halalos bynt yntab el hagyk

El meget meget halny kemany scaren
 ra a gonoznak co a gonat kelleme
 tes adaty a elst halat bewuery azen
 el meget meget halny

El meget meget halny hamuwa layen
 deu vadgot mybopen zyltrem en
 kppen meget vefereewm.

El meget meget halny cyebeter bew
 ueruen meget en vranuam co rewben
 ywonnek marte sem effen sem vrolso
 en hem vadgot azen el meget meget
 halny

El meget meget halny kymaly vadgot
 de mychoda a ryresset mychoda a ve
 lapy dychebendes marte ambernek ky
 naly vna a halat azen el meget
 meget halny

El meget meget halny papa vadgot
 de a halat amferm uad lapy sotayt
 papaloldny de be fogya zamat

El meget meget halny pusppek vadgot

De az beror az solyat az kofjomor az pif
 pek syneget akar ataryam aban ne
 De el hagyon es el meqyet meq halny
 El meqyet meq halny semmy vya
 Salomual meq nem gyezhretewm
 eferben vyrez vafyok De az halalt
 nem ramultram meq gyezhny
 El meqyet meq halny baynak va
 dyok kenzdest yol rudok De az ha
 lalt meq nem gyezhretewm qert
 el meqyet meq halny
 El meqyet meq halny ment az veen
 set engem rouab nem hagyn elny
 El meqyet meq halny veen vafyok
 es yunnan az en ydewmnek vefte
 bewzel vafyon es az halalnak kapu
 ya meq nylt qert el meqyet meq
 halny
 El meqyet meq halny bewlch bezedew
 vafyok egheteket bezedemmel meq

nekgrawrem de a halat meg nekgr
engemer aent el megget meg halny

El megget meg halny kardag vaguot
de a arany auagt a manhaknat
sokfaja nekem semmyt nem halnal

El megget meg halny zegeny vaguot
es semmyt velem el nem vjsewt a
vylagot meg vralom mezevrelen be
lewle ky megget es el megget meg
halny

El megget meg halny byro vaguot
ky ymmar sokabar meg ferrem de
a halalnat yreletyt verregewm es
el megget meg halny

El megget meg halny a gonoz aye
myenewfeg engem meg nem rany
sem a buyyafag a en elerewmet
meg nem hozabeyrya

El megget meg halny nemes nem
bawh zylertem de a nemgerfeg
a en yderewmet el nem halazrya

21
azert el megyek meg halny
El megyek meg halny laraſna zeep va
gyok de az halat az zepſegnek es az ne
mes termeknek nem tud kedvezny
El megyek meg halny bewlch vaggok
de valljon mynemaw bewlcheseg rug
gya az halalnak okossagat meg gyew;
ny oly mynt az mondanyaya egy sem
El megyek meg halny bolond vaggok
de az halat sem az bolondnak sem az
bewlchnek nem nyugtya betesegnek
friget anagy zegewdséget de mynd
egyetemben el mennék az halakra
El megyek meg kylewb kylewmb ho
ertekuel es borotual meg tellgesewl
rem eluen egek felet megus mond
hatom el megyek meg halny
El megyek meg halny baraz vaggok
az velagnak zenelmenek meg halan
dozul es ho eleret vevendewyewl
zentessen yol megyek meg halny

62
El megyet meg halny vnuos vagyok
de az vnuoságnak meg nem szabadu
lok ment atar myt muellhenek az v
nosok azent en el megyet meg halny
El megyet meg halny myt vygadok
az homaluos zerendhe meg challya az
vygadokot myent hogyn meg hal az
vygadoko azent en myt vygadok
nytab el megyet meg halny
El megyet meg halny sok penzow
vagyk de az penznek soksaga soha
az halalt el nem raucarrtya
El megyet meg halny alextuan hozzu
ydeny elny es nezalantam ez az v
roho nap azent kezewlew meg halny
El megyet meg halny ewrewluen
nem ewrewlew sok ydenylen de ez
vylagnak ewrement el hagnom es az
halalna megyet
El megyet meg halny engem nem
syrtatnak sem en errem nem ymad
nak de el felertewm meeg az enym
rewles nytkoron en meg halok

El meqnet meq halny de nem tudom
 hona meqnet sem tudom mykonom me
 gnet el de atan hona forsoham maga
 mas ha azer az halalna meqnet
 El meqnet meq halny latuan hoggy az
 halal myndeneken vualtodyb es ygen
 syrew es gyakor az ew halona
 El meqnet meq halny azer berlek te
 ged begyelmek cristus hoggy yngalinas
 ennekem meq bochatuan myuden en
 bynyemert mert meq kel halnom
 El meqnet meq halny keruen en vram
 cristust hoggy myndenek esedewzenek
 en enertem es bochanator nyer yenek
 ennekem ezen keppen nol meqnet meq halny
 El meqnet az elsew halalna hoggy az en
 vram xpus az masod halaltul meq
 menchen engermet ezen keppen nol me
 gnet meq halny
 El meqnet meq halny nemeluen az ew
 rewtte meq manadando elerewt by
 em q el mulando elerewt meq vralom
 ezen keppen nol meqnet meq halny

67
E verjeter zerechte nemynemew meg
halando bewold meg ment az halálnak
gyakorra valo meg gondolatnya qgm
meg vonzon bantawl hogu az setes ver
mewt az az agverrenates poklot iw ne
lenne latando Enewl mangya zent
gergely mondvan valaky nytkppen
megyen ty ez vylagbol azon kppen ye
lewnyt meg az yteleterew zent agoston
meg vgy mond nam baronsag de bo
lonsag elny az oly allapartban akty
melyben nem meen meg halny zent am
brus meg vgy mond az halal myndt
uetnek kew; es myndenektrewl adosag
kppen meg fiserretyt zent gergely
meg vgy mond ez yelen valo eler ha
soulatos az hanyoloz ment akty az hanyo
ban vagyon atar allyon atar yllyon
atar setewgyen atar hanyon de myn
denkoron rouab megyen meent az
hanyo auagyn zeltrewl auagyn kedeg
euezewrewl vsseltrewt qen kppen
myes atar slugyunt atar vgyazunt
atar yllcyunt atar allqunt atar

ganyunk atar atanyuk atar ne de
 maga azer egy zent pyllantason keene
 az halatra meggyewuk zent agoston
 megent vgy mond meneuel yntab
 emberet neuetewduet hoggy legye
 nek annueal yntab sizernek hoggy
 ne legyenek o yelen valo chaland
 eler mely sokakat vateytorral meg
 ty mytkoron ewerterewl semmy vagy
 mytkoron lattatol aruet vagy my
 koron fel emelterewl fewst vagy
 edes vagy az bolondoknak de ygen
 keserew vagy az bewlchetnek azer
 el raugtarando vagy felelmes vagy
 ment vezedelmes vagy alom vagy
 renyd vagy bizony nem vagy de
 chaland vagy megos vgyan azen
 zent agoston doktor vgy mond
 vram isten vanyha ollyak voluana
 az ewrewtke meg maradando eler
 nek zeretewy mynt az el mulando eler
 nek zeretewy ment munkalkodyk az
 nyaualyas ember hoggy meg ne hallyon

maga meg bel halny es azon mon
 ynchelkewdyt hoggy ne verkezneek
 es ewrewbte elluen zent bernald
 meg vgy mond o ember gondollnad
 meg honneron yewz es zegyewllued
 meg magadat hol vaggy es olych
 auagy syryh houa meggy es net
 reny meg auagy fely ment az te
 zyleresewd fertelmes clerewd mun
 kalkodas te halalod vezedelmes
 myg yr elz azer annak ely ky egy
 zen meg hala te enered hoggy te
 myndentoron eluel bynek ha nem
 elende; meg halz ewewl mongya
 bewly salamou nem rugya ember
 ew vegazetyt de mykppen az halak
 meg fogarratnak az honoguat my
 arra es az madarat az rewruet my
 arra qen keppen emberet meg fogar
 ratnak az gonoz ydewben az az az
 ew halaloknat ydeyen azer mongya
 zent agoston doktron ystennet ystas
 ga az agya hoggy ky yr es velagban
 nem afant penitenciat rantany my
 konon reherre volua az ew hala lanak

34
ydeyen nem ranyhat baron atarnyacs
meg vgy mond zent agoston oly cha
passal veretteryk meg ystentowl az
bynes ember hoggy el feleltewyet ew
maganol az ew halalanak ydeyen
ty elteben el felelte volt ew ystent
yme aert zentew atarnyacs mely
yten nagy vezadelemetowl zabadeyha
rod meg magadar es mely yten nagy
felemtowl menetekewowl meg ha mastan
ez vylagon mynden koron felelmes le
gendes es az te halalodrol kesseges yn
cheltewgyel aert mastan azon keppen
elnye hoggy halalodnak ydeyen yn tab
ewnewllyes hoggy nem fely ranoly mastan
ez vylagnak meg halnod hoggy azkoron
kegy elnewd cristusnak ranoly mastan
myndeneket meg vralnya hoggy az
koron zabadon mehes cristushoz gye
tenyed mastan az te testedet pen
tencianak myarra hoggy azkoron ba
ronfagos byzodalmar vallyas omely
bodoft es mely bevolch a ember az

68
 ky ygebenzylt ew elieben olyeronnat lenny
 mynemewnek beuan leleny ew halalanat
 ydeyen tegy yor mastan zenerew aryanf
 tegy yor myg tebezly ment nem tudod
 mykonon meg halz es nem tudod my
 tewntenyk reneked te halalodnat vran
 ne byzzal az te baranydban es nobonfa
 gydban ment hamarab el felettemne
 te volad hoggy nem mynt te alexanad
 ha nem vagy mastan. zongalmatos elied
 ben rennen magadrol vallyon ky lezen
 zongalmatos te volad yewuendewben
 yob reneked mastanaban ydeyen rennen
 magadhoz larnod es valamy yor renne
 es elworred bewldenewd hoggy nem
 egebetnek segedelmewtne byznod my
 konon ydewd vagyon gyewch halal
 talan garzag sagobar antatos imad
 sagobnal zere mastan rennen magad
 nat baratokat yzreluen ystennet
 zentyr hoggy mykonon te ky meggy e
 vylagbol ew be fogagnanat regeder
 az ewnek bodog sagban mely ewne
 bodogsagor engedyen my netewnter
 vallhatunk atya fyu az zent lelet
 egy ewnek osten *A M E N*

II

A PÉLDÁK KÖNYVE SZÖVEGE
LATIN FORRÁS-SZÖVEGEK JEGYZETEKSEL

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mongya leleknek Etke iftennek (end)
edeffeges malaztya. Hamadzor mert
adya igazaknak meny orzagot ew ir
galmaffagabol. mert mi erdemewnk
5 ert kewes tartozik nekewnk feot sem
mi meltan: Mert ha valmi iot tezenk
tewbel tartozwnk iftenek de maga a
nal. honna mikoron testewnknek —
(mynden) ef lelkēnknek mynden ere
10 yt meg emeztengyw̄k iftennek zol
galatyaban. ef mynd telyeffegel
meg tewttēk legyēk mi tehetszeggi
nk zerent: az mit kellet tennēk .meg—
ef. ezt kel mondanwk. haznatalan
15 zolgaid vagyonk. mit kellet tennēk
meg tettyk: Hogi kedeg az ewrok ele-
ttet nem walhatyk mi erdemmynkbel
de chak iftennek irgalmaffagabol meg
mwtatya. zent Bernald. mondwan —
20 Ha zylettynk volna. mittywl fogwa

[2.]

(70)

(Emb' lewt fewlidden. ef mynd zaz ez
zer eztendeigh. Nyóýttatneek mi
elettewnk. de maga nē volna ez —
Idewnek mýnd edyg [valo] mýelkedette —
5 melto elelgek az iewende dýchefegh
re : ki meg ielentetik mýbennék : —)

Ez peldabol iol meg erthetti mýndē
mený orzagban (n) zenteknek meli
nagi ewremek legýen. Ez pelda.
10 olwaftatik zýzeknek ewremekrel —
menyorzagbâ : Harom apachak va
lanak lelki tarfok. egi clauftromba.
es ezekkezēl ketteý zýzek valanak :
ef egyk ezweg. Ezek kedig mýnde
15 nýk igen aýtatoffok valanak azonýo
nk zyz mariahoz. azert egikzýz —
meg halwan ez harom kezzewl es
Imar az ezweg ew wegezetteben
lewen. az harmad foror keri vala

II.

4. sor : *valo* kimaradt ; az eredeti kéz beszúrása.
Az első hat sort későbbi kéz átlósan többször áthúzta.

Gaudium virginum in caelo.

Tres erant moniales in uno claustro sociae spirituales, et ex istis erant duae virgines et una vidua. Hae autem singulae studebant se devotas Beatae Virgini¹ exhibere. Mortua vero una virgine etiam vidua in extremis agente, tertia soror superstes rogabat

---

Forrása: Herolt, Promptuarium exemplorum. (Joh. Herolt alias Discipulus, Sermones de tempore et sanetis. Spinae 1483. — Egyetemi Könyvtár. Ósnyomtatvány 147. — Függeléke a Promptuarium exemplorum.) Capitulum de littera G (Gaudium) Exemplum V. Vö. Horváth Cyrill, Codexirodalmunk példái és a Peldák Könyve. A ciszterci rend bajai kath. főgymnasiumának értesítője. Baja. 1892. 1—28. — Továbbiakban: [Horváth PK] — Ösforrása: Caes. Heisterbacensis, Fragm. libr. VIII. miraculorum. — lib. III. exempl. 58. Férfiszerzetesek szerepelnek benne. Herolttal szinte szószerint egyező szöveget olvashatunk Aegidius Aurifabri, Speculum exemplorum-ában. (Egy. Kvtár. Ósnyomt. 212.) — Dist. IX. exemplum. 29.

---

¹ Feltűnően magyaros a Beata Virgo = Asszonyunk Szűz Mária értelmezés.

[3.]

(71)

- vala ez ezweget hagi halala vttan—
 meg terne. es az elfew foror felel es
 ew erdemmerel bizonyoffa tenneye ew -
 teth. melyet meg igerwen neki. ha ift
 5 ennek kellemetes volna es engedneie.
 ef meg hala. Harminchad napyan ke-
 dig. ez foror nemeli oltar elewt [mikor] imad
 kozneyek. ielenek neki ez ezweg tarfa
 alithattatlan feneffegel igen (feneffeg)
 10 fenelwen ef mondwan neki. Jeý ide —
 mert ketelezzel engemet meg teerefre.
 Ime laffat en erdemmemnek kichyndeth
 rezet de aldót legýê az nap · melybê
 zýlettem. Ew kedig meg batarwltatvâ
 15 a hallafbol. es ewt vewen lelekben —
 keerde ewttet az elfew meg hot foror fe-
 lel. Kinek ew monda. Ha mynd telýes —
 vilag harttýa volna. ef tenger tenta vo-
 lna. es faknac mynden leweli. fyweknec
 20 mynden magýai irok volnanac egyem

7. sor: *mikor* az eredeti kéz beszúrása.

9. sor: *feneffeg* az eredeti kéz törlése.

viduam, ut post mortem rediret et de primae sororis et de suo praemio certificaret eandem, quod promittens si foret de beneplacito Dei et exspiravit. Die autem XXX ista ante altare in orationibus procumbente apparuit socia vidua inaestimabili splendore fulgens nimis et dicens: Veni,² quia ad reditum obligasti me. Ecce, vide, modicam partem praemii mei. Sed benedicta sit dies, in qua nata fui. Illa vero confortata et resumpto spiritu quaesivit de statu prioris sororis defunctae. Cui illa dixit: Si totus mundus esset pergamenum et mare incaustum et omnia folia arborum et gramina scriptores

---

² A *veni*-t teljesen félreértette a fordító (jey ide, ide jöttem helyett) s ezért a folytatás is hibás.

- Mynden Embrekvel kýk voltak ef van
nak. es leznek iewendegh. Elezer my-
nd ezek meg fogýatkoznak mynt
hogi -ki ielenthetneyek menyei erdem
5 nek es dichewfegenek merhettetlen
voltat, de monda. keweffet mondok
neked ielen. lewen te zemeyd elewt, veg
hettetlen dichewfeggekkal felýelmvl en-
gemet ef erdemmel. mert tegnap lat
10 tam ewttet angýalokkal tanachol(wan)[van] [vifele]fe
ýer fenef rvhaban. ef feýer rwhakba
ewltezet leyanyoknac fokfagawal. enek
kelwen. kiwalt. chak zýzegnek twlay
doneýttoth eneket, es vifelwen iftený
15 viraggokbol chýnalt kozorwt, En ke
dig kerem ewttet hogi awagi chak egi
horaýgh engedneye nekem az kozorvt
Ki monda. Nem illic neket. de maga
az viraggokbol adda nekem. melyeket
20 neket hoztam. en igen zerelmes tarfõ
nak. hogi ew lozaggokkat valamene- [re]

10. sor : *van* és *visele* az eredeti kéz beszûrása.

cum omnibus hominibus, qui fuerunt, sunt et erunt futuri, prius omnes deficerent, quam immensitatem praemii caelestis exprimerent; sed parumper, ait, ad praesens dicam tibi, infinitis claritatibus me praecellit, et merito, quia heri cum angelis choream duxit candidam³ et cum multitudine candidarum puellarum, cantasse canticum singulare solis virginibus appropriatum, gerens sertum de divinis floribus confectum. Rogavi autem eam, ut saltem ad horam mihi sertum concederet. Quae ait: Non expedit tibi. Tunc ex ipsis floribus dedit mihi, quos attuli tibi sociae meae dilectissimae, ut aliquallyter

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

³ „choream duxit candidam” — A latin szerkezet nehézkes, a kifejezés alig érthető; — a magyarban e miatt javítgatások. Ha egyszerű másolásról lenne szó, ez aligha lenne lehetséges. Az *ad praesens* kifejezést a fordító nyilván nem értette meg.

[5.]

(73)

Meneben Emberi Ertelm foghatya ve-
gyet ezedben ef erchet meg. Azert ew
tewle lewen ¹ nemi kerekeytes. illetve
az felyl meg*[mondot] viraggokkal a padimentu
⁵ honnan zarmazeg ilye chodalatof illat
nak nagi nemes zaga. hogi az foror a
nagi edeffegert elrytetet{ben} volt {rag}
{gadtatuan}. Ef ezenkeppen az ezwegh az
igeret meg tellyeffitwe / meg tere me-
¹⁰ yorzagba. Myndenek kyk bemenek va-
la az monofstorba fok ideig menyei il-
latot erzenek ∴

Vala ne(l)meli tolway ki mikoro iwzet-
tetneyek ew ellenfegitel. latwa kedyg
¹⁵ ez tolwai hogi nem tawozthathatnaya
el, az halat, zerze magat kereztre vagi
zenwedefre mondwa. iol es igazzan
erdemlettem halant. mert iftent meg
bantottam. ef monda nekik kerlek ty
²⁰ teket hogi iftennek bozzwfagat alyat
tok meg. en raytam. Ime en tagym

III.

4. sor: *mondot* az eredeti kéz lapszéli beszúrása.

13. sor: *nelmeli* szóban az első l-t az eredeti kéz törölte.

sensus capere poterit humanus, perpendas. Facta ergo ab ea circulari tactum in pavimento cum floribus, tam mirae odoris processit fragrantia, quod illa soror propter suavitatem rapta fuit in extasim.⁴ Et sic vidua expleto promisso ad caelum rediit. Omnes, quae monasterium intraverunt per multum tempus caelestem odorem senserunt.

*

Fuit quidam latro, qui cum fugaretur ab adversariis suis, videns quod non posset evadere, posuit se in crucem dicens: bene mortem merui, quia Deum offendi. Rogo, ut Deum de me vindicetis. Ecce membra mea

---

⁴ „rapta fuit in extasim”. A magyar szövegben szószerint megvan, de a fekete tintát használó kéz rövidítette a kifejezést; kifejezetten magyarosító törekvés!

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. M. (Misericordia Dei) Exemplum XXV. — Címe Heroltnál: Latro est salvatus et heremita damnatus. — [Vö. Horváth PK] — Holik Flóris [Az egyszerű tolvajról és a remetéről ItK. 31. (1921) 173.] megjegyzi, hogy Herolt ugyanezt elmondja a *De tempore* 48. beszédében R jegy alatt. Legrégibb latin nyelvű előadása, amelyre Herolt is támaszkodik: Jacques de Vitry, *Sermones vulgares*-ében (Vö. Crane, *Exempla of J. de Vitry*. London. 1890. n. LXXII. 32—33.).

- kýkben Iwldeztem criftuft ew veyben es
 igÿen meg ewlek ewttet, Nemeli remet
 te. vala kedig kezel. ki fok eztendeig tar
 tot vala penitencýat. kinek meg ielen
 5 tetek. hagi angýalok iftêni dycherettek
 kel menyorzagbâ vinneyek ez tolwa
 ýnak ew lelket, ki fem haladaft iftênek
 nê adda kezzelenek idweffegerel. de (m)
 (meg) meltatlankodwâ ef haraggodvâ
 10 ewnnê benne monda. Miwttan mÿn
 den vezedelmes býnekre vettendem —
 magamat. vegre ezenkeppen meg bâ-
 hatom. ef igÿen lezen nekem ef. mikêt
 ez tolwaynak. Ef mikor ez vilagra
 15 terth volna menwen nemeli vÿzen
 es [a] partrol le efven el merewle. es er
 deggektêl vittetek pokolra :—

- Efmeg olwaftatik ilÿen pelda. hagi Ne-
 nemeli vitteznék volt,egi igen zepfe-
 20 ges leanyâ. es wetkezek ew vele. meli

IV.

---

8. sor végén *m* és a 9. sor elején *meg* törölve.

in quibus Christus in suis persecutus sum ; et sic occiderunt eum. Quidam autem heremita erat prope, qui multis annis paenitentiam egerat, cui revelatum est, quod angeli cum laudibus animam illius latronis in caelum deportarent, qui nec Deo egit gratias de salute proximi, sed indignatus apud se dixit : Postquam me exposuero omnibus flagittis, similiter potero paenitere in fine, et sic fiet mihi sicut latroni. Et cum ad saeculum redisset, transiens per aquam et cadens de ponte¹ submergitur et a daemonibus in infernum deducitur.

*

Legitur,* quod quidam miles habuit filiam pulcherrimam et peccavit cum ea.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

¹ cadens de ponte = a partról leesvén — érdekes félreértés. A nyelv logikája szerint a magyarban is annak kellene következnie, hogy a remete *hidról* esett a vízbe, a kódexíró mégis *partról*-t ír. Ennek az lehet a magyarázata, hogy az író a Duna mellett élt, alig vagy egyáltalában nem látott hidat, s környezete hatására a partról vízbe eső ember esetét tartotta valószínűbbnek.

---

* *Forrása*: Herolt, i. m. Cap. de lit. M. (Misericordia Dei).

Exemplum XX. Címe : Filia quaedam intoxicavit patrem et matrem.
[Vö. Horváth PK].

- Meli vezedelmes bynt byzonýal Ew an
 nýa nylwan valo iegýeknec mýatta meg
 thuda. es ezebe weve. de kenýerelwen
 ew tulaýdon leanyanak zegyenfegeu —
 5 nem akara ielenteni. Meg thudwan
 kedig ez lean hogi efmerettere volna
 annyának ew býne. Nemely gonoz regý
 aknénec tanalchabol ew annyát mer-
 regel meg ewle. Attýa kedig ezebenve
 10 wen. enne vezedelmes bynt. meg zer-
 nyokezwen. leýanyat myndenkeppen —
 el hagýa. thahat latwan ezt ew leanya.
 ew ef. azon modon meregel meg ewlet
 tek ew leanyatul. Ew zýwleý meg ewl
 15 wen ezenkeppen. ew ketsegeben effek.
 mynd addýg mygnê nemeli p̃dicatortul
 halla p̃dicallani ezt. hogi mynden bin
 nek akar menemew zernýwk legýenek
 Ifteni Irgalmaffåg{nak ellette} <hoz kepefth>femmik vol
 20 nanak. mikoron Emb' azokkat teredelm
 effegél meg gyónaya es banaýa. Ew

19. sor: *Irgalmassagnak ellette* kifejezést későbbi kéz *Irgalmassaghoz kepefth-re* javította.

Quando quidem scelus mater eius per signa evidentia scivit et perpendit, sed precans confusioni propriae filiae, noluit perpalare. Puella autem sciens peccatum suum cognitum matri suae, de consilio cuiusdam antiquae vetulae veneno matrem suam interfecit. Pater autem advertens tantum scelus horrens, filiam omnino dimisit. Tunc ipse eodem modo ab ea interfectus est. Parentibus eius sic occisis illa in desperationem cadens, donec a quodam praedicatorre audivit praedicare hoc, quod omnia peccata, quantumcunque enormia in conspectu divinae misericordiae nihil essent, quando ea homo cum contritione confiteret et doleret.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A példával kapcsolatban csak az a probléma, mit jelent a végén a *Hoc Petrus de amore* li. *ij.* utalás.

Utalhat Péter apostol leveleire :

1. *Pét. 2, 11.* „Carissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam.”

2. *Pét. 1, 10—11:* „Quapropter, fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis, haec enim facientes non peccabitis aliquando ; sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri et salvatoris Jesu Christi.”

Lehetséges azonban az is, hogy egy, a dominikánusoknál ismert szerzetesi névre utal.

- kedig Iarwlwan Ew hozya gyónafnak
 okkaert. de nagi ketfegben effefeert nê
 gyónhatya vala ew býneýt. es lelki vi(ga)
 ztalaffa lewen. neki ewtewle. fíralmak
 5 nac nagi ewtteffewel. ew býneýt býzo-
 nal meg gyónwan. itelwê magat my
 nden kenra es zegýenfegre meltonak
 elenni-gýonaf meg tewen kedig. es
 idweffeges penitencya neki hagiwa.
 10 Ew be mene zolgalo leýanyawal az egi
 hazbâ. Ef leterýeztwen magat ima
 chagban. fira annera nagi keferwf
 egel fýralmaknac ewtteffewel es ba
 nattal. hogi ottan halwan (lette) lelettek.
 15 demaga mikorô ew gfefforra- $\widehat{p}$ dicacô-
 ba inteneýe a nepet. hogi ew erette.
 kerneyek es jmadnayak az vr iftent.
 halla zozattot mondwa neki. hogi ew
 es az nep. inkab zykeffec volnanak.
 20 ew imachagiwal. vgi hogi meg erte.
 ewttet fýralmaknac arraddaffa myat

3.—4. sor: későbbi kéz a *vi-ztalassa* szót *viga-ztalassa*-ra helyesbítette.

Ipsa autem ad eum accedens causa confessionis pro desperatione non valebat peccata eius confiteri. Et facta sibi ab eo consolatione cum Maria lacrimarum effusione peccata sua veraciter est confessa, iudicans se omni poena et confusione esse dignam. Facta autem confessione et iniuncta ei paenitentia salutari, ipsa cum ancilla sua intravit ecclesiam. Et prosternens se in oratione flevit intantum amare cum lacrimis et dolore, quod statim mortua est inventa. Cum autem confessor eius in praedicatione, ut pro ea Dominum Deum rogarent populum ammoneret, audivit vocem dicentem sibi, quod ipse et populus potius eius orationibus indigeret ita, quod intellexit eam per lacrimarum inundationem

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

hogi efmeg wyonnan (keret) kerezttelket
det legyēn. es menyorzagbâ ment legiē.
purgatoriūnak mynden kenya nekiwl: —
Hoc petrus deamore. li. ý.

- 5 Efmeg olwaftatik Nemeli pelda egi binef
rel ki magat Ewrdegnek atta vala.
Wala Nemeli (gar) gazdag vitez. ki nagi
zegenfegre jutta. Ef eznekwtana adda m
magat akaratyá zerent ewrdeknek, ho
10 gi ewttet efmeg. meg gazdaggeytanya.
kit fogadwan ewremeft az meg kereztttele
ewttet mondwan. En kerezttellek teged luci-
pernek es mynden őrdeggegnek newebe-
hogi mend testedel ef lelkel del myēg legy.
15 aznak vttanna adda neki lok gazdagfag-
gokkat. ef monda. Myert hogi myenk —
vagi kel te neket my iegyenkket vifel-
ned. azaz. kewelfeget rwhagbâ iarafod
bâ es ezenkeppē. ef mynden tagydban.
20 ki mikorō az allapatba volna ennehāy
eztendēyg. tertenek neki nemeli zent<Egi>

V.

21. sor végén *Egi* szót későbbi kéz toldotta be.

iterum esse baptisatam, et ad patriam evolasse sine omni purgatorii poena. — Hoc Petrus de amore li. ij.

*

Quidam se tradidit diabolo, ut ipsum ditaret.

Dives quidam devenit ad paupertatem. Et postmodum subdidit se sponte diabolo, ut ipsum econverso ditaret; quem accipiens diabolus baptizavit eum dicens: Ego baptizo te in nomine Luciferi, cum sis anima et corpore noster. Tandem dedit ei multas divitias et dixit: Ex quo noster es, debes portare signum nostrum, scilicet superbiam in vestibus et incessu sic et in membris. Qui cum in illo statu fuisset annos aliquot, contigit eum intrare ecclesiam

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. M. (Misericordia Dei) Exemplum XXIII.
[Vö. Horváth PK].

[10.]

(78)

- Hazba be mêný. Ef p̃dicacōt hallaný Iften
 nek irgalmaffagarol. es teredelmeffeg
 get vewen meg marada az zenth egihaz
 ban. es efwen az feldre. es fekwen jm
 5 adkozýg vala. hagi neki vr iften (adde)
 adna malazttot, ef akarnaýa meg fedde-
 ni mynd azokbol magat miket teth va
 la. Ef vr iften latwan ew alazatoffagat
 ew fýralth. es hagi akarnaýa mynd
 10 telyeffegel meg feddeni magat azokbol
 myket teth. es hagi elettet meg iobýt
 tani akarnaýa. es wr x̃ps iefus mon-
 da neki az oltarro. Kelfel es meg boch
 attatnak neket te býneyd menyel es
 15 ne akary towabba býhedni. Ki felkel
 wen. az nagi teredelmeffegert kit teth
 vala. telyeffegel mynd ewzze leth volt
 hagi alig- efmerhette meg ewttet ew
 haza neppi, ki aznak wttana. Annera
 20 gyetre magat penitencyawal. hagi
 az ewrek elettet erdemle es vewe. ez

---

5. sor : *adde* szót a másoló törölte.

et praedicationem audire de misericordia Dei, et contritus remansit in ecclesia, et procidens super terram et iacens orabat, ut sibi Dominus redderet gratiam et vellet totum corrigere omnia, quod fecerat. Dominus videns eius humilitatem lacrimosam, et quod vellet corrigere totum et vitam emendare, et dixit ei Dominus de altari: Surge et remittuntur tibi peccata tua, vade et amplius noli peccare. Qui surgens pro contritione factus fuit totus canus, quod eum vix familia sua cognovit, qui tantum postmodum se afflixit paenitentia, quod vitam aeternam mercatus est.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[II.]

(79)

Irgalmaffaggat vr iften Mwtatya mend <Ez>
vilag weggezettik. es itteletnek napyaig
de az iteletben mutatya igazfaggat iok
nak es gonozzoknak :

- 5 Elmeg olvaftatik NEmeli pelda. kit zent
gergel irt, hagi vala nemeli zent re
mete. egyptomba. ki iftenének zolgalt va
la erefváfkodással. tiztafagba. tulaýdó
teftenek gyettrefevel. ef egyeb lelki ioknak
10 nyáýofkodásával : Thértenek kedig hagi
ez bodog attya. nemeli pogan zyzet ew
jntefivel. p̄dicaōiaval thevelgefebel es
hyttetlenfegebel. meg fordeýtta es zēt
kereztfeznek kvtfeyebel ewttet meg mo
15 ffa. ef bynekneec mynden fertezeteflege
töl meg tiztyhta. Myutan kedig meg
tiztulttatvan volna. neki cellat raka —
ew cellayanak elette. kiben ewttet hel-
hezttette. eres ewrizethnek allatta
20 kit ef erkelehnek minden regulaýra es

VI.

1. sor : későbbi bejegyzés az Ez.szó.

Istam misericordiam Dominus ostendet usque in diem iudicii,
sed in iudicio ostendet iustitiam bonis et malis.

*

Beatus Gregorius scribit, quod quidam pater sanctus heremita in Egypto Deo servierat strenue in castitate, in proprii corporis castigatione et in aliorum conversione.¹ Accidit autem, ut virginem quandam gentilem ab errore suis exhortationibus converteret et sacro fonte abluerat atque a peccatorum sordibus emundaret. Postquam autem esset mundata ei cellam ante suam construxit, in qua eam sub firma custodia collocavit. Quam etiam et in omnibus disciplinis regularibus

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

---

¹ Az *in aliorum conversione* (mások megtérítésében) kifejezést a fordító félreértette.

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. M. (Misericordia Dei) Exemplum XXVIII
Címe: Virgo quaedam recederat et heremita eam reduxit. [Vö Horváth PK]. A történet Nagy Szent Gergelytől származik, mint az utalás is mutatja [Migne, PG. 66. 130.]; Herolt példája a terjedelmes életrajz rövid foglalata.

- Meg thaneita. ki annera haznala es
 nevekedeg lelki iokban. hagi mynden
 napon angyal eneklesegget hallot —
 Ef mikorō horakert valo dicheretteket
 5 eneklene. ew-vele angyalok ef. hora
 kat vagi zolofmakat edeffen enekel
 nek vala. eznek felette. vr iefus xp̄f.
 ewtet gyakorta latogathya vala. es
 ew kegyesfegevel ewtet gyakorta —
 10 (ewtet) batoryhta vala. melyet ew le
 lki attya ef. mikent gyakorta tulay
 don ew fyileivel halot, Tertenek ked-
 dig, hagi ew lelki attya. almayba lat
 na ya. hagi nemeli farkan ez ziznek
 15 cellayaba bemene. es az feyer galam
 bot benyelneye. melyet harmad na
 ppon ki okgat, Ew azaz ez zent reme
 te kedig ewnnē maganal meg ma-
 gyaraza ez almath jgen. hagi a far
 20 kan az gegyetlen kiral. az galamb

intantum perfecit, quod quotidie cantus angelicos audivit. Et dum horas psalleret cum ea et ipsi angeli horas dulciter decantabant. Insuper Dominus Jesus Christus eam saepe visitabat, et sua pietate eam frequenter confortabat, quod etiam pater eius spiritualis quasi frequenter suis auribus audivit. Accidit autem, ut in somnis videret pater suus, quod quidam draco cellam virginis intraret et columbam albam deglutiret, quam tertia die evomit. Ipse vero apud semetipsum interpretatus est sic, quod draco est rex iniquus, columba

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- Annya zent egihaz, meli, harû Ezztende
 gben ewldezeft haborgataft, zenwed :
 az vttan kedig az kiral zent Egihaznak
 hittyre meg fordvl, es fel magazttatya
 5 ewttet, es Mert ewrdeg mynden io mi-
 elkedeteknec ellenfegge, hyle nemeli fer-
 fywnak hoga ez zyznek cellayahoz, ky
 menne ef ewtet gyakorlatost meg latoga-
 thnaia. Ki lewen. Ez ferfywnak kelem
 10 etes levn ez zyz, es kezde zorgalmaztat-
 ni ewtet bynre. Ef mikoron ew valtoz-
 tathnaia lelket, elfordeyta zemeit ho-
 gine lathna menyet, lelket bynre leh-
 aita, es a ferfywal az cellabol kimene
 15 ki mikoron ew vele bynhedet volna, es
 ennehany nap vele lakozzot volna, el-
 mene ewtele es ewtet chac magat ha-
 gya. Ew lelki attya kedig, ki neki —
 elefeget zolgal vala mynden j nappon.
 20 varya vala ez harom j nappokba my

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ecclesia, quae tribus annis persecutionem patietur. Postea vero ad fidem ecclesiae ipse rex convertetur et ipsam exaltavit. Et quia diabolus adversator bonorum operum suggessit cuidam viro, ut ad cellam virginis intraret et eam saepius visitaret. Quo facto viro placuit virgo et incepit eam sollicitare ad peccatum. Cumque illa animum immutaret, avertit oculos, ne videret caelum, animam ad peccatum inclinavit et cum viro de cella exivit, qui cum eam deflorasset et per aliquot dies secum morata fuisset, ab ea recessit et eam solam derelinquit. Pater vero eius spiritualis, qui ei victum quotidie ministrabat, expectabat per triduum,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- kor^o etelth kerne zokaf iegwel. Miko
 ron. harom nappokban ew neki iegh
 eth nem halana^{ya}. gondolya vala —
 hofi angyalokval vigadna mikent
⁵ zokta vala az ellet tennye. de maga
 mikor kefedelemet tenne. cella^{ya}hoz
 mene. es ewteth hywon lele. Hon^a
 nagi zomorvfagal tawozek el. ef na
 gi kenyw hwlla^{ff}ok(k)at es fyralmak
¹⁰ ath erette napponket ewt vala
 Ef mikor^o ew lathna^{ya} magath elh
 hag^yattathnak myndenestevl. sem
 volna valami honnan el elhetne. len
 ny^lvan valo parazna. es ew zepfeg
¹⁵ cert fokkac iewnek vala ew hoz^{ya}
 bynnek okkaert. Az ew lelki att^{ya}
 kedig ewtet ket eztendeig fok fira
 lmakal ewtet. kerdezi es kereffi
 vala. az harmad eztendebe fordvl

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

9. sor: *hwlla^{ff}okkat* szóban a második k betűt későbbi kéz javította.

quando signo solito victum posceret. Cumque post triduum eius signum non audiret, cogitabat, quod cum angelis tripudiaret, sicut ante facere consueverat. Cum autem moram faceret, ivit ad cellam et eam vacuam invenit. Unde tristis abscessit et abundanter lacrimas quotidie pro ea fundebat. Cumque ipsa se videret penitus derelictam, nec aliquid habere, unde viveret, facta est publica meretrix, et propter eius pulchritudinem multi veniebant ad eam causa libidinis satiandi.¹ Dictus vero pater duobus annis eam cum multis lachrimis diligenter quaerebat.² Tertio autem anno

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

¹ A szerzetesnők számára kényes téma a fordítót választékosan szemérmes kifejezések használatára készítette mindvégig. Pl. *causa libidinis satiandi* = bűnnek okáért, *deflorasset* = bűnhedett volna, *manens in prostibulo* = nevek elvesztetteknek közötté lakozván ott, stb.

² quaerebat = kérdezi, keresi vala. A latin ige kettős jelentésében értelmeztetik.

[15.]

(83)

- van. kedig Mikor nagi zomorvfagban
 es banathban volna. Jewe. ew hozia
 nemely zent attya. malaszhbol meg la-
 togatfanak okkaert, Efmikorô ew zy-
 5 wenek banathyat neki meg ielent-
 tette volna. monda neki ez veen zêt
 attya. Wagyo nemeli azonny allath
 ilyen nemew varofban. maria newe
 gonoz elettew. newek elvezettekne ke-
 10 zette lakozwâ ot. vagyô : El mikorô ez
 bezedet halota vo volna. nagyal inkab
 bankodek honê mynt az elewt, de maga
 akarwâ cwteth inkab meg hoznya hon
 em mint ot(h) karhozatoft elnye, gon
 15 dolya vala ewnenbene ezt hogiha ew
 hozya menne zerzetes rwhaba hogi —
 el futhna ew elewle : azert ew Rwha
 yat meg valtoztatvan eltezek igen
 io Rwhakban es io hatra felilwen

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

14. sor : h betűt a másoló törölte.

venit ad eum quidam sanctus pater gratia visitandi.² Cumque dolorem cordis sui ei indicasset, dixit ei senior: Est quaedam mulier in tali civitate nomine Maria, manens in prostibulo. Et cum hoc verbum audivit, magis doluit, quam prius, volens eam tunc potius reducere, quam ibi damnabiliter vivere, cogitabat apud se, quod si ad eam in habitu religioso veniret, quin fugeret. Mutato igitur habitu induit se vestibus bonis valde et equum ascendens

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

² gratia visitandi = malasztból meglátogatásnak okáért; — a fordító nyilván rosszul értette a latin kifejezést.

[16.]

(84)

Jewe az varofba, hazhoz iutwan kerde
 ha ilyen azonný allat lakozneyeg ot
 kinec newe maria volna. ef monda
 neki. ki ew neki zolgalo leyanya vala
 5 hogi ot vagyon. Felele ew hogi az eyel
 ot akarna maradnya es vigyazni. es
 adda aran penzeket. es vendegfegeth
 zerezttete. Ez aszonny allat kedig latwa
 ew orchajat es ew neki ewz zakalat
 10 elfordwla ew tewle : de monda neki ew
 leyanya. mit gondolz ew femerges or
 czayawal. ha telyes ew erzenye aran
 penzegel : Ef Imar aztalhoz ilwen —
 ez zent Attya ez{k}ig vala kenyeret ba
 15 nathal es fohazkodaffal. de maga vach
 ora meg lewen. es az vttan menwen
 agyahoz mikor ezenkeppen az agynak
 elette allana ez ven zent attya monda

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

14. sor : *ezkig* szóból a k-t későbbi kéz törölte.

venit ad civitatem. Et veniens ad domum quaesivit, si talis mulier ibi maneret, et dicente sibi eius pedissequa, qui sic respondit, quod illa nocte vellet ibi manere sive pernoctare et protulit aureos denarios et fecit fieri convivium, quae spernens eius canitiem, faciem suam ab illo avertit. Sed dicente sibi eius puella, quid vis de facie sua rugosa, habet enim aureis marsupium plenum. Venientibus ad mensam ipse comedebat panem cum dolore et gemitu, pervenientibus autem ad lectum, et cum staret ante lectum senior dixit:

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- oh Azonnyom Efmerze Engemet. ki mō-
da nem efmerlek. ef ez ven monda. En
vagyok attýad. ki tegedet iftenhez for
deýttottalak. es mýnden regulay erkel-
5 chre tegedet thaneitottalak. kit halv
an. zýweben meg feflik vala es olwa
da fýralmakra. efwen ew labayhoz
fok kenýhwllaffokkal bochanatot kewette —
Ef monda. Meg lelhetemee. iftēnek irgal
10 maffagat enne bineknec vittanna. Felele
neki ew lelki Attýa es monda. legi ba-
tor leýanium. ha meg ternýe akarandaz
vr iften teged penitencýa tartot(h) bocha-
natra vezen. Azert ew a varofnak ke
15 zeppire iewen hagýa nagi týzeth tēni.
es mýndeneket melyeket gonozzol nye-
rt vala. az týzben hanýa mondwan —
Laffatok mýnd en zereteým. melyeket
tewletek nyertem. týz emezti meg : ez
20 zek meg lewen kedig : Mene az kýet

---

13. sor. a *tartoth* szóban a szóvégi *h* későbbi kéz betoldása.

O domina, nosis me? Quae dixit: Non. At ille: Ego sum pater, qui vos ad Deum converti et omni disciplina regulari informavi. Quo audito resolvebatur in lachrimas, cadens ad pedes eius cum multis lachrimis veniam postulavit, et dixit: Possum-ne post tot peccata misericordiam invenire. Respondit pater: Sis segura filia, si redire volueris, Dominus te paenitentem recipiet ad veniam. Illa igitur veniens ad medium civitatis ignem copiosum fieri iussit, et omnia, quae mala lucrata fuerat in ignem periecit dicens: Videte omnes amatores mei, quae a vobis lucrata sum, ignis consumit.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[18.]

(86)

lenbe A zent Attýawal. Ef zerze neki cel
lat. ew cellaya melleth hatwl. es oth
nagi zenvedeteffegben es penitenciaba
het eztendeth ele. Az hetted eztendebe
5 azert meg nyere az elewbi malazt
toth melyet el vezttet vala. ef az vt-
tan ezenkeppē bekefegben elnyogo
ek wrban . . .

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Venienti autem cum sancto patre ad heremum, fecit ei cellam
retro suam, et ibi in magna abstinencia septem annos vixit.
In septimo vero anno gratiam primam rehabuit, et tunc in
pace requievit.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

Olvaftatýk zent atýaknak eletevkben
egy pelda. ezenkeppen.

- Egy jdevben vala egy frater. hogy ký
evrdekegtevl annera kefertetýk vala eh
5 fegel. es ev teftenek erevtelenfegeuel.
hog napnak elfev jdeere jutvan olý
jgen ehezýk vala. es ev ereýe olý jgen
el fogyatkozýk vala. semmy keppen
etlen nem zenvedhet vala. De maga
10 azert nem ezýk vala hanem vgý
mond vala ev zvueben. Valamýkep
pen lehet. de meg varom az harmad
orat. es akoron ezem. Mykoron kedeg
el ju vala az harmad ora. vgmond
15 vala az ev gondolatýnak. maftan es
erevuel varnom zenuednem kel mýnd
hatod oraýg. Mykoron jut vala ha
tod orara. meg aztagýa vala az azýv
kenýeret az výzben. es vgmond vala

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Legitur in vita sanctorum patrum, quod quidam frater quodam tempore impugnabatur a daemonibus, ut statim hora diei prima tantam famem et defectionem corporis ei facerent, ut penitus sustinere non posset. Verumtamen ille dicebat in corde suo: Quia qualitercunque oportet me usque ad horam tertiam expectare et tunc cibum sumere. Cumque facta fuisset hora tertia, iterum dicebat cogitationibus suis: etiam nunc violenter oportet me sustinere usque ad horam sextam. Cumque advenisset hora sexta, infundebat panem in aqua dicens:

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. A. (Abstinencia) Exemplum I. — Címe: Frater quidam abstinuit a cibo usque ad tertiam, usque ad sextam et usque ad nonam. [Vö. Horváth PK]

A magyar és latin szöveg forrásra való utalása — olvastatik szent atyáknak életökben — legitur in vita sanctorum patrum — csak annyiban helytálló, hogy a történet magva van meg a Vitae Patrumban (Migne, PL. 73. 1027—1028. — *Jegyzete:* Ruff. lib. III. n. 64; Pelag. libell. XVIII.)

Herolttal nagyjában egyező szöveg található az 1512-ben nyomtatott Speculum Exemplorum-ban (Egyetemi Könyvtár Vet. 12/58. Ac. inc. 335): II/XXVIII. Lényeges eltérés csak a bevezetésben van: „Referebant nobis sancti seniores de quodam fratre dicentes . . .”

[20.]

(2)

- Mýkoron meg azýk az azýv kenýer az
 vyzben. meeges meg kel varnom az ký
 lenched orat. Es mykoron el ju vala az
 kyleneched ora. Zokas zerent be tellyeffehtý
 5 vala az ev jmadfagýt. es az ev fpalmofýt
 dýchýretýt regulazerent. es le tezy vala
 az kenýeret hog enneýek. Ez fele kefertetev
 ket fok napýk zevede ez frater. Egy napon
 mýkoron ez frater. ez felyvl meg mondot
 10 keppen tevt volna. elfev oratvl fogva. ký
 lenc oraýg. es le evlt volna hog etket venne.
 Tahat lata ez frater. hog az kofarbol kyben
 az kenýeret targya vala. nagy fýft kefelel
 es kymene az cella ablakan. Az naptvl fogva
 15 ez frater nem chezeek sem megnem crev
 telenevl vala. De jnkab olygen meg crev
 feýtetýk vala az ev zvue (hýtben) hýttel
 es zenvedetevffegel. hog meeg keet nap vtan es
 nem gyenýerkevdýk vala etket vennýe.
 20 Ezenkeppen ez frat' ífteny malaztnak es fe

---

17. sor: *hýtben* szót a másoló törölte.

dum hic panis infunditur, oportet me etiam expectare horam nonam. Cumque hora nona advenisset, secundum consuetudines complebat omnes orationes et psalmodias secundum regulam et ponebat panem, ut comederet. Hoc autem per plurimos dies sustinuit; quadam autem die similiter ab hora prima usque ad nonam fecit. Cumque hora nona sedisset ut cibum caperet, vidit de sportella, ubi panes in parimacia repositi erant, surexisse fumum magnum et egressum esse per fenestram cellulae eius. Ita ex illa die nec esurit, nec defectio corpori eius facta est, sed magis ita corroboratum est in fide et abstinencia corpus eius, ut nec post biduum delectaret cibum sumere. Ita gratia Dei

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[21.]

(3)

gedelmnek myatta. meg gyvze meg olta.
az torkoffagnak kevanatoffaganak testy gev
trelmeet . . . ihs . maria. Amen

5 Pelda az oly zerzetteffekrel kyk budofu elmeuel
zolgalnak vr iftennek

VIII.

Vala egy frater. zent benedek fraterj
kezzvl. Melj frater auagy barat. az
jmadfagon es zolofman nem alhat vala
fem ot nem maradhat vala. De legotta//n
10 hog az fraterok az jmadfagra le hajol
nak vala. ez budofu elmjv frat' el ky
megyen vala az jmado helyrevl. es bu
dofu elmeuel. valamj fevdj el mulan
dokat tezen vala. Mykoron ez frater
15 az ev feyedelmetevl gyakorta jntetet
volna. De ev femmj nem gondol va
la vele. El vivek ez frat'r fratert zent
benedeknee eleyben. es meg mondak

auxiliante per patientiam suam frater extinxit gastrimargiam
id est gulae concupiscentiae passionem.

*

De monacho vagae mentis ad salutem reducto.

In uno autem ex eis monasteriis, quae circumquaque construxerat, quidam monachus erat, qui ad orationem stare non poterat : sed mox ut se fratres ad studium orationis inclinassent, ipse egrediebatur foras, et mente vaga terrena aliqua et transitoria agebat. Cumque ab abbate suo saepius fuisset admonitus, ad virum Dei deductus est,

Forrása: A példa Szent Benedek életéből való. Horváth itt is Heroltot jelöli forrásnak : Diabolus extraxit quendam monachum de choro (Herolt, i. m. Cap. de lit. O. (Oboedientia) Exemplum XXVII.), — az összevetésből azonban nyilvánvaló, hogy *nem a* Discipulus szövege áll legközelebb a magyarhoz.

Az ősforrás Nagy Szent Gergely Szent Benedek életrajza, s ez jól egyezik a magyarral. (Migne, PL 66. 142. Ex libro II. dialogorum S. Gregorii Magni excerpta.)

Herolt elsősorban az érdekességet ragadta meg : fekete gyermek vonszolja ki a frátert stb. — amint már a cím különbözősége is mutatja.

Heroltnál valamivel bővebben tárgyalja az esetet a Legenda Aurea (Jacobus a Voragine, Legenda aurea, vulgo Historia Lombardica dicta. Dresdae et Lipsiae 1846. — Recensuit Th. Graesse. 206), Szent Gergely szövegét pedig szinte szószerint közli a Speculum Exemplorum : I/XXI.

[22.]

(4)

zent benedeknek ez fraternek ev fogyatko
 zafat. Zent benedek kedeg ez fratert jgen
 erevffen meg fedde az [ev] bolondfagarol heetfa
 garol. Mýkron ez frater meg teert volna
 5 az ev clastromahoz. Aleg tarta meg keet
 napon zent benedeknek hagýafat jyntefeet.
 Mert harmad napon efmeeg az ev zoka
 fara terven. kezde az jmadfagnak jdeýen
 tetoua budofný. latvan ezeket az clastrom
 10 nak ev atýa. meg jzene zent benedeknek.
 Monda zent benedek. Ennen magam
 oda megýek. es ennen magam meg fed
 dem. Mýkron iftennek embere zent be
 nedek el jutot volna az clastromba. es
 15 az fraternek az zolofmanak vtanna. ký
 ký. mýnd maganak. attak volna mago
 kat aýtatos jmadfagra. Tekente zent
 benedek az budofno fratert. es lata hogý

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

qui ipse quoque stultitiam eius vehementer increpavit, et ad monasterium reversus, vix duobus diebus viri Dei admonitionem tenuit: nam die tertia ad usum proprium reversus, vagari tempore orationis coepit. Quod cum servo Dei ab eodem monasterii Patre, quem constituerat, nuntiatum fuisset, dixit: Ego venio, eumque per memetipsum emendo. Cumque vir Dei venisset ad idem monasterium, et constituta hora expleta psalmodia sese fratres in orationem dedissent, aspexit, quod eundem monachum,

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

[23.]

(5)

- egy fekete gyermek ez fratert ruha
 jának peremenel fogva el ky vonza
 vala az jmadfagrol es carbol. Tahat
 mōda zent benedek az clastrom feyedel
 5 menek pompeianofnak. es zent mau
 rofnak. Nemdee nem latyatoke kyehod///a
 az ky kyvonza ez fratert az jmadfagro///l
 Felelenek evk hog nem latyak. kyknek
 monda zent benedek. Jmadkozyonk hog
 10 tyes meg lathalfatok kyt kevet ez frate///r
 Mykoron keet napon jmadkoztanak v///ol
 na. zent mauros meg lata ez fekete gy///er
 meket ez fratert ky vonny. De az chastro///m
 nak atya feyedelme nem lathata. Azer
 15 mafod napon zent benedek az ev jmad
 faga el vegezven. ky mene az egyhazbo///l
 es lele az budofa fratert kyvevl alvan
 es heuolkoduan. zent benedeg kedeg az
 ev zvuenek vakfagaert jgen verce

A 6., 7., 10., 11., 12., 13. és 16. sor végét a XIX. századi újrakötés alkalmával megcsönkítették.

qui in oratione stare non poterat, quidam niger puerulus per vestimenti fimbriam foras traheret. Tunc eidem Patri monasterii Pompeiano nomine, et Mauro Dei famulo secreto dixit: Numquid non aspicitis, quis est, qui istum monachum foras trahit? Qui respondentes dixerunt: Non. Quibus ait: Oremus, ut vos etiam videatis, quem ipse monachus sequitur. Cumque per biduum esset oratum, Maurus monachus vidit; Pompeianus vero, eiusdem monasterii Pater videre non potuit. Die igitur alia, expleta oratione vir Dei oratorium egressus, stantem foris monachum reperit, quem pro caecitate cordis sui virga percussit:

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[24.]

(6)

- ez frater^t vezzevuel. Ez naptvl fogva ez
frater femmynemev kefertetet nem
zenuede ez fekete gyermektevl. De az
jmadfagnak zerelmében aýtatoſſagaba
5 indulatlan marad vala meg. Es
az pokolbelj evrdeg touabba nem mere
ez fraternek ev zvueben vralkodnj.
mjnt ha zent benedek az evrdeget
verte volna az vezzevuel. oly jgen fel
10 vala az zegen ag ellenfeg az evrdeg.
Azonkeppen mynden vala^x nem alhat
az ifteny zolgaton. chak jgen yol ver
yek jo hyg vezzevuel. annak vtanna
oztan malasztja lezen az ifteny zolga
15 latra az gyakorta valo verefegnek
vtanna

Olvaſtatjk egy pelda azrol hog az jgaz
gyonas jgen art pokolbelj evrdevgeknek

IX.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

11. sor: a *vala* szó után beszúrt csillag jelzi, hogy a másoló észrevette, hogy hiányzik egy szótag, azonban a korrektúra felbemaradt.

qui ex illo die nil persuasionis ulterius a nigro iam puerulo pertulit, sed ad orationis studium immobilis permansit: sicque antiquus hostis dominari non ausus est in eius cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex verbere.

*

Confessio multum nocet daemonibus.

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. C. (Confessio) Exemplum XIV. [Vö. Horváth PK]

Herolt szövege egyezik meg legjobban a magyarral; közel áll hozzá a Speculum Exemplorum VI/LXXXIII példája; rövidebb változata olvasható az Egyetemi könyvtár latin kódexében (Bibl. Univ. Budapest. Cod. Lat. 65. 81a.). Tamás teológus nevét mind a három szöveg említi, de egyik helyen sem „Magister Sacrae Scripturae”, mint a magyarban.

A példa prototípusa: Caesarius Heisterbacensis, Dialogus Miraculorum: lib. XI. cap. 28.:

„Magister Thomas theologus, cum in praesenti expeditione in castro peregrinorum in camera quadam lecto decumbens esset moriturus, vidit diabolum stantem in angulo, quem cum cognovisset, voce Martini allocutus est eum dicens: Quid hic stas cruenta bestia? Dic mihi, quid es quod maxime vobis noceat? Cumque ille nihil responderet, scholasticus subiunxit: Adiuro te per Deum vivum, qui iudicaturus est vivos et mortuos et saeculum per ignem, ut dicas mihi huius interrogationis veritatem. Ad quod daemon respondit: Nihil est in ecclesia, quod tantum nobis noceat, quam frequens confessio: quando enim homo in peccatis est, peccatis dico mortalibus,

[25.]

(7)

- Vala egy nagy Doctor. ky zent jrafban
 vala zentevltmester. Ennek vala neve
 tamas. Ez doctornak mykoron jmar
 meg kellene halnő. es fekennejek az
 5 agyban. lata ez doctor pokolbely evrde
 get. es monda nekő. Mýt allaz yt
 veerbe keuerevdt beftye. mongyad
 meg ennekem mýchoda az. az ky
 tylenevk mentevl nagyobban art
 10 Mýkoron ezekre az evrdeg vezteg ha///l
 gatna. Monda esmeg az doctor. ke
 zerehtlek tegedet az elev iftenre. ky
 jtelendev eleveneket es holtakat. hog
 meg mongyad ennekevm. Monda
 15 az evrdevg. semmýnemev dolog az
 mý erevntet vgýan elnem zaggatya
 mykeppen az gyákorta vala tevredel
 meffeg es az týzta gyónas. mert

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Magister Thomas theologus cum iam deberet mori et iaceret in lecto, vidit diabolum stantem ante se et dixit: Quid hie stas cruenta bestia? Dic mihi, quid est, quod maxime nocet vobis. Et cum ille taceret, subiunxit: Adiuro te per Deum vivum, qui iudicaturus est vivos et mortuos, ut dicas mihi veritatem. Ait ille: Nihil sic enervat virtutem nostram, sicut frequens contritio et confessio. Quia

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

omnia eius membra ligata sunt, et non potest se movere: cum vero peccata eadem confitetur, statim liber est et mobilis ad omne bonum. Quo audito doctor ille bonus et crucis Christi fidelis praedicator, laetus expiravit".

[26.]

(8)

- mýkron ember halalos bevnekben vagýon.
 Azkron meg vadnak kevtevezzen evneký
 mynden tagýaý. vgý hog ev magat az
 halalos bevn belý ember jndedha
⁵ gýa valamývnemev jozagos myelkevdetre.
 Mýkron kedeg az halalos bevneket meg
 gýonnýa. legottan zabad lezen. es jndul
 hato mynden jozagos myelkevdetevkre.
 Amen. iefus. Maria
- ¹⁰ Vala egý kýralý kýnek vala neve
 afmodeus. Ez kýralý mykron orzaglana
 jllýen tevruent zerze. hog akar melý
 jgen gonozol tevev ember. mýkron meg
 fogattatýk es az byronak eleyben vitettetyk
¹⁵ ha ez illyen gonozvl tevev ember. az bý
 ronak elevtte. harom jgaz zoot bezedet
 mondand. Tahat az ev eletýt meg nyer

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

quando homo est in mortalibus peccatis, omnia eius membra ligata sunt et non potest se movere. Cum vero peccata eadem confitentur, statim liber est et mobilis ad omne bonum.

*

Rex quidam regnavit nomine Asmodeus, qui statuit, quod quicumque malefactor captus esset et coram iudice ductus, si tres veritates posset dicere tam veras, contra quas nullus posset obiiicere, quin verae essent sine omni fallacia, quin quantumcunque esset malefactor, vitam suam obtineret

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: A kódexirodalmunkban ismert példa forrása a Gesta Romanorum vulgáris szövegének 58. elbeszélése, amint a magyar szöveg említi. [Vö. Katona Lajos, Adalékok kódexirodalmunk forrásaihoz ItK. 9. (1899) 246—249.; 371—377. — A Gesta Romanorum történetei codexeinkben. EPhK. 23 (1899) 306—318]. — A példa címe: De milite salvato per tres veritates.

Katona a Gesta Romanorum Oesterley-féle kiadását használta (Berlin 1872); ebben több királynév van felsorolva: Benegarius, Asmodemus, Lampadius. Mi két régebbi Gesta-kiadásra támaszkodtunk (Gesta Romanorum. Venetiis. 1507. Egyetemi Könyvtár Vet. 07/3. — Gesta Romanorum cum applicationibus moralibus ab mysticis. Hagenu. Henr. Gran. 1508 d. XX. Martii. —

[27.]

(9)

- je. mynd ev telljes evrekfegevel evzve. Tevr
teneek jlljen eset. hog nemevnemev vitez
az tevrvennek ellene vetkezek. es el futa.
es el lappana egy barlangba. mely bar
5 langba nag fok gonozokat tevn. mert
valakyk be mennek vala es ky junek
vala az varafbol. meg foggya vala es
meg evly vala evket. Az varafnak ev
byroja mykoron ezeket hallotta volna
10 lefelevket hagyja az barlangnak kevrnyvle
Mykoron az vytezt meg fogtak volna.
kezej meg kevtetzven. hagyja az byro evtet
az jtiletre behozny. Monda az byro az vitez
nek. zeretevm. Tudode az tevrvent. Felele
15 az vitez. Jol tudom vram az tevrvent.
hog ha harom jgazat mondandok. meg
zabadyhtom az en (lelket) eletemet. Mon
da az byro tellyefyhet be az tevrvent. az az.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

17. sor : *lelket* szót a másoló áthúzta.

cum tota sua hereditate. Accidit casus, quod quidam miles contra legem fore fecit, fugam petiit et in quadam foresta latuit. in qua multa mala commisit, quia omnes intrantes spoliavit aut occidit. Iudex cum hoc audisset, insidias in circuitu forestae ordinavit, eum deprehendit et ligatis manibus ad iudicium venire fecit. Ait et iudex: Carissime, nosti legem? Qui ait: Etiam, domine. Si debeo salvári, oportet me dicere tres veritates aut mortem evadere non possum. Ait iudex: Imple beneficium legis

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Egyetemi Könyvtár Vct. 08/18.); s ezekben az Asmodeus név szerepel a magyarral egyezően. A magyar szöveg forrása tehát nyilván ehhez a szövegesaládhoz tartozik.

A példa egyébként megvan az Érsekújvári kódexben (NyTár. 10. 280—81.), a két egymástól független fordítás közül azonban a Példák Könyve szövege a hívebb és teljesebb. [Vö. Katona, i. h.]

[28.]

(10)

mogy harom jgazat. Auagy ma meg halz.
 Monda az vitez. hagyad meg vram byro
 hog mynden ember vezteg halgaffon. ky
 meg leuen monda az vitez. Vram byro jme
 5 ez az elfev jgaz mondas. Nektevk mynd
 nyayan en meg hirdetevm ezt. hog en
 mynd en tellyes eletevmnek jdeeben. gonoz
 ember voltam. Az byro ezeket halvan. monda
 az kevrnyvl alloknak. jgaze ez amyt mond
 10 ez vitez. mondanak evk. ha gonozvl tevev
 nem volt volna erre nem jutot volna.
 monda azert az byro. Mongyad az ma
 fod jgazat. Monda az vitez. Mafod jgaz
 mondas ez. Ennekem jgen kelemetlen
 15 hog en ez abrazba ez modon juttem jde.
 Monda az byro. byzonyaban hyzevnk
 nekev. Mongyad azert az harmadyk
 jgazat es. es meg zabadehtod magadat

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

aut hodie morieris. At ille : Domine, fac mihi silentium ; quo facto ait : Domine, ecce haec prima veritas. Vobis omnibus denuntio, quod toto tempore vitae meae exstiti malus homo. Iudex hoc audiens circumstantibus ait : Estne verum, quod ille dicit? At illi : Si non esset malefactor, ad ista non venisset. Ait ergo iudex : Dic secundam veritatem. Qui ait : Secunda veritas haec est : mihi multum displicet, quod in ista forma huc veni. Ait iudex : Certe credimus tibi. Dic ergo tertiam veritatem et teipsum

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[29.]

(11)

az halaltvl. Monda az vitez. Ez az harmadyk
jgaz mondas. hog ha en egyzer jnnel el zalad
hatneek. soha en ez abrazban. ez modon akara
tomzerent jde ez helyre nem juneek. Felele az
5 byro. byzon mondom nekevd. hog eleg bevlchen
zabadehtottad meg magadat. menyel bekeffegel
ezenkeppen jduezvl. meg zabadula ez vitez : : .

Erkevlc zerent. auagy lelek zerent valo er
telme ez peldanak ezenkeppen vagyon . . .

- 10 Zeretevym. Ez chazar. auagy ez kyal. my
vrontk ihs xps. hogky ez tevrvent zerzette.
az az. hog akar mely jgen gonozvl tevev
ember. az az. az bevnes ember. mykoron
ev meg fogatta az ifteny malaztnak my
15 atta. es vitettetyk az ezees byronak eleyben
az az. az confeffornak eleyben. Es mongyon
az bevnes. az confeffornak elevtte. harom
jgaz bezedet. oly jgen jgazakat. hog pokolbeli

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

a morte salvasti. Ait ille: Haec est tertia veritas. Si semel potero evadere, ad istum locum nunquam voluntarie in ista forma venirem. Ait iudex: Amen dico tibi, satis prudenter te liberasti. Vade in pace, et sic salvatus est.

Moralisatio.

Carissimi! Imperator iste est Dominus Noster Jesus Christus, qui istam legem edidit, scilicet quod quicumque malefactor, id est peccator per gratiam Dei captus fuerit, coram iudice discreto ductus, id est confessore, dicat tres veritates tam veras,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[30.]

(12)

- evrdegek femmýt ev ellene ne mondhattanak.
es ezenkeppen meg nyerý az menyey evrek
feget. Elfév jgaz mondas ez. En vagýok go
noz ember. az az. illýen. es illýen bevnekbén.
5 ezenkeppen az egyeb bevnekbén. jme az gyónas.
Masod igaz mondas jgen vtalatos enne
kem hog en ez modon juttem jde. az az.
jgen vtalom en es banom. hog en. az en
iftenemet illýen igen meg bantottam.
10 harmad jgaz mondas. ha en egyzer el
zaladhatnak az confeffor elevl. eleg tetel
nek vtamýa. foha en tevbbe akaratom
zerent bevne nem teerneek. es ezen
keppen az evrek eletet meg nyerneem.
15 kýt mynekevnk es. engegyen atya fyv
zent lelek egy evrek iften. A m e n

Ez az gyonafrol valo pelda ky felyvl meg
vagon iruan. es vagon meg irvan
romayaknak kevnveben : : :

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

quod daemones contra se non poterint obliicere, hereditatem regni caelestis obtinebit. Prima veritas est: Ego sum malus homo, id est in tali peccato, et sic de singulis. Ecce confessio. Secunda veritas est: displicit mihi etc., id est multum mihi displicet, quod tantum Deum meum offendi. Ecce contritio. Tertia veritas est: Si possem semel evadere per viam satisfactionis, nunquam ad peccatum redirem volutarie. Et sic per consequens vitam aeternam obtinere.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Pelda egy fraterrel ky gyakorta meuet vala.

XI.

- Nemevnemev monoftorba kyben lakozyk
 vala zent patricius apat. ezen monoftorba
 lakozyk vala egy barat, mely baratnak
 5 zentfezes voltat meg irille pokolbely evrdeg.
 de myert femmynemev ember nynchen
 valamynemev bevnnekevl fogyatkozal
 nekevl. Ez baratban chak illyen bevn vala
 hog ev jgen hamar. es haznos ook nekevl
 10 meuetre indultatyk vala. Es myert az
 ifteny itiletzerent. az bevn. kennal vakar
 tatyk el embernek lelkerevl. ez barat
 kenra tartozyk vala az meuetefnek bevne
 ert. Azert hagyä az vr iften. hog ez ba
 15 ratot. az evrdegek aluan el vinneek. El
 vivek ez baratot. az evrdegek es harmad
 napyg tartak ev nalok. harmad nap
 vtan meg hozak evtet az evrdegek. az ev
 agyahoz jgen kemenyen meg oftorozvan

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Quidam nimis frequenter risit, quomodo punitus est.

In quodam monasterio, in quo Sanctus Patricius fuit abbas, legitur, quemdam fuisse monachum, cuius sanctitati invidebant daemones. Sed quia nemo sine crimine est, hic solum vitium habebat, quod nimis cito et sine utili causa in risum perrumpebat; et quia secundum Dei culpa cum poena deleatur, huic poenae debeantur. Ideo permisit Deus, quod ipsum dormientem daemones apportarent, et quod per triduum detinuerunt eum; et postea ad lectum suum graviter vulneratum et flagellatum detulerunt.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. R. (Ridere) Exemplum XV. [Vö. Horváth
PK]

- es meg fephetven. Ez barát ennek vtanna. meg
valla. hog ev nagy fok rettenetevs. chudalatos.
es feelmes dolgokat latot. Ez barát ennek
vtanna ele tylenevt eztendevt. de maga az ev fe
5 beý femmýnemev oruoffaggal megnem gyögeht
hatatanak. de mendenkoron vyonnan es nýlva
alnak. Az ev febeýkevzzvl nemelyek valanak
egý výne mellegevek. Olvaftatýk ez barátrol. hog
gýlbertos vgy mondot. hog ev gýakorta tapogat
10 ta ez fraternek febeýt. es evnen kezeével temette
el ez barátot. Ez barát mýkoron lagya vala
hog valaký kevnýen meuet vala. auagý zer
telen (erchevl) erkevlchel targya vala ev magat.
tahat vgy mond vala. O ha te tudnad
15 mely jgen nagy kent kel zenuedned ez meg
felet erkevlcheert es hetlagos meueteffert.
Netalam meg feddened magadat : : :
Oh en zeretev atyamfyay mýt mondhatonk
az egýeb nagy bevnekrevl. ha chak illýen
20 appro bevnekrevl meuetefrevl es illýen
nagy kenokat kel zenuednevnk. Mely ke
noktvl mýnket es oltalmazyô zent háromfag . . .

Qui confessus fuit se horrenda et stupenda et tremenda vidisse ; qui postea supervixit XV annos nec tunc eius vulnera potuerunt aliquo medicamine curari : sed semper recenti manebant et aperta ; quoque quaedam ad mensuram unius digiti profunda erant. Quidam Guilbertus, ut legitur, vulnera se saepe tactasse dixit, et eum suis manibus sepelisse testatus est. Dictus autem vir, qui hoc viderat, quando videbat aliquem leviter ridentem vel incomposite se habentem, dicebat : O, si scires, quanta huic dissolutioni poena debetur, dissolutiones et mores incompositos forsitan emendares.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- Vala egy zerzetevs apacha. hogý mely apa
 cha gyenyerevfegefb etket ezyk vala az egyeb
 apachaknal. es bort. halat. hvft genyerufege
 ben ezyk (ez) vala. lata ez apacha latafban.
 5 hog az egyeb apachak az refectoriumban
 azzv ottromba etket eeznek vala. Tahat
 azzonyonk maria. nag fereggel el juue az
 refectoriumban. (eg) es egy ezevft kalanhual
 lyctariomot ad vala mynden apachanak. k///yt
 10 tartnak vala az zent zvzek. kyk ev vele va
 lanak. Mykoron azzonyonk maria jutot
 volna ez tulaydonos eleýben. ky ez generevfe
 ges etekel el vala. femmyt az menyey etekben
 lyctaryomban neky nem ada monduan.
 15 Nem veez te az en etkemben. mert tulay
 donos vagy. Ezt latvan ez zerzetevs
 apacha. az tulaydonoffagot el hagya. es
 erdemle koftolny azzonyonk marianak
 etkeet. mely etek mynden egyeb edeffeget
 20 felylvl mul vala . : . . Amen ihs

---

9. sor vége megcsönkítva.

Religiosa quaedam persona, quae lautius ceteris in vino, piscibus et quandoque carnibus vixit. Vidit in visione fratres in refectorio arida cibaria sumere. Tunc Beata Virgo Maria cum multo comitatu affuit, et cum aureo cochleari dedit de electuario, quod puellae tenebant singulis. Cumque venisset ad illam personam singularem nihil ei dedit dicens: Non habebis, quia singularis es. Ita persona haec videns, singularitatem deposuit et gustavit, quod omnem dulcedinem superavit.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. R. (Religiosus) Exemplum XIV. Címe: Religiosi debent esse contenti in cibo conventus. [Vö. Horváth PK]

A Discipulus szövege sokban eltér a magyartól, amely erősen bővíti a latint. Lehetséges, hogy a példa más latin szöveg alapján készült, — vagy a szigeti apácák fegyelmi állapota tette szükségessé a bővítéseket.

Férfiszerzetesekre vonatkozó változata: Caes. Heist. Dial. Mir. lib. VII. cap. 48. és Fragmenta libri VIII. miraculorum lib. III. exemplum 69. Heroltnál bővebb, de a magyarhoz nem kapcsolható. Ez lehet a példa ősforrása.

Nemevnemev zent (apatat) apat. zent atya.
 (meg)meg kerde. evt fraterektevl. kylenek
 kevzzvlek. mynemev jozagos myelkevedet
 volna kellemetevs. es mykeppen vifelteek volna
 5 az ev eletevket. mynek vtanna zerzetevffe let
 tenek volna. Monda az elfev frater. az
 zent atyanak. En ezenkeppen eltem. hog
 mynden napon. mynden en bevneymet. en
 zvuemnek keferevfegeuel faydalmaual gon
 10 doltam meg. es valamyt en az napon. az vr
 iftennek ellene tevttem. oly jgen nagy tev
 redelmefszeggel gyontam meg. mynt ha
 ennekevm azon napon meg kellett volna
 halnom. Az mafodyk frater monda az zent
 15 atyanak. En mynden en jdevmet. keet
 rezre (oztomt) oztottam. egyk rezeet attam
 aytatos jmadfagra. myflyk rezeet attam.
 mukara es az fraterevknek zolgalatjara.
 valahol mentevl (kyfb) kyffeb zolgalatot tehet
 20 tem es. ezenkeppen mynden jdemet hyven
 kevltevttem el

---

1. sor: *apatat* szót a másoló törölte.
 2. sor: *meg* pacás.
 16. sor: *oztomt* a másoló törlése.
 19. sor: *kysb* ua.

Quidam sanctus abbas quaesivit a quinque fratribus suis, quod sibi prae ceteris placuerunt virtutes, et vitam ipsorum qualiter vixissent, postquam religiosi facti essent. Primus dixit: Ego sic vixi, quod singulis diebus omnia peccata mea ita cum dolore cordis perpetravi, et quidquid contra Deum illa die egi cum tanta contritione confessus sum, quasi eadem die mori deberem. Secundus dixit: Omne tempus meum in duas partes divisi, unam orationum devotioni dedi, aliam laboribus et servitiis fratrum: ubicunque potui in minimo sic et maximo fideliter expandi.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. V. (Virtutes) Exemplum XXVI. — Címe :
De virtutibus quinque fratrum. [Vö. Horváth PK] — Vö. Temesvári
Pelbárt, De Tempore 28. K.

[35.]

(17)

- Az harmadik frater monda az zent atjána///k
 En. ennen magamat attam tellyeffegél
 jrgalmaffagnak es kevnjerevletnek my
 elkevdetyre : (hu) vgý hog fyrjak az fyrokka///l
 5 es vigagyak az vigadokkal. Az negedyk
 frater monda az zent atjanak. En myn
 denkoron oda zerkeztettem magamat. hol
 nagyob vlatatos dolog volt. es vgý byr
 tam en magamat az zent zerzetben. hog
 10 juthatneek az alazatoffagnak es bekeffegne///k
 tevkelletevffegere. Az evtevdyk frater
 monda az zent atjanak. En vgý eltem
 hogý femmynemev embert megnem ban
 (tom) tottam megnem zomorehtottam. Eng///e
 15 met fem bantot. fem zomorehtot senky.
 Ezeket halvan az zent atya. kere az vr
 iftent. hog ev neky meg jelenteneye ezeke///t
 zozat juue menyorzagbol az zent atjahoz

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

4. sor : *hu* szócskát a másoló törölte.

14. sor : *tom* ua.

Az 1., 4., 10., 14., és 17. sor végét a könyvkötő megcsonkította.

Tertius dixit: Ego dedi me totum operibus misericordiae et compassioni, ita ut flerem cum flentibus, gauderem cum gaudentibus. Quartus dixit: Ego me semper adiunxi, ubi despectus habebat et sic meipsum rexi, ut ad plenam humilitatem et patientiam pervenerim. Quintus dixit: Ego sic vixi, ut nullum hominem turbavi nec ab aliquo turbatus sum. Abbas sibi haec revelari petivit a Deo. Et vox de caelo venit

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[36.]

(18)

- mondvan. En adom magam. En hagýam maga
mat meg lelný. En el adom el arulom magamat.
Es hagýam magamat el vrozný. En hagýom
magamat embertevl meg gevzetný. Tahat az
5 zent ez bezedevket megnem ertven. Imada az vr
iftent hog evneký ez bezedevket nylvaban mage
raznaýa meg. Tahat zozat juve menýorzagbol
mondvan. En adom magamat az penýtencia
tartonak. En hagýom magamat meg lelný
10 jmadfagogban es atýafýaknak zolgalatýokban.
En el (ed) adom el arulom annak enmagamat
ký kevnýerevl ev kevzelen. es ký vygad ev kev
zelevel. En el hagýam magamat vrozný. az
alazatos es meg vtalt (embertevl) embernek.
15 En hagýom enmagamat meg gevzetný. az olý
embertevl ký fenkýt meg nem zomorehtot.
hanem bekeffegben al. Tahat az zent atýa meg
kerde hog ez evt jozagos myelkedetevk kezzevl
mellyk job. zozat juve menýorzagbol mondvan.
20 Az ýob jozagos myelkevdet. ký fenkýt meg nem
zomorehtot megnem bantot. fem ev maga
megnem zomorodot megnem bantatot. . . . ihs.

14. sor: *ed* szócskát a másoló törölte.

14. sor: *embertevl* ua.

dicens : Ego do me ; ego permitto me invenire ; vendo me ;
ego permitto me furari ; ego permitto me ab homine superari.
Tunc abbas non intelligens oravit sibi manifestius illa declarari.
Tunc vox de caelo venit dicens : Ego do me poenitenti ; ego
permitto me in orationibus et laboribus fratrum invenire ;
ego vendo me illi, qui proximis compatitur et congaudet ;
ego permitto me furari ab humili et despecto ; et ego permitto
me superari ab homine, qui nullum conturbat, sed stat in pace.
Tunc abbas quaesivit, quis melior esset inter illos. Tunc vox
de caelo venit dicens : Qui nullum turbavit, nec turbatus est.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Valanak harom remetek. kÿk mÿkoron ker
 dezkevdnenek evnen kevdtevk ÷ozagos myelkev
 detevkrevl. monda az egÿk remete. En mÿn
 denkoron tevb bozz÷fagos keuanahnok az vr
 5 iftennek zerelmeert. hognem mÿnd menÿ boz
 zvlag en ream ju. Az mafÿk remete monda
 En az vr iftennek zerelmeert az engem jtÿl///ev
 ember soha megnem jtÿltem. Meg kerdek evte///t
 myre nem jtÿlte. felele. harom okaert (me) nem
 10 jtÿltem. Elevzer azert. mert lelevm magamat
 gonozbnak aznal kÿ en ellenevm zolt. Mafod
 zer azert mert lenkÿ nem gondol az en bezedevm
 mel. es nem hÿznek ennekevm. mÿkoron en
 az en rolam gonozvl zolorvl. zolok. A harma///d
 15 zer azert. mert az kÿ engemet meg zomor///c
 tot meg bantot. ha ma gonoz. holnapon ÷///ob
 lehet en nalamnal. Az harmadÿk remete
 monda. En azt zeretevm kÿ engemet jnkab
 zeret. hognem (evnenga) evnen magat. Mÿ
 20 koron kerdenek evteve. ky volna az kÿ evtet
 jnkab zeretÿ hognem evnen magat. felele

9., 19. sor: *me* és *evnenga* szócskát a másoló törölte.
 A 7., 8., 14., 15. és 16. sort a könyvkötő megcsönkította.

Erant tres heremitae, qui cum quaererentur inter se de virtutibus, dixit unus, quod propter dilectionem Dei plus semper desidero turbari, quam mihi turbatores eveniant. Alter dixit, quod per dilectionem Dei numquam me iudicantem iudicavi. Et requisitus, cur omitteret, dixit: Propter tres causas: primo, quia invenio me esse peiorem, quam ipse, qui locutus est. Secundo, quia nullus curat mea verba et non credunt mihi, dum de me male loquenti loquor. Tertio, si hodie malus est, quis mihi hodie infert molestiam, cras potest esse melior, quam ego. Tertius dixit: plus me quam se diligentem diligo. Et dum quaererent, quis ille esset, qui plus te quam se diligit, dixit:

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. V. (Virtutes) Exemplum XXVIII. — Címe :
De virtutibus trium heremitarum. [Vö. Horváth PK]

[38.]

(20)

az remete. ihs az kÿ engemet zeret hognem
evnen magat. kÿ en erettem ev menÿeÿ zent
atÿat. es menÿeÿ orzagat el hagÿa. az ev
teftet ada kenokra. (oha) olÿha engevmet tar
5 tana tudna dragabnak evmaganal : : : ihs maria.

Olvastatÿk az pogan bevlc hekrevl. hog jgen zeret
teek az veztegleeg tartaft

XV.

Valanak harom pogan bevlc hek. kÿk meg ker
detenek mÿre hog ezenkeppen zeretneÿek az vez
10 tegfeg tartaft. felelven az elsev poganbevlc
Socrates monda. mÿkoron zoltam gÿakorta
meg bantam. De valamÿkoron nem zoltam
foha megnem bantam. Az mafodÿk belc
vgÿ monda. egÿ bolond sem halgathat vezteg.
15 Az harmadyk bevlc vgy monda. Egÿ zaat
es keet fevleket vettevnk az természetevl.
olÿha azt mondanaÿa. hog fokakat kel
hallanonk. es kevefet zolnonk : : : —
A m e n i h s m a r i a

A felső lapszélen a másoltató (későbbi kéz) tollpróbája : Isoror for

Jesus, qui propter me patrem et regnum contempsit, corpus dedit poenis, quasi nihil charius sibi haberer.

*

Philosophi dilexerunt taciturnitatem.

Tres philosophi interrogati, qualiter sic taciturnitatem amarent. Respondens primus, scilicet Socrates, dixit: Loqui me saepe paenituit, tacuisse nunquam. Secundus philosophus dixit: Nullus stultus tacere potest. Tertius philosophus dixit: Os unum et aures duas a natura recipimus, quasi diceret: multa debemus audire, pauca vero loqui.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[39.]

(21)

Olvaftatýk egý pelda az zent agýaknak eletevken
Az haragoffag ellen. Egý nemevnemev zent atýa
kerde ýlaac apattvl. hog mýre feelnenek evtevl
jllýen jgen az evrdevgek. felele jlaac apat. Mý
5 tevl fogva en barat vagýok. En meg zerzevttem
azt en elevttem allaný. hog az haragoffag az en
torkomnak kývevle foha ký ne menýen. Ennek
okaert felnek entevlem az evrdegegek. mert az
haragos embertevl nem felnek az erdegek. ha
10 nem az bekeffeges embertevl : : : : : ihs

XVI.

Elmeg olvaftatýk mas pelda az haragrol.
Vala egý zent atýa. kynek vala neve ýllarýon apa///t
ez jllarýon apat mene meg latogatný nemev
nemev pýfpeket. Ez pífpek fogada ez zent atýat
15 nagý zeretettel. es ada evneký enny madar huft
Monda az zent atýa az pífpeknek. Mýtevlfogv///a
az zent zerzetnek ruhayat fel vevttem. attvlfogva
foha huft nem evttem. Monda az pífpek. Mý
tevlfogva az pífpeklegnek ruhayat fel vevttem
20 nem hattam el alonný az embert ký engem
meg bantot. fem en el nem aluttam. ha
valakyt en meg bantottam. mýgnem meg

XVII.

Országos Széchényi Könyvtár

A 12. és 16. sor végét a könyvkötő megcsönkította. „Soro frosina” megjegyzés a másolatától a felső lapszélen.

Interrogavit quidam fratrum abbatem Isidorum, seniore
Seythi, dicens : Quare te sic fortiter daemones timent? Dixit
ei senex : Ex quo factus sum monachus, studeo ne permittam
iracundiam usque ad fauces meas ascendere.

*

Abbas Hilarion cum visitasset quemdam episcopum, qui
obtulit ei in mensam ferculum de avibus. Cui abbas : Postquam
hunc habitum suscepi : carnes nunquam interim comedi. Et
dixit ei episcopus : Ex quo habitum suscepi, non dimisi aliquem
dormire, qui haberet aliquod adversus me, nec ego dormivi
habens aliquod adversus aliquem,

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: A magyar szöveg a Vitae Patrumot jelöli forrásnak s ott meg is
található : Migne, PL. 73. 867.

A Migne-féle szövegben az apát neve „Isidorus senior Seythi”,
de Ruffinusnál (a Migne-kiadás jegyzete : „nomine Isaac” Ruff.
lib. III. n. 89) Izsák néven szerepel. A magyar szöveg tehát nyilván
Ruffinus szövegformájára vezethető vissza.

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. I. (Indulgentia) Exemplum XXI. — Címe :
Ante occasus solis reconciliare debemus fratribus. (Vö. Horváth PK)

A példa megvan a Vitae Patrumban is, a magyartól és Herolttól
kissé eltérő formában : Migne, PL. 73.865.

engezteltem evtet. Monda az zent atya. bochas
ennekevm zent atyam pifpek. mert az te eletevd
job az en eletevmnel. ihs maria.: —

Efmeeg olvaftatyk egy pelda az haragrvl gyvlevfegrel XVIII.

- ⁵ Vala egy kazdag embernek. egy leanya. mely lean
nak ev vetekevdefeet haragyat gyvlevfeget. aleeg
tavoztathagya vala el vala mely ember. hanem
mynden emberrel vetekevdyk vala haragozyk vala
gyvlevly vala. Mykoron ez lean meg holt volna
¹⁰ el temetek evtet az cynterionban. reggel leven
mykoron nepek az egy(hazhon)hazhoz mennenek.
latak hog az leannak serebevl nagy fevft jv
vala ky. mykeppen kemenchebevl. Annak okaert
akaranak ez dolognak ez chudanak vegere menny.
¹⁵ fevl nytak az feert. es leleek az leannak ev teste
nek fevlfev rezet. az az. zvuert. epejet.nyelveet.
es kezet. tevznek myatta meg emeztetven. mely
tagoknak myatta vetkezet vala. azon tagogba
gevtretyk vala es. Az ev testenek alfo reze kedeg
²⁰ kevlevketevl fogva oda ala jlletlen meg marada
az tevztevl. az z ev zevzelegenek byzonfagara.
ihs. Maria. johannes.

11. sor: *egyhazhon* szóból a *hazhon-t* a másoló húzta ki.

nisi pacificarem. Cui abbas : Ignosce mihi pater, quia tua conversatio maior est mea. Hoc in vita patrum.

*

Herolt, i. m. cap. de lit. I (Ira)
Exemplum XXVIII.

Media pars puellae combusta est propter iracundiam.

Puella quaedam fuit divitis filia ita iracunda, ita ut vir aliquis rixas eius et odia evadere posset. Tandem mortua in atria ecclesiae sepulta est. Et mane venientes ad ecclesiam, viderunt tumbam eius ad instar fornacis fumum eructantem. Unde videre volentes ad hoc, protenderent, terram eiciunt, et ecce medietatem corporis, partem scilicet superiorem ignis combusserat, scilicet cor, fel, linguam, manus, cum quibus peccaret. Inferiorem vero partem, ab umbilico deorsum, ignis non attigit, suam castitatem hoc modo probante.

Caesarius, Dialogus Miraculorum.
lib. IV. cap. 22.

„... Dicam vobis rem terribilem, quae in meis temporibus in villa mea contingit: Erat ibi puella quaedam bene nata, et divitum filia, sed ita iracunda, ita contentiosa atque clamosa, ut ubicunque esset, sive in domo sive in ecclesia, ibi rixas suscitaret, et beatum se indicaret, qui evadere posset flagellum linguae illius. Tandem defuncta est et in atrio ecclesiae sepulta. Mane venientes ad ecclesiam vidimus tumbam eius ad instar fornacis fumum eructantem; unde exterriti et videre volentes quid hoc protenderet, terram eicimus, et ecce, medietatem corporis superiorem ignis consumpserat, inferior vero pars ab umbilico et deinceps illaesa apparuit...”

„... Voluit Deus in eius corpore ostendere, quantum ei placeret virtus castimoniae, et quantum abhorreret vitium iracundiae: quia virgo fuit, castitatis gratia crura eius cum femoribus illaesa servavit; et quia nimia iracunda erat, fel, cor, linguam, manum, cum suis sedibus ignis devoravit.”

*

Megjegyzés: A magyar és a két latin szöveg összevetéséből kitűnik, hogy a magyar nyilván a két latin között áll. Herolthoz is bizonyára több lemásolás és változtatás után jutott el Caesarius története.

- Vala egy nemevnemev veen zent atya, hogý
 ký fekevt vala nagy nehez korlagban týzenkeet
 eztendeýg. Ez veen zent atyanak zolgal vala
 egy jffýv frater. De maga ez veen zent
 5 atya mykora latnaýa ev nagy munkáýat
 ez jffýv fraternek es zolgalagýat. Ioha az
 veen zent atya. az jffýv fraternek mynd
 az týzenket eztendeýg sem monda chak egy
 edes bezedevt es mynd enne nagy lok zolga
 10 latyaert es. Mykora jmmar ez veen zent
 atya meg akarna halný. es ev kevrnývle
 evlne nek az egyeb zent atyak. kezeet foga
 az veen zent atya. az jffýv fraternek. es
 haromzer monda neký. Idvezevlteffel. jd
 15 vezevlteffel. jdvezevlteffel. es ada evtet az
 veneknek mondvan. Angal ez frater. hogý
 ennekevm beteglevnek ez enne eztende(gy)ýg.
 sem entevlem edes bezedevt nem hallot.
 Azert ennekevm nagy bekeffeggel zolgalt . : .

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

Quidam frater per duodecim annos cuidam seni infirmanti fecit obsequium. Senex tunc cum vidisset eum laborantem, nunquam illi sermonem placitum locutus est. Cum iam anima transiret de corpore consentientibus aliis, tenuit manum eius, et ter dixit ei: „salveris”; et tradit eum senibus dicens: Iste angelus est, qui tot annis mihi infirmanti servivit: nec tunc bonum sermonem a me audiens mihi fecit obsequium. Haec in vita patrum.

*

Förrás: Herolt, i. m. Cap. de lit. I (Infirmitas) Exemplum XXIX. Címe :

Quidam duodecim annos servivit infirmo, nunquam dulce verbum fuit sibi locutus. [Vö. Horváth PK].

A példa *nevekkel* megvan a Vitae Patrumban: Migne, PL. 73. 1041.: „Johannes minor Thaebaeus, discipulus abbatis Ammonis, duodecim annis ipsi seni infirmanti fecit obsequium; senex tamen cum vidisset eum laborantem, nunquam illi sermonem blandum aut placitum locutus est (Ruff., lib. III. n. 155.; Pelag., libell. XVI. n. 4.). Cum autem de hoc mundo transiret, sedentibus aliis senibus, tenuit manus eius, et dixit ei tertio: Salveris, salveris, salveris. Et tradidit illum senibus dicens: Ille non homo, sed angelus est, qui tot annis mihi infirmanti serviens, nec bonum sermonem audiens, fecit tamen obsequium cum magna patientia.”

- Olvaftatýk egy pelda. Vala jerufalemben egy patriarcha, es ez vala jgen jgazsag zeretev, vg hog az jgafert nemelyek evtet az ev alatta valok kezzvl gyvlevlyk vala. Annak okaert ev rea hamys bevnt
- ⁵ kevltenek, annak fevlette hytekkal erevfehtek. Az elfev meg efkevek es vg monda ha vgý nýnchen mynt en mondom, tuz mýa vezzek el, mert nem kevnýen hýznek vala nekýk az patriarchanak meltofogos eletýert. Az malyk monda ha vgý
- ¹⁰ nýnchen mynt mondom, az kyral korfaga juyen en ream, az kyralyon kedeg vala farkas feb. Az harmadyk monda, ha vgý nýnchen, ký apagyon keet lato zemem, ky mynt ezenkeppen be telýek mert az elfev hamýs tano, mynd ev hazaua.
- ¹⁵ nemzeteuel, zolgayval, jozagaua, evzve legottan meg ege. Az malyk tano talpatvl fogva teteyg az farkas febtevl meg emezteteek. Az harmadyk tano ez rettenetevs dolgot halvan az ev tarfyrul, az ev bevnet meg valla.
- ²⁰ Annak okaert aznagy fyralmak myatta kýt tezen vala ez dologert, keet lato zeme ky apada mert nem lata tevbbe vele : : : ihs.

Legitur in historia ecclesiastica, quod quidam patriarcha fuit Hierosolymis iustissimus, ita quod propter rigorem iustitiae a quibusdam subditis odiebatur. Unde imposuerunt sibi falsa crimina, quae etiam insuper iuramento firmaverunt ita, quod nisi ita esset, primus dixit, igne peream; — quia non facilliter credebant eis homines propter excellentiam vitae ipsius patriarchae. Secundus dixit: morbo regio ledar. Tertius dixit: Oculos perdam. Quod totus sic eventus propter peccatum periurii factum contra infantem. Nam primus testis falsus cum omni domo, sua progenie et familia ac rebus mox exurit. Secundus a pedibus usque ad caput consumitur. Tertius talia audiens timens factum revelavit. Ideo pro nimio luctu oculos perdidit.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. I. (Iurare falsum) Exemplum LX. — Címe: Infamantes iustum cum iuramentis quomodo puniti sunt. [Vö. Horváth PK.]

Herolt utalása — legitur in historia ecclesiastica — Eusebius munkájára vonatkozik, ahol a történet magva megvan: Migne, PG. 20, 542.: „Huius temporibus Narcissus . . . maxima vero ob praesentem vindictam, qua Deus calumniatores illius afficere dignatus fuerat.”

It zol az iras az zerzetevffevkrevl. kÿk tunÿan mongÿak
 az ev zolofmaÿokat. kyre tartoznanak ev regulaÿok
 zerent. kyrevl illÿen chudalatos pelda olvaftatÿk.
 <ezis hoza ualo ezt is Lekel irnya.>

- 5 Valanak ket doctorok. Mÿkoron ez keet doctorok
 az tanolfagnak helerevl. az ev hazayokban teertenek
 volna. Es hog jmmar mennenek az vton. juta
 nak egÿ nagÿ erdevben. Es mykoron el eftvelevdevt
 volna. felnek vala ez keet doctorok hog evket vadak
 10 megne zaggatnaÿak. Azert jmadfagra adak ev ma
 gokat. hog az hatalmas vr iften evket meg men
 teneÿe zernÿv halatvl. Tahat jme latanak tavol
 valo fevlden hozÿaÿok. egÿ clafstromot. Es ez keet
 doctorok az clafstromhoz tartanak. Mykoron jutottak
 15 volna az clafstrom capuÿara. kezdenek chergetnÿ
 az clafstromnak capuÿan. Es az clafstromnak feyedel
 me hozÿaÿok juue. es be fogada evket jgen ev
 revmelt. Es az feiedelm ada evnekÿk etelt. es
 italt. es nyvgolmat. Mykoron jutottak volna
 20 eÿfelÿre fel kelenek az clafstromnak baratÿ es me
 nenek az veternyere. Az egyk doctornak es. zo
 kafa vala hog eÿfelenek jdeyen nag aytatoffagal
 az ev zolofmayat meg mongÿa vala. Myko

XXI.

— A tünán zsolozsmázó szerzetesek csudálatos példájának közvetlen forrását nem ismerjük. A magyar szerkezet annyira egységes, mondhatni irodalmi tudatossággal összeállított, hogy megkoekázthatjuk a feltevést: a példairodalomban közismert misztikus keret felhasználásával ebben a logikus formában először magyarul íródott. Lehet, hogy éppen az az alkotója, aki a kódexben nem sokkal e történet után következő egészen magyaros verses tízparancsolatot stb. dolgozta át magyarra. (A Nagyszombati és Érsekújvári kódex ugyancsak elmondja az esetet; — a szövegek összevetéséből azonban kitűnik, hogy a Példák könyve szövege a legrégibb és legteljesebb.) (Nagyszombati-kódex 393—397. NyTár. III. 127—128. — Érsekújvári kódex 161—163. NyTár. IX. 136—137.

A történet alighanem legősibb fogalmazása Jacques de Vitry-nél fordul elő (Die Exempla aus den Sermones feriales et communes des Jakob von Vitry. Herausg. v. Joseph Greven. Heidelberg, 1914. 3—5. — Sammlung mittellateinischer Texte, herausg. v. Alfons Hilka. Bd. 9.). Ám a magyarban a szereplők purgatóriumban szenvedő lelkek, a latinban ördögök; a magyarban két doktor kerül az erdő mélyén elrejtett szellemklastromba — a latinban ciszterci apát és kísérete; mindkét szövegben szó van vendég-

- ron be ment volna az doctor az egyházba. lata tehát az barátok keetfele állottanak az karban. mykep pen zokafok zerzetevffeveknek. Es nagy fyralmas zoual chak ezt mongyak vala az barátok. o vr iften
- 5 myre hagyal el engemet. Maas felevl meg azt mongyak az karban. o vr iften myre hagyal el engemet. Es az gyergya ky ev elevttek eg vala. chak aleg eg vala. Meg rettene ezeken az doctor. es kymene az egyházból. es fel kevte az ev tarfat.
- 10 es mynd ketten bemenenek az egyházban. Meg latak ez dolgot. es haljak vala ez felyvl meg mondot jgyket mondaný mondván. o vr iften myre hagyal el engemet. es jgen chudalkoznak vala rajta. Mykoron jmmar meg virradot
- 15 volna. mondanak az doctorok az clastromnak feyedelmének. Kerevnk tegedet zeretev atyánk hog hyvaldbe az barátokat mynd. mert jme egykevnk predicaciot tezen nekýk. Monda az feiedelm evrevmeft tezem vraym.
- 20 Mykoron be gyvlték volna az barátok. El kezde az eggyk doctor az predicacyot jmez jgyken. Zolgallyatok vrnak nagy vigállagban.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

látásról, de a magyar szerint a doktorok esznek az eléjük tett ételekből, a latin szerint azonban saját útiedelüket szedik elő a vendégek. Közelebbi rokonságot talán csak az mutat, hogy a „szellemszerzetesek” egyenkint vonulnak ki a zsolozsmázás helyéről — igaz, hogy a magyar szerint a doktor az imádság helyes módjáról beszél nekik, a latin szerint viszont az apát az angvái rendek hierarchiáját adja elő.

A történet ferences jellegű változata több helyen megtalálható:

Livarius Oligier, *Liber Exemplorum Fratrum Minorum saeculi XIII.* (excerpta e Cod. Ottobon. lat. 522.) *Antonianum.* 2. (1927) 260—261.

Chronica XXIV. Generalium ordinis minorum cum pluribus appendicibus inter quas excellit hucusque ineditus Liber de laudibus S. Francisci Fr. Bernardi A. Bessa. — *Analecta Franciscana.* III. (1897) 299—300. Más változat hasonló keretben uo. 436.

[45.]

(27)

- Es mykoron az doctor nagy edeffegel predicallana
 az barátoknak. Tahat az barátok egyenkent. kÿ kÿ
 mynd nagy fyraffal kÿmegÿen vala az egyház aŷtaŷa///n
 Es chak az fejedelm marada meg evmaga. Ezeket
 5 latvan az doctorok enneles jncab chodalkodnak vala
 ez dolgon. Monda az fejedelm az doctoroknak.
 Uraym ne alehatok azt. hog jt maftan claftrom
 volna. auagy my eleuen emberek volnank. De
 jme ma nektevk az vr iften jgen nagy chodat
 10 jelentevt meg. Mert regen jt claftrom vala. es
 mynd ez barátok kyket lattatok. jt laktanak.
 es en evnekÿk fejedelmek voltam. Es mÿ az mÿ
 regulank zerent valo zolofmat. tunÿan. reften
 es aytatlan mongyvk vala meg. De jme az aldot
 15 vr iften. nem vete<t> mynket pokolra. es elnem kar
 hoztat<ot> erette. az ev nagy jrgalmaffaga zerent.
 De jt vagyon mÿnekevnk kenonk mynd addeg.
 mÿgнем meg tyztulonk az mÿ fogyatkozafonkbo//1
 Ennek ev byzonfagara jme en tyteket kÿ keferlek
 20 az capun. es en magam beterevk az capun.
 legottan touabba nem lagÿatok az claftromot.
 hanem chak nagy langas fevftet. Ezek meg
 leueen. ky kefere az doctorokat az fejedelm az cap///un

A 15. sor *vete*t szavának második t-je és a 16. sor (kar)hoztatot szavának
 utolsó két betűje későbbi kéz javítása.
 A 3., 18. és 23. sor vége megcsönkítve.

— A közös keret: szerzetesek indulnak útnak, éjjel eltévednek a sötét erdőben, szellemkolostort találnak stb. Az első és második történetben az útrakelés oka a gárdián parancsa, hogy egy haldokló nemeset meglátogassanak, a harmadikban egy novíciust visz át mestere az egyik kolostorból a másikba, útközben megéheznek, megtalálják a szellemkolostort és jólaknak; — érezhető a ferences jelleg: Isten még csodálatos úton is táplálja a szegénységet oly nagyra tartó barátokat. — Mindegyik történetben előfordul a zsolozsma utáni prédikáció motívuma csak a beszéd tartalma más és más; — nyilván az, amit a történet felhasználásának alkalma legjobban megkívánt.

Figyelemre méltó, hogy a ferences történetben már megvan a két személy, csak még nem doktorok, akik a tanulás helyéről indultak útnak. — A domonkosok számára már ez az indoklás lenne kézenfekvőbb: ők ugyanis a tudomány igazi kedvelői. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy az idézett helyeken a ferences történeteket megelőzően ill. követően előfordul több olyan utazási keretbe állított példa, amelyben a testvérek *Párisból* indulnak útnak. Párizs és az egyházi tudomány pedig a középkorban egyet jelent; — különösen a domonkosok számára!

A történet tartalmi magva — hogy ti. a tünyn zsolozsmázó szerzetesek a purgatóriumban megszenvednek hanyagságukért — szintén előfordul a ferences krónikában (i. m. 346). A zsolozsmázó szerzetesek között megjelenik az elhunyt fráter és így szól: „Ego sum quidam frater defunctus, qui in isto choro frequenter male divinum officium recitavi, et ideo hic facere meum purgatorium fui a districto Iudice condemnatus, sed ora pro me, supplico et ab ipsis poenis, quas patior, citius liberabor.” — A magyar történet összeállítására tehát megvolt minden szükséges tartalmi és formai anyag! (A példának egy változata megtalálható még Stephanus de Bourbonnál (Anecdotes historiques, ed. Lecoy de la Marche, Paris. 1877. 75. s.), amely szintén ciszterciákról tárgyal.

- es be tere evmaga az feyedelm az capun. legottan
 ev elevlek el enezcek az claftrum kyt elevb latnak
 vala. Es latanak az claftrum helyen. nagy lan
 gas fevitet. Es az langas fevitbevl jllyen zozat
 5 jvualakÿ mondvan. jaÿ mÿnekevnek. hog mÿ
 nem zolgaltonk az mÿ terevmtev iftenevneknek
 garfan es vigan. Ezeket latvan es halvan az keet
 doctorok. nagÿ halat adanak az vr iftennek. hog
 jllyen nagÿ chudat mutatot volna meg evnekÿk.
 10 Mert ez velagban elenek. mendeneket erre ta
 nehtnak vala. hog az ev zerzet zolofmaÿokat aÿ
 tatoffagal meg fÿzetneÿek az vr iftennek. Valÿon
 mÿ lezen en iftenem azoknak. kÿk nem hog chak
 aÿtatlan mongÿak meg regula zerent valo zolof
 15 maÿokat. De jnkab haragoffagnak. es dagalyof
 fagnak mÿatta el hagÿak ev zolofmayokat.
 bÿzonyaual egÿebet nem mondhatonk. hanem
 chak az zent agoftonnak mondafat. holot ezt
 mongÿa. Atkozot ember az. kÿ az vr iftennek
 20 zolgalatÿat tunÿan. reften. es gonozvl teÿÿ.
 Ezt zent agofton doctor mongÿa. <it vege vagyon>

Ezt irtak vrnak eztendeveben. Ezer evtaz tÿz
 eztendeveben. Ezen eztendeveben kezteek chynalnÿ
 boltoznÿ az egyhazbelÿ fanctuariomot. . . .

A 21. sor *it vege vagyon* figyelmeztetése későbbi kéztől ered.

{terdeet. es erze ev magat meg kevyebevltnek.
 ezeknek vtanna fel ferkene almabol jgen chodal
 kozyk vala azon hog hol volna ev. es hog kevye
 ben volna. Monda ez beteg az ev felefelegnek es
 5 fyaynak. hol vagyok en maftan. mondanak
 nekÿ. az te hazadba vagÿ te maftan. monda
 ez beteg el vittetek volte engemet valamely
 helre. mondanak evk. nem vitevk. Tahat
 ez beteg mynd meg monda evnekyk valamÿt
 10 latot vala. es kere evket hog el vinneek evtet
 zekeren az koporfohoz. Mykoron ez beteget el
 hoztak volna az koporfohoz. es jllette volna az
 koporfot. legottan meg gyogula. es halat ad
 van vr iftennek es zent margyt azzonnak
 15 laban mene hazahoz. Ezeknek vtanna egÿne
 hany eztende el mulvan. ezen embernek ze
 me jge faya. vghog embereket e nem esmerhet
 valameg. fogadaft tevn zent margyt azzonnak
 hogha evtet meg gyogehgÿa. tahat az ev tÿz
 20 teffegere eztendeÿg mynden zerdet meg bevhteln
 Ez fogadas vtan meg gyogvla az ev zeme : : — }

A lapot későbbi kéz többszörösen átlósan áthúzta, mivel ez a lap a Margit-
 legendához tartozik.

... Quodque virgo ipsa dulciter eidem apparens et ipsius genua suis sanctis manibus palpat et ad tactum eius convallescebat de infirmitate fortisque fiebat. *Excitatus a somno* propter vehementem impressionem visionis et experientiam sensibilem inchoate sanitatis, stupebat et mirabatur, ubi esset; et circospeciens per domum, vocavit uxorem et filios et interrogavit eos dicens: „Ubi sum ego?” At illi responderunt: „Domine vos estis in domo vestra.” Ille subjunxit: „Fui ego portatus ad aliquem locum?” Responderunt: „Non.” Tunc exposuit illis totam seriem visionis, rogans, ut ad sepulchrum Sanctae Virginis portaretur. Cum autem illa die portare distulissent, nocte sequenti Beata Margarita iterum eidem apparuit et ipsum tetigit ac dulciter manibus impulit dicens: „Surge, quid facis miser? Surge, vade ad sepulchrum et sanaberis!” Ille ex iterata visione certificatus, confortatus ac semiplene sanatus, uxor, filiis et amicis iterata visionis seriem enarravit. Et confestim ab illis congratulantibus in vigilia exaltationis sanctae crucis fuit in curru ad insulam deportatus et applicuit ad domum sororis suae, quae in insula morabatur. Die vero sequenti mane ante missam duo viri de domo sororis portaverunt eum ad sepulchrum sanctae virginis et offerebant ei paraliticum iacentem in lecto. *Quamcito vero sepulchrum tetigit, incontinenti perfectissime sanatus fuit.* (Nápolyi legenda II. 41., Gombos, Catal. III. nr. 5044.)

Petrucchius ... vir nobilis de Catha diocesis Ariensis habuit infirmitatem gravem in oculis per tres menses et tantas patiebatur nebulas oculorum, ut homines cognoscere non valeret. Promisit in corde suo, quod ad honorem Sanctae Margaretae omni quarta feria usque ad annum continue ieiunaret, si eum ab illa passione curaret. Emissa voto fuit statim totaliter liberatus.

(u. a. II. 30.)

A Kátai Petrik gyógyulását tárgyaló csonkaszövegű elbeszélés ismerős a Margit-legendából is, mégpedig két változatban (173—175. ; 192—194.). Az első Marcellus legendájának bolognai változatán alapul [Quedam legenda beatae Margaritae de Ungaria Ordinis Praedicatorum c. „A” jelzésű kéziratot (1346—1398.) Bőle Kornél nyomán (Szt. István Ak. Bölcs. és Hittud. Oszt. Felolvasásai. III. (1937. 17—43.) kiadta Gombos, (Catalogus III. nr. 4322)]; a második Iregi Miklós vallomásának szövegén (Veszprémi Oklevéltár I. nr. LXXV. 334—335. lap.) alapul. Volf túloz a lapok összekeverésére vonatkozólag: a vízjelekből nyilvánvaló, hogy csupán az összetartozó 15. és 16. levelet keverte Ráskay a Margit-legendá papírtanyagából a Példák Könyvébe. Lovas Elemér (Árpád-házi Boldog Margit első élettrajzá-
nak írója — Marcellus, A Pannonhalmi Főapátsági Főiskola 1940/41-i évkönyve. Pannonhalma. 1941. 37. lap.) szerint a Példák Könyve szövege egy ma már elveszett vallomásra épül. Véleménye szerint nem a Margit-

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

legenda számára íródott: indokolatlannak tartja, hogy a két változaton kívül a csodának még ezt a harmadik változatát is belefoglalták volna a Margit-legendába. *Horváth Cyrill*: (A Margit-legendáról, ItK. 16 (1906) 467—468.) összevetéséből egészen világos, hogy szövegünk szorosan kapcsolódik a Nápolyi-legenda (*Gombos*, Catalogus I. nr. 5044.) fogalmazásához, bár annál lényegesen rövidebb. Bizonyosra vehetjük, hogy a magyar Margit-legenda latin előzménye tudatos szerkesztés eredménye, szerzője az első elveszett tanúkihallgatások adatait felhasználó, Marcellus által szerkesztett Vita alapján dolgozott, a második jegyzőkönyv adatait is bőven felhasználta, sőt későbbi — legendáris — elemekkel is bővítette munkáját. A jegyzőkönyvben jelenleg két tanú vallomása szól Kátai Petrik csodás gyógyulásáról. A kihallgatott tanúk által megnevezett Nicolaus de Catha, Joannes de Pest, Ursula és leánya feltételezhető vallomása elveszett: ezekben sejt-hetjük szövegünk közvetlen forrását.

*Oluaftatijk egy pelda arrol, hog mely vezedel
mes legen zerzetes embernek hamijs marhat
vennij valakijtl, es vele elnij . . . : —*

- Vala egy zent atya, kynek vala neue furfeos.
 5 ez zent atya mykoron volna halanak jdeen
 es az ev lelke kymment volna az ev testebevl
 es ment volna az jgaz byronak elejben.
 Az (be) pokolbely evrdevgek vadolyak vala ez
 zent furfeost vr iftennek elevtte. De nem
 10 lelnek vala femmÿ bejnt kyt ez zent atya
 nak zemeben vetheffenek, hanem chak
 azt, hog nemÿkor vevt vala egy kaapat,
 nemely vfuras kerefkeudev kalmartvl.
 De mykoron iftennek angelÿ jmattanak
 15 volna ez zent atyaert, meg zerze engede,
 az vr iften hog ez zent atyanak lelke. (f)
 elmeg meg teerne az ev testehez, es ez
 bynrevl hog el vevtte volt az kaapat pe
 nytenciat tartana. Annak okaert az
 20 eggyk evrdeg meg haraguek az vfuraf
 nak lelkere, ky ev uelek az kenban vala

Az első három sor piros az eredetiben.

8. sor: *be* szócskát a másoló törölte.

16. sor végén *f* törölve.

Quidam accepit capam ab usurario, quomodo punitus est.

Cum anima Beati Fursei egressa esset de corpore, daemones eum ante tribunal iudicis accusabant, sed non inveniabant, quod ei obicerent, nisi quod aliquando cappam a quodam fenestratore receperat. Sed angelis sanctis orationibus pro ipso decrevit Dominus, ut anima ad corpus rediret et paenitentiam ageret. Unde unus daemon iratus, animam

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. U. (Usura) Exemplum XLIII. [Vö. Horváth PK]

Furseus úgy látszik, ismert szent a középkorban, mert története többfelé megtalálható: így a Legenda Aureában (i. m. 639.), Temesvári Pelbártnál (De tempore 22 &), aki Beda Historia Anglorum-ából merített, és sok más kéziratban. (Vö. Exempla aus Handschriften des Mittelalters herausg. von Joseph Klapper. Heidelberg 1911. Sammlung mittelalt. Texte. Bd. 2.)

[49.]

(31)

es hagehta ez karhozot lelket zent furfeofra.
kybevl ez zent furfeos anne keent zenuede.
hog mynek vtanna feltamada zent furfeos
meg lattateek az ev orchayan. az pokolbelj
5 evrek tevzzel meg gyvlatot vfuras karho
zot leleknek meg egetefe. Jollehet hognem
hözjvk hog ez zent atya tutta volna. hog
az kaapa vforabol valo volt. De meg kel
let volna tudnya. myert kedeg megnem
10 tutta. annak okaert jgen erevffen meg
kenzatek. Annak okaert az tudatlanlag
megnem ment embert iftennek elevtte : : .

Dycheretevs az ember iftennek elevtte. ky vranak
iftenenek tugya akaratyat. XV. Meljet megnem tud
15 hatonk. es nem jduezevlhetevnk. ha megnem tano
lyvk. az tyz parancholatokat kyt ky ada vr iften moyfes
prophetanak

XXIII.

Egy iftent hgy. hejaban neucet ne emlehed. jnnepet

a quo cappam receperat in eius faciem proiecit. Unde postquam fuerat suscitatus, apparuit in facie eius exustio ex anima feneratoris igne gehennae succensa. Nec tunc creditur sanctum virum scivisse illam cappam fuisse fenore acquisita, sed inquirere debuit. Hoc Arnol.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A XXIII. szövegegységet latin versekre utaló, de a feldolgozás formájában önálló utakon járó szabad átköltésnek tekintjük. Valószínű, hogy a verseket a kapitulumban — esetleg a hívek a templomban — hangosan imádkozták. (a középkorban a tizparancsolatot is imádkozták!) vagy énekelve emlézték. Feltehető az is, hogy a kapitulumban fatáblákon kifüggesztették a verseket, s az apácák ezeket olvasták vagy éppen ezeken tanultak olvasni. (Vö. Mihályfi Ákos, *Az Igéhirdetés*. Budapest 1927². 31.; 128. sk.; 205. sk.; stb.)

Forrásaival Szilády Áron (*Vegyes följegyzések* ItK. 5. (1895) 120—124) és Horváth Cyrill (*Középkori magyar verseink. — Régi magyar költők tára* I. — Budapest. 1921.²) foglalkoztak.

jlý. atýadat anyadat týztelýed. X/. Ne evlý. foha ne vroz
teftý býnt el tauoztas. hamýs tano nelegý. mas ember
nek jozagat felefeget leanýat bynre ne keuanýad.

Akaronke be menný fenes menyörzagban. tarchonk
5 parancholatot ez gyárló velagban. X/. Syraffuk meg
býnevnket. tauoztaffuk azokat. minden ketfegne
kevl megevnk evrek eletben. meg jgerte vr iften
iesus criftus amen : . —

Heet halalos býneket tugývk tauoztatný. ha me
10 lýkben veetkezevnk tanolyvk meg gyönný. X/.
Elfev gonoz keulfeg. fesuenfeg. haragoffag. teftý
faýtalanfag. torkoffag. es jrygfeg. hetedyk
es vtolfo joraulo reftfeg. : —

Pýros rofat ha zednek. pýnkeft jdeeben. mýkent
15 annak jllatýa. es meg vigaztalýa. X/. Igýen
vronk iesufnak evt mely febet gondoluan. kerez
fan fyggeztveen vigaztalýa zyvevnket. oltalma
zya (lelkek) lelkevnket evrek karhozattol.

---

18. sor : *lelkek* szót a másoló kihúzta.

Az első szakasz előkészíti a másodikban közölt verses tízparancsolatot, amelynek latin formája megvan Johannes de Verdena, *Dormi secure* c. művében (De tempore XLVI) és az Egyetemi Könyvtár 98. sz. latin kódexében: (9b)

Unum crede Deum nec vane jure per ipsum,
Sabbata sanctifices; habeas in honore parentes,
Non sis occisor, fur, moechus testis iniquus,
Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

A harmadik szakasz a negyedikben felsorolt hét főbűnhöz bevezetés. (Vö. Peer-kódex töredéke; Nagyszombati kódex 257.; Gyöngyösi-kódex 61—64.)

Az ötödik és hatodik versszak a passiókra emlékeztet. Szép költői képei egészen magyarosak. (Vö. Nagyszombati-kódex 276.)

[51.]

(33)

Genge rofa meg heruad mykort hevfege erÿ. zÿz
maria heruada zent kereztfä alat. X. kÿrevl
meg emlekezzevnk rola ne feletkezzevnk. mert ev
lezen nekevnk halalonknak jdeen zent fÿanak
5 evltte byzon remenfegevnk.

Evt erzekefegeket retez alat tarchuk. hog ezek
nek ablakan ne haffon mÿ reank. X. My lel
kevnknek halalat. mykent mongÿa propheta
az zent jeremÿas. engeztelven az nepet. hog
10 reÿaÿok ment vala az evt (ablakokon) ablakokrol.

Ez ablakok nem egÿebek kyrevl zol propheta
chak az erzekefegek kÿket jol evryzzevnk. X.
Ellev latas. ma hallas. harmadÿk illatozas.
negyedÿk az jzles. evtevdÿk es vtolfo kÿt mÿnd
15 tellÿes teftevnk tart az gonoz jlletees. : —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A két utolsó szakaszt Szilády is, Horváth is Jeremiás 9,20.-hoz írt Szent Jeromos kommentárjából eredezteti. *Jer. 9,20.(21)*: „... quia ascendit mors per fenestras nostras disperdere parvulos deforis, iuvenes de plateis.”

Jeromos kommentárja: (Migne, PL. 24. 745.) „Quod quamquam et spiritualiter possit intelligi, eo quod per omnes sensus ad animae interitum mors introeat peccatorum; tamen et de Babyloniorum impetu intelligi potest...”

Az öt érzékszervet összefoglaló vers a Hortulus animae-ben is megvan (ed. 1519. Basel. 2r.):

Sunt sensus quinque, quorum peccata relinque
Gustus, odoratus, auditus, visio, tactus.

Az Egyetemi Könyvtárban is található egy kódex (Cod. lat. saec. XVI. Nr. 144. 129^a—131^a), amelyben a tízparancsolat, a hét főbűn és az öt érzékszerv egymás után van említve. Már ez is mutatja, hogy ez a vers olyan tárgyakat foglal össze, amelyek a középkorban szélteben ismertek és együtt alkalmazottak.

Menden zerzetes embernek. minden napon egýzer
 meg kel gýonnýa. Elevzer. az jdevnek el vezteferel.
 az az. mykeppen mulatta el az jdevt. Joban auagy
 gonozban. Mafodzer az kevlembkevlemb gondola
 5 tokrol. mynemev gondolatý voltanak az napon
 gonozok auagy jók. Harmadzer az týzteleetlenfege
 revl. kýk voltanak iftenhez auagy emberekhez.
 Az az. ha az zerzetevs ember tyzteleetlenfeget tevt
 az vr iftennek. iftený karomlafoknak gondolatý
 10 mýa. Auagy embernek. es evregbeknek týzte
 letlenfeget tevt bezedenek mýatta. Negýdzer
 azrol hog ha vr iftenrevl. es az ev jo tetelerevl
 az napon el feletkevzevt. Evtevdzer az evrefse
 ges bezedekrevl. es hamýs hazukfagokrok. kýket
 15 az napon zolt. Hatodzer. az velekevdefekrevk
 keetsegekrevl. mynemev velekevdefek gýanofa
 gok voltanak ev benne valamely emberekhez.
 Hetedzer az haragoffagrol. es az gonoz zomoru
 fagrol. es az gonoz evrevmrevl. Nýolehadzer
 20 az zent zolofmarvl. mykeppen monta. az
 napon az zerzetes ember az napon ev zolof
 mayat. aytatoffone auagy nem : — —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A következő három lap latin forrása ismeretlen abban az értelemben, hogy nem ismerünk olyan latin szöveget, amellyel szószerint egyeznék.

Tartalmilag és szellemben megegyezik a Szent Bernátnak tulajdonított szöveggel — *Mondások a szerzetes embereknek* —, amelyeket legalább részben Augsburgi Dávid ferences írt a XIII. században.

Az első rész, a kerek, nyolc pontba foglalt lelkiismeretvizsgálati szkéma a Szent Bernát művei között található „*Instructio*”-val egyezik legjobban. (*Instructio*. Quomodo possit in bono proficere et placere Deo. — Migne, PL. 184. 1171—1174.)

A harmadik pontnak pl. (6—11 sor) a latinban az ötödik pont felel meg legjobban: „Quinto, ut nullum quantumcunque miserum despiciat: sed erga omnes materno moveatur affectu; ut sic omnibus compatiatur intime, sicut compateretur mater unico filio suo. Omnes eorum miseriae reputet esse suas, et sicut sibimetipsi, si tamen possit, subveniat. Omnes etiam pauperes ut patronos revereri debet; quia ipsi sunt qui alios recipiunt in aeterna tabernacula.”

- ha te zerzetevs ember azt kerded, hogmÿ legÿen az
zerzetben jol elnÿ. Vgÿ mond zent bernald, az
zerzetevsfevknek. Te zerzetevs tanolÿad meg,
es en meg tanehtlak tegedet jol elneed. Az az .
- 5 jmadkozzal, agÿ alamÿfnad, ha vagyon aldo
mafod feÿedelmettevl. Vigÿaz, behtely, es ezen
keppen mendenkoron jol elz. Nemÿkoron
jrÿ. Nemÿkoron vigazÿ. Nemÿkoron jmad
kozzal. Nemÿkoron tanolÿ. es nemÿkoron
- 10 munkalkogÿal. Ezenkeppen lezen az jdev
reuÿd, es az dolog muka kennÿv. Tavol
legenek az zerzetes embertevl, az gÿenyÿe
revfegek, az ragalmaffag, az torkoffag,
az zugodas morgodas. Az etel meg vegez
- 15 veen zerzetes agy halat vr iftenek.
Bekeffeg vagÿon az cellaban. Az cellanak
kÿvevle nÿnchen egÿeb hanem chak hada
ko(j)zas. Az cellat kevueffed, ha keuanod iefuſt
meg lelned, latnod. Ha te bekeffleget kerefz
- 20 celladbol ritkan juzkÿ. Az cellaban, jmad
kozzal, jrÿ, tanolÿ, alogÿ, oluas zent jraft,
auagÿ gondolkogÿal az vr iftenrevl : —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A második rész — a magyarban is Szent Bernátnak tulajdonított mondások — szintén szabad átdolgozás. Latin megfelelője: *Formula honestae vitae*. (In codice Cisterciensi exstat cum hac epigraphe: *Formula honestae vitae*, data a S. Bernhardo, sicut creditur. Eidem etiam in manuscripto codice Ecclesiae Parisiensis tribuitur, sed perperam. (Migne, PL. 184. 1167—1171.))

A bevezető rész megfelelője pl.: „Petis a me, frater charissime, quod necdum a suo providore audiivi aliquem petiisse. Verumtamen, quia id instanter tua deposcit devotio, cui iuste et rationabiliter petenti aliquid in Christi nomine negare non valco; formulam honestae vitae brevi tibi depingam...”

A harmadik rész latin megfelelőjének tekinthetjük: *Varia et brevia documenta pie seu religiose vivendi*. (Migne, PL. 184. 1173—1174). — Az egyezés itt is csak olyan mérvű, mint az előző példákban.

[54.]

(36)

Týtkot tarc. keuefet zoly. jgaz mondo legý. Nelegý fe
rený gonozokra. haragot meg ehnýec. agý helt
evregbeknek. rut dolgót vezteg halgaffad ne zolyad.
jrgalmas legý. emlekevvzel meg halalodrvl. be
5 kelleget tarc. Engedelmes legý. Ezeket tarchad
es jduezvlz. Ezeket zent bernald mongýa.
Mynd nýaýan felývk az halalt. de jáý mert
nem váýon kezek.

Ezek azok kýk el eýtýk az zerzetefeket.

- 10 Elevzer el mulatný femmýnek alehtaný az kýfded
byneket fogyatkozafokat. penytencia nekevl.
Mafodzer. zolnýa evres hazontalan bezedevket.
harmadzer. rýtkan aytatlan gýonnýa.
Negýedzer. rýtkan oluafnya jmadkoznyá.
15 Evtvedzer. chalardfaggal es hýdegen mondaný
az iftený zolofmaht : .

Ezeket kel tartaný mynden jo zerzetevfnek
elevzer ritka bezedet. mafodzer vídam orchat.
harmadzer zemerme tekentetevt. Negýedzer

- 20 meg ert erkevchel valo jaraft lepeft. Evtvedzer.
keez engedelmeffeget. hatodzer mely alazatoffagot.

Országos Széchényi Könyvtár

Olvasfatiyk egy pelda. Egy artatlan gyermekrevl. hog
mely gyermek meg tartotta vala az keresztlegnek ar
tatlanfagat.

- Vala egy gyermek kynek vala evt eztendeje.
5 es ev vala týztelendev zvlektevl tamadot. Mely
gyermek mykoron elevzer latta volna zent fe
renchnek fyaýt. az mýnorokat. meg kereeh
az gyermek az ev zuleytevl hog ev es jarhatna
olyatan ruhaban. mykeppen az mýnorok.
10 Az ev zvleý alehtak hog ezt ev keuannaýa
az ev gyermekfegeert. es meg hagyak neký.
Annak vtanna az ev zvleý nagy zerelmel ezek
ben veueek. hog az gyermek kezdee az mýnor
fraterevknek zokafokat tartaný. kezde az gyer
15 mek jarný mezehtelen labbal. es kemený
otromba kevtellel evuedevzný. Aranýat ezevf
tet vtainý. es jlletný nem akarya vala.
kyrevl tevrtenek jllyen chudalatos dolog.
Annak okaert egy jdeven juenek ez gyer
20 mek atýahoz nemev nemev kerefkevdev
kalmarok. kyk mykoron lattak volna. ez
gyermeken ez zerzetnek ruhaýat jgen chu

Ultimo notandum est exemplum de quodam puero innocenti, qui innocentiam baptismalem servavit. Et legitur in libro de apibus,

quod quidam puer annorum quinque de honestis valde parentibus fuit ortus, qui primo visis fratribus ordinis minorum, a parentibus petivit, ut eorum habitum vestiret. Sed cum illi quasi puerile dictum aestimarent, postmodum adverterunt cum diligentia, quod puer coepit consuetudines ordinis minorum servare, incedere nudis pedibus et dura chorda percingi, argentum et aurum sommopere vitabat attingere. Et in hoc articulo casus accidit rarus et mirus valde. Unde negotiatores quidam ad hospicium patris eius venerunt. Qui videntes in tali puero habitum talem

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt XX. beszédének záradéka Q betű alatt. (Vö. Katona, Adalékok . . . i. h.)

A Discipulus utalása — legitur in libro de apibus — Katona szerint Thomas Chantimpratensis, *Bonum universale de apibus* c. munkájának töredékére vonatkozik. — Vö. Érsekújvári kódex: NyTár. 9. 63—64.

- dalkozanak ráyta. Es mykoron az kalmarok
 meg ertettek volna. hog az gyermek penzt jgen
 vtalna. ez kalmarok egy edenben auagy pahar
 ban vetenek egy penzt. es az vtan bort tevlte
 5 nek az l poharban. es adanak jnnya az gyermek
 nek az penzrevl. Mykoron ez gyermek az bort
 meg jtta volna. es az penzt latta volna az pahar
 nak fenekeen. Tahat ez gyermek kezde nagy
 rettenetevfflegel kyaltany. az pohart el vete. es ev
 10 kezejt el teryeztveen. zemejt fel emelven me
 nyorzagban. vggy mond vala. Te tudod men
 denhato vr iften. hog tudatlan zepplevfehtetem
 meg az en zerzetevmet. De maga ez gyermek
 az felelmnek myatta. ky val vala abbol hog
 15 ev az penzrevl jt volna. meg kezde fargulny.
 es az ev orchaia meg feketevle halanak kefe
 revlege mya. kevzelehtven halara. kyt my
 koron latot volna az ev atya. es az ev anyja.
 jgen meg jidenek. es jgen hamar papot
 20 hyuatanak. es meg oldoztatak az gyermek

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

mirati sunt. Et cum intellexissent puerum omnem vitare pecuniam, unum nummum in profundum vasis, quo bibebant latenter iniecerunt, et cum modico vino puero poculum porrexerunt. Qui ut exhausto vino nummum vidit, exclamans horrifice vas periecit, tentisque in caelum oculis et manibus dixit: Tu nosti, Deus omnipotens, quod insciis ordinem meum violavi. Hinc tremebundus expalluit et quasi ad mortem tendens nigredo faciem eius occupavit. Quando videns eius pater, expavit et currens pro sacerdote adduxit eum. Qui puero absoluto

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[57.]

(39)

- ezbevl hog ez oly poharbol jt volna kyben penz
vott. legottan hog az pap az gyermeket meg
oldoza. es ev kezeti rea vete. az gyermek meg
gyogula. Ezeknek felette ez bodog gyermek.
5 jnnep napon az zomzeed gyermekeket az vcha///n
evzue gevtj vala. es kyk ev kevzzvlek gonoz
erkevlchuek valanak. auagy keuelek vala
nak. auagy zeep ruhaban jarnak vala. Eze
ket meg feddj vala. kyk kedeg yo erkevlchv
10 gyermekek es aytatoffok valanak. azoknak me
nyorzagnak dychevfegeet jgyrj vala. Nemj
koron kedeg ez aldot gyermek. az egyeb gyer
mekkeket jmadfagra. pater nofterre. Aue
mariara tanehgja vala. es mongja vala
15 mely jgen jo az iftennek anyat jduezlenj. es
zolgálnj az angelj jduezlettel. az aue mariaua///l
Ez jllyen fele tanolfagra. es jdueffeges jntefre
az gye(r)mekekkel es iffyakkal. az venek es. oda
futnak vala. es chodalatos keppen gyenyerkevd
20 nek vala ez gyermeknek ezeffegeen. es ev felel///c

Országos Széchényi Könyvtár

Az 5., 16. és 20. sor végét az újrakötéskor megcsönkítették.

manum imponens eum a dolore et poena mitigavit. In platea puer sedens pueros vicinorum diebus sollemnibus convocabat, ut eos si discordes essent in moribus, si superbi, si ornatis vestibus incederent, argueret, bonis vero pueris caelorum gloriam promittebat, interdum eos docebat orationem dominicam, scilicet Pater noster, et quod bonum esset matri Christi in angelica salutatione et genuflexionibus servire. Ad has pueri convocationes et exhortationes senes ipsi cum minoribus concurrebant, et miro modo delectabantur in prudentia et responsis eius.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- tyn. Az ev tulaydon atyat. mykoron hallya va
 la. hog ev eskenneyek. auagy meg rezegevlne.
 auagy valamyt ev myelkevedtyben nem jot. Az
 atyan kenyerevlveen. fyralmakal meg feddy
 5 vala evtet monduan. Zeretev atyam. nemdee
 az (j) my plebanoffonk az zent egyhazban. vgy
 mond, hog valakyk ezeket tezyk. azok istennek
 orzogat nem byryak. Az ev anya es. myko
 ron egy jeles jnnep napon. fel evltevzet volna
 10 verevs scarlat ruhakban. Ez artatlan gyer
 mek ezt latvan. nagy nehez meg keserevdevt
 lelekkel. meg fedde az ev anyat mynd az kevr
 nyvl evleknek elevtte monduan. es mutat
 van az ev vyaval. az ev anyanak. az fezvlet
 15 nek kepeet. Vgy mond vala. Nezzed anyam.
 nezzed anyam. es laffad my vronk iefus criftu
 ft. mezehtelen az kereztfan fyggeny. es zent
 verecuel meg verefevlny. es te en anyam
 ev nek y bozzvlagara. te magadat meg ekeffeh
 20 tevtted veres scarlattel. Oltalmazad maga
 dat anyam. oltalmazad magadat zeretev
 anyam. hog az verevs scarlat ruhakert

Patrem proprium iurantem vel levem in gestibus vel ebriosum si quando videbat, ei compatiendo et quasi cum lacrimis arguebat dicens: Pater charissime, numquid presbyter noster in ecclesia dicit, quod qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Matrem quoque, quae cum in sollemnitate quadam optimis scarlatis et rubicundis vestibus uteretur cum gravi maerore corripuit in ecclesia coram consedentibus dicens; digitoque demonstrante imaginem crucifixi: Intuere mater, intuere et vide Dominum nostrum Jesum Christum nudum in cruce pendentem sanguine rubricatum et tu te in contumeliam ipsius vestibus scarlatis adornasti. Cave mater, cave charissima, ne pro rubore vestium

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- ne effel az evrek kenokra. Tahat az ev (az) anyja
 az ev fyanak jgýt halvan jgen meg rettene.
 es az ruhakat leuete. touabba nem akara az
 fele ruhakkal eltetný. Ez bodog gyermeknek
 5 erkevlchý. es myelkevdetý mutagyak vala ev
 benne. jozagos myelkevdevevnek tevkelletev
 fegeet. es iftennek malaztyat. Ez aldót gyer
 meknek meeg nem vala heet eztendeye.
 Mykoron meg hala. Azert mykoron ez az
 10 artatlan gyermek. kevzeleytene az ev halalar///a
 meg gyonek nagy aytatoffagal az papnak.
 es kere criftufnak zent tešteet. De az pap
 nem ada neký criftufnak zent tešteet az ev
 gyermekfegeert. Az gyermek kedeg chuda
 15 latos jmadfagnak malaztyaua. ev kezeý
 el teryeztven mennyorzagra monda. The
 tudod vram iefus criftus. hog nagy keua
 natoffagal keuantalak en. tegedet hozzam
 vennem. kertelek tegedet hog nekem
 20 agyanak tegedet. meg tevttem mýre

---

1. sor: az utolsó az szót a másoló törölte.
 A 10. sort a könyvkötő megcsönkította.

poenas aeternales incurras. Nec morans mater verba filii non modicum abhorrescens vestes tales deposuit et talibus amplius uti penitus denegavit. Mores vero et gestus ipsius pueri perfectionem virtutum et gratiam Dei in eo ostendebant. Nondum puer aetatem septennem impleverat et mortuus est. Appropinquans ergo morti confessus sacerdoti et sacramentum corporis Christi postulavit, sed sacerdos propter puerilem aetatem sibi denegavit. Puer autem cum mira orationis gratia extensis in caelum manibus dixit: Tu nosti, Domine Jesu Christe, quod summum desiderium meum est te habere. Petivi te, fecique quod debui,

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

- mjre tartoztam. es remenkevdem nagy bjzodal
mal. hog meg nem foztatom az te edes jelen
voltodtvl. Ezeket mondvan. es az ev zvleý ker
nyvl evlven es firuan. ez bodog gyermek meg
5 vygaztala evket. es jnte evket jo eletre. Tahat
ez jdueffeges jnteffeknek bezedý kevzet. es aýta
(toffo)tos jmadfagnak. es iftený dychiretevknek
kevzevtte. meg ada az vr iftennek az ev artat
lan lelkeet. legottan az zerzetnek ruhaýa. kýt
10 az gyermekre terehtettek vala el enezeek. Azert
mýkron az mynor fraterék akarnanak ez gy
ermeknek temetefe kron az feernel mondaný
az de profundift. femmy keppen meg nem
mondhatak. jollehet nagy fokzer elevl kezdeck.
15 Annak okaert meg erceek az fraterék. hog
nem volna zvkes az zentfeges lelek lenký
nek jmadfagauaal. Az ev zuleý kedeg. az
gyermeknek peldáýauaal annet haznalanak.
hog ez gyermeknek halala vtan. mýnden
20 ez velagyakat meg vtaluan el hagyak.

et spero confidentius, quod tua praesentia non frustrabor. His dictis parentes circumsedentes et flentes, consolatus est eos puer ille et ad meliora provocans, inter verba exhortationis, orationis et laudis spiritum Deo reddidit impollutum, et habitus ordinis fratrum minorum tunica cum assumpto capucio, quae super eum extensa iacebat, repente disparuit, et nunquam postmodum visa fuit. Igitur post mortem eius cum ad sepulchrum illius ubi sepeliendus erat stantes quidam ex fratribus minoribus psalmum scilicet De profundis dicere voluissent, nullo conatu et nullo reiteratione hunc psalmum dicere potuerunt. Unde per hoc dabatur intelligi illam sanctam animam nullis orationibus indigere. Parentes vero post mortem pueri intantum exemplo filii profecerunt, ut omnia oblectamenta saeculi deserentes

[61.]

(43)

Az ev atya bemene zent damancos atjank
zerzetjben. Az ev anja kedeg mene zent
bernalđ zerzetjben. Es mynd ketten tev
kelletevs zerzetevflek levnek. az vr iftennek
5 bodogul zolgalanak. es halalok vtan veveek
az evrek bodogfagot. : A. N. i h s. : .

Valakyk bynben elnek, azok mendenkoron pokolnak
eleutte vadnak. Ezrevl oluafatatyk egy pelda. : .

XXVI.

Vala egy jeles predicator. hog ky az ev predica
10 cioyaban gyakorta meg feddy vala az bynbe
elev embereket. Azt es mongya vala ez predicat///or
hog az byn. zent jrafban neuzetetyk pokolnak
aytojanak. Es ez predicator ezeket byzonehgya
vala jllyen peldauul monduan. ha valamely
15 ember ma june ez clafromnak aytoyara.
es ot latna egy deakot evlly az portan. Ezen
keppen latna holnap es. es egyeb fok napokon.
(E)Nemdee kevnjen gondolnayae ez ember
hog ez deak baratta lezen. mert gyakorta
20 latta evtevt evluen az portan. Ezenkeppen

18. sor: E betüt a másoló törölte.

11. sor: újrakötéskor megcsönkítva.

pater ordinem praedicatorum, mater autem cisterciensium ordinem eisdem temporibus intraverunt et Deo feliciter servierunt.

*

In peccatis perseverantes continue sunt ante portam inferni.

Quidam sollemnis praedicator reprehendit in sermone illos, qui perseverant in peccatis et dixit; quod peccatum vocatur in scriptura porta inferni et produxit tale exemplum: Si quis hodie veniens ad monasterium istud, et videret unum scholarem sedentem in porta, similiter cras, similiter multis diebus, nonne de facili cogitaret, iste scholaris intrabit ordinem:

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. P. (Peccare) Exemplum LIII. Vö. Horváth PK.

azokrol kennyen hihetyk. hog pokolra mennek
 kÿk mendenkoron pokolnak aÿtoyan evlnek.
 Az az. kÿk mendenkoron bevnben vadnak.
 Azert mongÿa zent agofton doctor. veetkeznÿ
 5 embere. bevnben meg maradnÿ pokolbely
 evrdevge. kytevl oltalmazyon ihs maria

XXVII.

Treuerenfiomban raktak vala egÿ calaftro
 mot. kyben lakoznak vala zent apacchak.
 Ez apacchak kevzet jllyen regÿ zokas vala
 10 hog evk lenkÿt be nem veznek apacchafag
 ra. hanem ha chak heet eztendevs volt.
 auagy keueffe (tevb) keueffeb. Ezt kedeg tezyÿk
 azert az fororok. az artatlanfagnak
 eggyvgyvfegnek meg tartafara. Vala
 15 kedeg egÿ foror. vgÿan azon clafstromba.
 mely foror jdevuel nem vala jffÿv.
 de ez velagÿ dologban olÿ jgen jffÿv vala.
 es gyermek vala. hog (embe) velagy em

12. sor: *tevb* szót a másoló törölte.

18. sor: *embe* szócskát a másoló törölte.

Quo ergo nobis est credibile, quod illi tandem intrant infernum, qui tam diu sedent in porta inferni, id est in peccatis. Quoniam etiam Augustinus in quodam sermone: Peccare est humanum, permanere autem in peccatis est diabolicum.

*

In dioecesi Treverensi monasterium quoddam situm est sanctarum monialium, in quo ex quadam antiqua consuetudine nulla recipitur puella nisi sit septennis vel infra. Ad conservationem enim simplicitatis, quae totum corpus lucidum facit, huiusmodi constitutio sive consuetudo inolevit. Erat autem in eodem coenobio valde recens virgo quaedam adulta, sed in rebus humanis vel mundanis tam infantula, ut vix discernere posset inter pecudem

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Forrása: Herolt, i. m. Cap. de lit. M. (Mors bonorum) Exemplum LX. —
Címe: Virgo simplex vidit Christum et sanctos in extremis. [Vö. Horváth PK]
— A magyar szöveg lényegesen eltér a latintól, hol hiányosabb, hol meg bővebb.

- bert aleeg valazthat efmerhet vala meg
 baromtv. Ez kedeg azert vala. mert my
 nek elevtte az zerzetben ment vala. ezekrevl
 femmý efmerý nem vala. az az hog ev fem
 5 barmot. fem valagý paraszt embert nem tud
 vala mýnemev. Sem kedeg az zerzetben. nem
 zokot vala refeken ablakokon velagy embereket
 ferfyakat azzonyallatokat leyanyokat nezný
 kakvcholný. hanem chak zokot vala lappagný
 10 iefufnak z febeeben lýkaban vermeben. Annak
 okaert mykoron egy napon az eggýv foror volna
 az kertben. es lata tahat az kertnek falan be zev
 keek egy kechke. kýt mykoron latna az eggyvgyv
 foror nem efmere meg my volna az. tahat
 15 monda az forornak ký ev mellette al vala. ker
 lek tegedet jo foror hog mongýad meg ennekem
 mychoda ez. Ez ev tarfa latvan ez forornak eg
 gyvgyvfeget pakochaban monda neký. Ez az
 velagý azzony allat. Mert mykoron az vela
 20 gý azzonyallatok meg venheznek. akoron
 oztan zaruok keel. es zakalok lezen. tahat
 az eggyvgyv foror alehta hog jgazat mondana

et hominem saecularem, eo, quod huiusmodi formarum ante conversionem nullam habuisset notitiam. De igitur quadam dum murum pomerii capra ascendit, quam illa videns et quidnam esset prorsus ignoravit. Ait cuidam sorori iuxta astanti, quid est hoc. Illa cognoscens eius simplicitatem ioculariter respondit: mulier est saecularis. Et addidit: quando mulieres saeculares senescunt cornua et barbas emittunt. Illa vero sic esse putans

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- es erevl vala hog ev jllyen bevleheffeget tanolt volna.
 es ez egygyvgjv foror az ev egygevgyv peldaŷual
 myelkevdetyvel. az egjeb fororokat meg vigazta
 lya vala. Ezeknek vtanna ez egygyvgyv foror
 5 efeek nag nehez korfagban. vgy hog chak aleeg
 zolhat vala. Mykoron az beteggel bano ez beteeg
 foror meg latogatta volna. Tahat jme lata az
 beteggel bano. hog az cŷnterŷm tellyes vala
 nagŷ fok zeep fegyverevffekel. kŷk louoknak
 10 nyerge mŷnd aranŷafok vala. es az ev ze
 nayok es. mynd aranŷas vala. Ezen ora
 ban kezde ez zŷz vonagodnŷ. es mykoron
 az fororok ev hozya kevzelben juunek. kez
 de ez beteg nagŷ tŷzta zoual jvevltlenŷ.
 15 monduan. Agyatok helt. Agyatok helt.
 hagyatok jde iunŷ ez vrakat. Mert latŷa
 vala az cellat tellyefnek chodalamatos ekeffe
 gev es fenŷ zemelŷekek. es lattatŷk va
 la evnekŷk lennŷ aranyas ruhaŷok. Ezen
 20 keppen ez bodog zŷz el nyugouek vrban . . . ihs

aliquid didicisse gratulabat. Cumque per huiusmodi exempla simplicitatis saepius sororum maturitatem temperasset, gravissimam incurrit aegritudinem. Quae cum sic iaceret, ut vix loqui posset, visitantem se infirmariam primo verbo, deinde signo, ut citius recederet indicavit. Illa neutrum intelligente dum stupida staret, panniculum capitis sui complicans contra pectus stantis proiecit; quae mox acsi lapide percussa fuisset in terra corruit, in qua dum sine sensu aliquo tempore iacisset, erecta per fenestram infirmantis vicinam prospexit. Et ecce in coemeterio multitudo stabat dextrariorum,¹ sellas deauratas frenaque aurea habentium. Cumque in ipsa hora virgo agonizaret, sororibus propriis clara voce clamare coepit: Date locum! Date locum! Sinite dominos istos accedere. Viderat enim cellam repletam personis mirae decoris atque splendoris, quarum vestimenta deaurata videbantur; sic quae obdormivit in Domino.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

---

¹ A *dexterarius* szót a fordító félreértette; eredeti jelentése *csataló*. A *frenum* (zabla, fék) helyett a fordító *jaenum* (széna)-ot olvasott.

Az elet kerdewzy az halalt monduan
 ky vagy te kyt latok ez abrazatban
 allany nezeiben rettenetews es ter
 metewdben zomuru mynd az te tef
 5 tetben teczyk fetet ewztewuerfeeg
 az te ektelen termetewd engemet
 ygen meg rettente

Felel az halal ezek ellen az eletnek
 monduan En vagyok kytewl feel
 10 mynden teremtwet allat. feelnek
 engemet mastanyak. es yewuendewk
 mert en byro vagyok es nagy erews
 tewruent tezewk nem haznal az
 tewruennek en elewlem el vetele
 15 mert nagy kemeny kennal karhoz
 tatok myndeneke

Az elet kerdewzy az halalt monduan
 ygen chodalom hogy te honnet yewz
 mert nem latottam te hoznad halon
 20 latoft oly ruth allad vagyon es zewr

Dialogus Vitae et Mortis.

1. Quis es tu, quem video hic stare in figura?
In visu es horribilis tristisque statura,
In toto tuo corpore est macies obscura,
Me tua dispositio perterritur impura.
2. Ego sum, quem metuit omnis creatura,
Timent me praesentia, praeterita, futura;
Sum iudex, do sententiam strictissima censura,
Non prodest appellatio, condemno poena dura.
3. Miror, unde venias, non vidi tibi parem,
Nam habes mentum horridum et horrendam narem.

-
1. 1B. sic — 2C. *visu* után *es* — B. horribili tristi que — D. *statura* helyett *figura* — 3D. *tuo toto* — B (tuo) B. *est macies* helyett *maceries* — 4E. in pura.
  2. 2BCE. (et) — 3BCE. (et) — D iudex de sententia certissima — 4ACDE. condempno — B. condemnatio.
  3. 1A. venis — 2B habens — E horrendam — D horridumque.

-
1. Corr. 1: K-nál hiányzik *es*
Var. 1: in ~ sub; 3: est ~ es.
  2. Corr. 1: K-nál: ... *et futura*.
Var. 3: do sententiam ~ de sententia.
  3. Corr. 2: K-nál *nasem* (?)

Az Élet és Halál párbeszéde

A magyar szöveggel jól egyező latin textust elsőnek Katona Lajos állította össze: Két középkori latin verset régi magyar fordítása. ItK. 10 (1900.) 102—108. „... a latin szöveget a rendelkezésünkre állott öt kézirat alapján s részben a magyar fordítás alapján is a lehetőségig restituáltuk, a miben a verset metruma és rímei is segítségünkre voltak némileg.” (i. h.) Ezeket az elveket mi is figyelembe vettük, s azt a latin szöveget közöljük a magyarral párhuzamosan, amely legközelebb áll hozzá s a latin vers szabályainak is megfelel. Katonához viszonyítva csak lényegtelen módosításokat eszközöltünk, s ezeket Katona kritikai jegyzeteitől elkülönítve a lap alján közöljük.

— Katona a következő kéziratok alapján dolgozott:

München Clm. 23833.
München Clm. 9804.
München Clm. 19542.
München Cgm. 3974.

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár. Cod. Lat. Medii Aevi 276.
Figyelembe vettük ezenkívül a Cl. Blume—G. M. Drevés, Ana-

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

lecta Hymnica Medii Aevi (XXXIII: Pia Dictamina) Leipzig. 1899. c.
munka 287—288. lapján közölt szöveget is. Ennek forrásai:

Cod. Palat. Vindobonensis (ol. Lunaclacensis) 3848. saec. 15.

Cod. Oxoniensis Laud. Miscell. 512. saec. 15.

— A magyar szöveghez az oberaltaichi kolostorból származó Clm.
9804. áll legközelebb; ezt bővíti, illetve alkalomadtán magyarázza kó-
dexünk.

J e l ö l é s e k

A bal lapszélre írt számok a versszak számát jelzik, a nagybetűk előtt
álló számok pedig az illető strófa sorszáma utalnak.

Katona apparátusa:

A. München Clm. 23833.

B. Budapest OSzK.

C. München Clm. 9804. (Oberaltaichból származik.)

D. München Cgm. 3974.

E. München Clm. 19542. (Tegernsee)

Corr. A közölt szöveg és Katona (K) textusának eltérései.

Var. A közölt szöveg és az Anal. Hymn. (H) eltérései.

[66.]

(48)

nyew chonka orrod vagyón ha
 lokayg teged nezendlek es te hoz
 zad kewzelgetnek netalantan az
 fewldre (efteem) efneem es onnet
 5 fel nem kelhetnek

Felel az halál az életnek monduan
 En yewuewk fok reuas fyuafnak
 es yzzanyofagoknak banatnak es
 keferewfegewknek es nagy kenok
 10 nak tartományabol

Az élet kerde az halált monduan
 Myre vagy yllyen ruth es ektelen
 es az te nezefewd myndenefstewl
 foguan zomoru az te feyed ko
 15 paz es mynden tagayd zewrnyek
 banom hogy read neztem mert
 felewkw hogy meg ne dewgleffem

Felel az halál az életnek monduan
 ha nem volnek ruth ektelen es

---

4. sor: *esteem* szót a másoló törölte.

Si diu te inspicerem et approximarem,
In terram forte caderem, nec inde me levarem.

4. De regione venio multifararum
Horribilitudinum, dolorum et paenarum.
Ubi mihi balneum Styx parat amarum,
Ministri sunt reptilia liquorum et aquarum.
5. Quare sic horribilis et deformis existis,
Tuusque intuitus per omnia est tristis?
Capitis calvitie, membrisque inhonestis;
Iam inspectis timeo, ne sequatur pestis.
6. Si non essem horridus, deformis atque tristis,

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

-
3. 3D *et* után *tibi* — 4B *terra*.
  4. IACDE *multiphariarum* — B *multiarum*. — 2D *Horribili tam omni* — 3C *penarum* — D *piccarum* 4ACDE *de cetibus* helyett, mely csak B-ben van meg, *liquoribus*.
  5. 1B *difformis que* — CD *deformis et* — 2C *extat valde tristis* — D *est per omnia tristis* — 3D *caluicio* — DE *membris* — 4AE *Te inspectum* — B *Te despectum* — C *Jam inspectis* — D *Et inspecto* — B *timeo* helyett *video* — ACE *ne sequatur me*.
  6. 1B *difformis*

-
3. *Var.* 4: *nec inde ~ nec tandem*.
  4. Az utolsó két sor — nyilván mitológiai vonatkozásai miatt — a magyarban hiányzik. A közölt szöveg H-ből.
  5. *Corr.* 1: K-nál: ... *ne me sequatur*
Var. 1: *et* hiányzik; 2: *per omnia est ~ exstat valde*;
3: *membrisque ~ et membris*.

[67.]

(49)

zomoru nem volnanak felelme
fewk de vgy kel hogy ebben ef
meryetewk meg az ty ky menef
tewket es halaltokat kyn en ta
5 nu vagyok mert tyes yllyek
leztewk kyk maftan vygak vattok.

Az elet kerde az halalt monduan
Mond meg azert mychoda oka ez
yzanyofagnak mert oly zewrnyew
10 fogas vagy hogy egy zal ayakayd
fynchenek de az te fogayd mynd
kyn vannak parolkodyk az te tor
kod es tellyes dohoffagual meg
kewrnykewztettel fergekuel be
15 lewl es kyuewl

Felel az halal az eletnek monduan
Ammyt kerdez tennen magadon
meg efmerhetewd byzonfagual mert
erews embereket en hatalmamnak

Non essetis pavidī, oportet, quod ex istis
Discernetis exitum, super quo sum testis,
Eritis consimiles, qui nunc laeti estis.

7. Dic ergo, quae causa est istius horroris?
Et dentatus turpiter labellis carens oris.
Olent tua guttura plenissima foetoris,
Circumdatus es vermibus intus atque foris.
8. Quod quaeris, per te poteris cognoscere profecto
Nam vitales spiritus per meam vim reflecto

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

-
6. 2BCDE oportet quod — C *in* helyett *ex* — 3E *sum* helyett *iam* — 4B
Eritis után *tunc* — C *nunc* helyett *modo*.
7. 1D est istius — B est causa illius nunc — 2C et labellis — D labellisque
— 4A *atque* helyett *et*.
8. 1B quid — 2E in tales — ABCE refecto — D reseco.

-
6. *Corr.* 2: K: oportet quod ~ oportetque
7. *Corr.* 1: K-nál: causa est istius ~ causa istius est
Var. 2: carens ~ cares.
8. *Var.* 1: cognoscere ~ agnoscere; 2: reflecto ~ reseco.

myatta le haytok es le hullatok
 az neegy nedueffegewkbewl zer
 zet teftekbewl leznek ez fergek
 mykoron az ferben helhewztetyk.

- ⁵ Az elet kerde az halalt monduan
 Nemdee my fewldy emberek al
 hatunkee te hatalmaffagodnak
 ellene az my tudomanyunknak
 myatta hogy (f) zewnetlen eluen
¹⁰ az fewlden lakozzunk es femmy
 keppen te tewled ne fellyewnk.

- Felel az halal az eletnek monduan
 bolondul kereded mert nalatoknal
 nagygyal erewfb vagyok nem
¹⁵ artnak en ellenem valamyk
 kerben terewmnek de valamy
 zyletyk mynd en (z) rezem es en
 gemet yllet mert fenky nynchen
 hogy ky az halalnak poharat

A 9. sorban az *f* (?) pacás.

De corpore ex quatuor humoribus collecto,
Isti sunt vermiculi corpore tumba tecto.

9. Numquid nos terrigenae resistere valemus
Tuis potestatibus per artes, quas habemus,
Ut in terra iugiter viventes habitemus,
Nos tuas violentias omnino formidemus?

10. Stulte quaeris, quia sum vobis nimis fortis,
Contra me non praevalent, quae pullulant in hortis
Sed quodcumque nascitur in terra, meae sortis
Non evadet aliquis, quin cyphum bibat mortis.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

-
8. 3C corporeque — 4D de corpore.

9. 1AE insistere — 2ABCE Tuis potestatibus — D Eius potestatibus —
B *per artes* helyett *partes* — 3C iugiter — 4ABDE Nos — Nec.

10. 1BE quia — C (qui) — D quia non sunt vobis vis. — 2BC praevalent
— AD valent — E valeant — D herbae quae — B pullulant — ACDE
ortis — 3B quidcumque — 4B euadit — E euadat — C *aliquis* helyett
laqueos — B aliquid — C ciffum — (ABDE ciphum).

-
9. *Corr.* 4: formidemus ~ formi demus

Var. 1: numquid ~ numquam; nos ~ nec.

10. *Var.* 4: evadet aliquis ~ evadet laqueos; ciphum ~ cissum.

[69.]

(51)

meg ne ygya.

Az elet kerde az halalt monduan
mychoda az akyt az te azzu keze
ydben tartaz egy felewl horgaf
5 nak es elewfnek teczyk mas fe
lewl kedeglen tonka zabafu a
karnam meg tudnom my hazna
vagyon ennek.

Felel az halal az eletnek monduan
10 lattale valaha illyen zerzamot
ky kazanak mondatyk aratonakes
yo ezt en vetewm nap nyugat
fele en magam aluan nap kelet
tre neha deel felewl valokat
15 vele fenyewgetewk es neha e
zakra chauareytom.

Az elet zol az halalnak monduan
nyert te kazas vagy azert te
ennekem ne kazaly mygnem meg
20 eernek es nemykoron meg es

Országos Széchényi Könyvtár

11. Quid est hoc, quod continet manibus siccatis?
Apparet semicirculus ab una parte satis
Acutus, sed in reliqua est plus obtusitatis;
Vellem scire cuius est hoc utilitatis?
12. Vidisti unquam simile huius instrumenti,
Quod dicitur messorium et aptum est metenti?
Hoc mitto versus occidentis stans in orienti,
Nunc aquiloni comminor nunc australi genti.
13. Es ergo messor, ideo non metas, nisi messes,
Quae maturae fuerint et quandoque cesses?

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

-
11. 1D (hoc) — C (in) — 3D acuta — B accutus — B (est) — E pluris —
C obtusatus — 4D hoc est.
12. 1D istius — 3 *versus* helyett B *usque*.
13. 1C Si es messor — BCDE nisi — A michi — B metes.

-
12. *Corr.* huius ~ illius.
13. *Var.* Es ergo messor ~ si es messor.

[70.]

(52)

zewwnnyel ha ennek ellene tennel
nem yo kazas volnal es ennekem
myndenkoron ellenfegem lennel.

- Felel az halal az eletnek monduan
5 de hygy ennekem hogy en ezzel
femmyt nem gondolok de ha en
nekem kellend mynd eretlen. gy
ewmewlcheben le vag az en kazam
mynd eyyel es nappal en ellenem
10 nem alhatnak meeg erews var
fogakes de myndeneket meg zag
gatok az en kemeny fogaymmal.

- Ezeket haluan kezde kenyergereny
az elet az halanak monduan.
15 Azert kerlek tegedet hogy ked
uez ennekem efmerlek ymmar
tegedet es latottam fokakat
kyket le hullattal kyk chak aleg
hyzyk vala meg holtokat es lat
20 tam hogy fyrua tewttek az

Contrarium si faceres, non bonus messor esses,
Et meus adversarius me nimium lacesces.

14. Sed credas mihi, minime de hoc ego curo
Si mihi placuerit in fructu immaturo.
Haec falx operabitur in claro et obscuro;
Non obstabunt moenia prae dente tam duro.
15. Parce, precor, igitur: te nosco iam et vidi
Plures, quos prostraveras, qui se vix occidi
Crediderant, flebiliter in tumultu collidi,
Et paene mortis pedibus ego dentes stridi.

---

13. 4D Vt — C nimium me.

14. 1D credis — B mihi (ACDE mihi) — ABE non ego — C (non) — D ego
non — 3E (et) — C (in) — 4D oblectabunt — A praedente — B pro
dente — C dente pre duro — D pendente.

15. 1A Igitur parce prece — C parce precor igitur — B Die precor ideo —
DE Igitur parce precor — 2C elidi — 3D Crediderunt — CE tumultos
— 4C Et — BD mortis — D ego helyett ergo

---

13. Var. me nimium ~ nimium me.

14. Corr. K-nál: 1: Sed ~ Ne; Si ~ Sin.

15. Corr. 1: iam et vidi; 4: Et ~ Tunc.

Var. 2: occidi ~ elidi; 3: in tumultu ~ in tumultos.

[71.]

(53)

ferben kyket latuan chykorgattam
fogaymat.

Felel az halal az eletnek monduan
nem tudok nektewk engedny az ty
5 byntewkert de neha lezen yelews
malaztbol az ydewnek el halaztafa
bynrewl alkoholmas penitencianak
tartafara azert vygyazzatok mert
nem tугyatok mykora meg haltok.

10 Ezeket haluan az elet kezde megys
kewnyewrgeny az halalnak monduan
ky mynden lelkes allatokon tucz boz
zut allanod es zoktal az en allat
tam valokon vralkodnod akar
15 az egben legyenek akar az fewl
den akar az vyzben de maftan
kerewm te tewled az en ydewmet
meg hozzabulny.

Felel ezekre az halal az eletnek
20 ezenkeppen monduan

Országos Széchényi Könyvtár

16. Non novi vobis parcere, tamen aliquando
Fit specialis gratia tempus prolongando
Pro digna paenitentia de scelere nefando;
Vigilate itaque, quia nescitis quando.
17. Qui cunctis animantibus scis iniuriari,
Atque meis subditis soles dominari
Sive sicut in aere terra vel in mari;
Sed nunc mea tempora peto prolongari.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

-
16. 1D (vobis) — 3CD pro scelere — 4C *quia* helyett *vos* — B a 4. sor után:
(sic!) prope est quo?
17. 2D praedominari — 3D sint (ACE: sit) — A sine — *vörössel kitörülve*
s utólag ugyanattól a kéztől alápontozással restituálva. — CDE (siue) —
4C Peto mea tempora modo prolongari.

-
16. *Var.* 4: quia ~ vos.
17. *Corr.* 3: sive sicut in aere *sive* terra vel in mari.
Var. 3: sicut ~ sit; 4: Sed nunc ~ Peto.

- eleget hallottal ymmar kyket neked
 meg yelentettem. hogy kemeny
 byro vagyok. es fenkynek en boz
 zut nem tewttem es nem zerzet
- 5 tem elewzer De ynkab gakorta
 meg tagattam azoknak es kyk a
 leytyak vala magokat vraknak
 es azzonyoknak lenny de maga
 femmy nem voltak.
- 10 Kyrewl vgy mond moyfes teremtel
 rewl valo kewnyuenek harmych ket
 ted rezeben hogy embery allatok
 meg erchek es meg esmeryek es meg
 laffak ew utolso ydeyeket esmeg vgy
- 15 mond bewleh salamon o embery allat
 gondollyad meg az te vegfe ydewdet
 es foha ewrewkke nem vetkewzewl
 embery allatnak harom el multakat
 kel meg ertený es harom yelen valo
- 20 kat kel meg gondolny es harom yew
 uendewket kel meg latný Elewzer
 kel embernek harom el multakat meg

18. Audisti satis antea, quod tibi revelari,
Me fore strictum iudicem nec ullam perpetravi
Viventibus iniuriam, sed saepius negavi,
Qui se credebant dominos et erant valde pravi.

*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

-
18. 1D quid antea tibi — 2D forte — CD perpetravi — AE properavi —
3D az egész vers hiányzik — 4D Vitam terre dominis nam erant valde
pravi.

-
18. *Var.* Qui se credebant dominos et erant valde pravi ~ Vitam terrae
dominis, non erant valde pravi.

A dialógushoz kapcsolódó, mulandóságról szóló elmélkedés forrását nem ismerjük. Műfajilag a szentatyák műveiből és a szentírásból vett idézetek gyűjteménye, ún. „florilegium”.

erteny elfew az gonoz myuelkewdet
 mellyeket ew tewt mafodyk az yoza
 gos myuelkewdet mellyeket ew el ha
 gyot harmadyk az ydew kyt ew go
 5 nozul eluen el veztewt Mafodzer meg
 kel embernek ez harom yelen valokat
 gondolny Elfew ez eletnek rewuyd
 volta ky ez yelen valo vylagban va
 gyon mafyk hogy ygen kefkeny es
 10 zoros az vt ky be vyzen az ewrewk
 eletre harmadyk hogy keues az va
 laztattaknak az ew zamok harmad
 zer kel embernek harom yewuendew
 ket meg latny Elfewt az halalt ky
 15 myndennel rettenetefb mafodykat az
 yewuendew yteletewt hogy ky ygen
 felelmes harmadykat az l pokolnak
 ew el zenuethetetlen ewrewk kennyat
 Yt efmeg zol az halal az eletnek mond
 20 uan en nem nezewm az ty yffyulagtok
 nak vyragzo zepfeget es en nem ha
 gyok tynektewk zabadfagot touabba

[74.]

(56)

elnetek ez vylagban es en nem gon
dolok touabba az ty kereftewkkel fem
keferues kyaltaftokkal mert byzony
ual tугyatok hogy tynektewk mynd
5 el kel vytettetnetek az en kofaromban

Ezeket haluan az elet monda az ha
lalnak o te rettenetes keferew halal
es kemen keen hagy mynekewnk touab
ba valo zabatfagot hogy ez vylagban
10 tewbbet vygathaffunk

Nemynemew bewleh hogy az halalt
yonkab ezeben tarthatna ez bewleh
zerze ez verfeket ezzen keppen mond
uan

XXIX.

15 El megyek meg halny mert az ha
lal byzony de az halalnak orayanal
femmy byzontalab yolehet byzonta
lan legyen de maga azert el me
gyek meg halny

20 El megyek meg halny myre zereffem

Országos Széchényi Könyvtár

Vado mori, quia morte nil certius, hora
Nil incertius est, hinc ego vado mori.

Példák könyve	Budapest: O. Sz. K.	München: Bay. Staatsbibl.	Darmstadt	Rostock: Bibl. Univ.	Páris: Bibl. Mazarin
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
1	—	1	1	1	1
2	—	2	2	2	2
3	—	3	33	3	3
4	—	5	4	4	5
5	—	4	3	5	4
6	—	—	—	—	—
7	—	6	5	6	6
8	—	7	6	7	7
9	—	8	7	8	8
10	8	9	9	12	9
11	1	10	8	9	10
12	2	11	10	10	11
13	10	12	11	14	12
14	—	13	12	15	13
15	—	—	—	34	—
16	23	18	17	33	18
17	7	16	15	22	16
18	14	19	18	28	19
19	15	22	21	32	21
20	—	20	19	26	20
21	12	23	22	36	22
22	11	24	23	37	23
23	22	25	24	38	24
24	—	26	25	39	25
25	6	27	26	40	26
26	18	28	27	31	27
27	3	15	13?	11?	15
28	9	14	14	19	14
29	—	—	—	41	—
30	—	—	—	42?	—
31	24	29	28	45	28
32	17	30	29	43	29
33	—	—	—	47	32?
34	13	31	30	48	30
35	19	32	31	49	31
36	16	34	34	53?	33
37	—	—	—	51	—
38	—	—	—	52	—
39	4	35	35	50	34

Fenti táblázat különböző haláltánc-szövegek összefüggésének mutatója.

[75.]

(57)

en azt azky keferew vegezetewt yger
kynek zerelme heyyaban valo myre
zeretewm azt ynkab el megyek meg
halny

- 5 El megyek meg halny mert myndennek
ezre kel yutny es femmy meg nem
bantya hogy kynek ez reez meg nem
adatneyek

- El megyek meg halny en ky maftan
10 yelewn valo ember vagyok az el
multakhoz hafonlatos lezek ha el nem
mentem de maga meeg el megyek
meg halny

- Laffadza houa megyen mynden ye
15 len valo elew ember mert az folyar
en velem mondhattya el megyek
meg halny

- El megyek meg halny mert az halalt
valahanzer meg erzewm byzonnak
20 lenny halalos bynt ynkab el hagyok

Vado mori, quid amem, quod semper spondet amarum
Cuius inanis amor, cur amo? Vado mori.

Vado mori, sors haec cunctis, nil impedit illam;
Cum se cuique ferat sors data, vado mori.

Vado mori praesens, transactis aequiparando;
Si non transivi, transeo, vado mori.

Vado mori, videat, quo currat quisque superstes,
Cursor habet mecum dicere: vado mori.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az I. oszlopban a Példák Könyve magyar szövegének szakasz-számait
találhatók, a többiben a következő latin kéziratoké:

II. Budapest. Orsz. Széch. Könyvtár. Cod. lat. med. aevi. 276. 298.v
(Vö. Katona, ItK. 10 (1900) 102—108.)

III. München. Bayer. Staatsbibl. Clm. 14831. 131r—133v. (Vö.
Katona, i. h.)

IV. Darmstadt. Cod. Nr. 815.

(A szöveget közli: Kozáky István, A haláltáncok története. Bp. II.
1944. 179—80.)

V. Rostock. Bibl. Univ. 1502. — Szerzője: Peter Rosenheim (1424.)
— Vö. Kozáky, uo. 187—188.

VI. Paris. Bibl. Mazarine. Ms. 980. fol. 83v.; Ms. 3896. fol. 237. —
(Kozáky, II. 186—187.)

— A magyar szöveg egyik latin formával sem egyezik meg teljesen:
a szakaszok száma és sorrendje mindegyik latin szövegben különböző.
A Példák Könyve textusának latin eredetije „Petrus Rosenheim költemé-

[76.]

(58)

El megyek meg halny kemeny lanten
cia az gonoznak es az yonak kelleme
tes adatyk az eleft halal kewuety azert
el megyek meg halny

- ⁵ El megyek meg halny hamuva leyen
dew vagyok mykeppen zylettem ezzen
keppen meg vegeztetewm

- El megyek meg halny egyebeket kew
uetuen meeg en vtannam es tewbben
¹⁰ yewnnnek mert fem elfew fem vtolfo
en nem vagyok azert el megyek meg
halny

- El megyek meg halny kyraly vagyok
de mychoda az tyzteffeg mychoda ez ve
¹⁵ lagy dychekewdes mert embernek ky
raly vta az halal azert el megyek
meg halny

- El megyek meg halny papa vagyok
de az halal emgem nem hagy fokayg
²⁰ papalkodny de be fogya zamat

El megyek meg halny pyfpek vagyok

Vado mori, misero sententia dira, beato
Grata, mori sequitur vivere, vado mori.

Vado mori cinis in cinerem tandem rediturus:
Ordine quo coepi, defero, vado mori.

Vado mori sectans alios sectandus et ipse;
Ultimus aut primus non ero, vado mori.

Vado mori, rex sum, quid honor, quid gloria mundi?
Est via mors hominis regia, vado mori.

Vado mori papa, nam ne papare diu mors
Non sinit cogit os: claudere. Vado mori.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

nyének és egy müncheni változatnak vegyülete lehetett.” (Kozáky i. m. I. 1936. 14.) — A táblázat segítségével megállapítható, hogy a magyar vers egyes szakaszainak latin megfelelője melyik latin kéziratból vétetett.

A különböző latin változatok azonos tárgyú szakaszainak eltérései lényegtelenek, — ezért nem is tüntettük fel az eltéréseket; — annak megállapítására pedig feltétlenül elégtelenek, hogy a magyar fordítás melyik latin alapján készült.

Maga a haláltánc a középkori művészetnek — a képzőművészetnek is — kedvence témája: a csontváz-halál egész sor (24 vagy több) emberrel egyenkint táncol. Főleg a „fekete halál” idején terjedt el a XIV. században. Célja az élők figyelmeztetése a halál közelségére. Falfestmények, szőnyegek, szobrokon, a XV. század második felétől kezdve fafaragványokon is gyakori. (Irodalom és részletesebb ismertetés: Kozáky István, A középkori haláltánc keletkezéstörténete. EPhK. 50. (1926) 90—101.; — ua. A haláltáncok története. I. 1936. II. 1944. III. 1941.

[77.]

(59)

de az betot az folyat az kofyomot az pif
pek fyueget akar akaryam akar ne
de el hagyom es el megyek meg halny

El megyek meg halny femmy vya
5 dalomual meg nem gyewztetewm
efetben vytez vagyok de az halalt
nem tanultam meg gyewzny

El megyek meg halny baynak va
gyok kewzdeft yol tudok de az ha
10 lalt meg nem gyewzhetewm azert
el megyek meg halny

El megyek meg halny mert az veen
feg engem touab nem hagy elny

El megyek meg halny veen vagyok
15 es ymmar az en ydewmnek vege
kewzel vagyom es az halalnak kapu
ya meg nylt azert el megyek meg
halny

El megyek meg halny bewlch bezedew
20 vagyok egyebeket bezedemmel meg

Vado mori praesul: baculum, sandalia, mitram
Volens sive nolens desero, vado mori.

Vado mori, miles, belli certamine victor,
Mortem non didici vincere, vado mori.

Vado mori pugil doctus superare duello,
Sed mortem nequeo vincere, vado mori.

Vado mori, quia non patitur prolixa senectus
Ultra me vitam ducere, vado mori.

Vado mori senior, quia finis temporis instans
Iamque patet ianua, vado mori.

Vado mori logicus, alios concludere novi
Concludit breviter mors mihi, vado mori.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[78.]

(60)

rekeztewttem de az halal meg rekezte
engemet azért el megyek meg halny

El megyek meg halny kazdag vagyok
de az arany auagy az marhának
5 fokfaga nekem femmyt nem haznal

El megyek meg halny zegeny vagyok
es femmyt velem el nem vyzewk ez
vylagot meg vtalom mezeytelen be
lewle ky megyek es el megyek meg
10 halny

El megyek meg halny byro vagyok
ky ymmar fokakat meg fettem de
az halalnak yteletyt rettegewn es
el megyek meg halny

15 El megyek meg halny az gonoz gye
nyerewfeg engem meg nem tart
fem az buyyafag az en eletewmet
meg nem hozzabeyttya

El megyek meg halny nemes nem
20 bewl zylettem de az nemzetfeg
az en ydewmet el nem halazttya

Vado mori dives aurum vel copia rerum
Nullum respectum dant mihi, vado mori.

Vado mori pauper, nil mecum defero, mundum
Contemno, nudus transeo, vado mori.

Vado mori iudex, quia iam plures reprehendi,
Iudicium mortis horrens, vado mori.

Vado mori, nec me retinet vitiosa voluptas,
Nec luxus auget vivere, vado mori.

Vado mori genitus de sanguine nobiliori
Nec genus indutias dat mihi, vado mori.

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

[79.]
(61)

azert el megyek meg halny

El megyek meg halny latafra zeep va
gyok de az halal az zepfegnek es az ne
mes termetnek nem tud keduezny

- 5 El megyek meg halny bewlch vagyok
de vallyon mynemew bewlchfeg tug
gya az halanak okoffagat meg gyewz
ny oly mynt azt mondanaya egy fem

- 10 El megyek meg halny bolond vagyok
de az halal fem az bolondnak fem az
bewlchnek nem nyuytya bekefegnek
friget auagy zegewdfeget de mynd
egyetemeben el mennek az halalra

- 15 El megyek meg kylewb kylewmb yo
etkekuel es borokual meg tellyefewl
tem eluen ezek felet megys mond
hatom el megyek meg halny

- 20 El megyek meg halny barat vagyok
ez velagnak zerelmenek meg halan
doyul es yo eletet veyendewyewl
ezenkeppen yol megyek meg halny

Vado mori pulcher visu, mors ipsa decori
Nec formae nescit parcere, vado mori.

Vado mori sapiens, sed nec sapientia novit
Mortis cautelas fallere, vado mori.

Vado mori stultus, mors stulto nec sapienti
Non iungit pacis foedera, vado mori.

Vado mori variis epulis vinoque repletus
His utens restat dicere : vado mori.

Vado mori monachus, mundi moriturus amanti
Hunc spernens, possum dicere : vado mori.

OSZK

[30.]

(62)

El megyek meg halny vruos vagyok
de az vruoffagual meg nem zabadu
lok mert akar myt myuellyenek az vr
uofok azert en el megyek meg halny

- ⁵ El megyek meg halny myt vygadok
az homalyos zerenche meg challya az
vygadozot myert hogy meg hal az
vygadozo azert en myt vygadok
ynkab el megyek meg halny

- ¹⁰ El megyek meg halny fok penzew
vagyok de az penznek fokfaga foha
az halalt el nem tauoztattya

El megyek meg halny aleytuan hozzu
ydeyg elny es netalantam ez az v

- ¹⁵ tolfo nap azert kezewlewkw meg halny

El megyek meg halny ewrewluen
nem ewrewlewkw fok ydeyglen de ez
vylagnak ewremeyt el hagyom es az
halalra megyek

- ²⁰ El megyek meg halny engem nem
fyratnak fem en ertem nem ymad
nak de el felettetewm meeg az enym
tewles mykoron en meg halok

Vado mori medicus medicamine non redimendus,
Quidquid agant medici potio, vado mori.

Vado mori, quid ovem? sors nubila fallit ovantem
Cum moriatur ovans non ovo: vado mori.

Vadi mori sperans per longum vivere tempus,
Forte dies est haec ultima, vado mori.

Vado mori gaudens, non gaudens tempore longo
Mundi dimitto gaudia, vado mori.

Vado mori fletum nec fundunt nec pia vota
Obliviscor ab his nec bene vado mori.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[81.]

(63)

El megyek meg halny de nem tudom
houa megyek fem tudom mykorom me
gyek el de akar houa fordoham maga
mat ha azert az halalra megyek

- ⁵ El megyek meg halny latuan hogy az
halal myndeneken vralkodyk es ygen
fyrew es gyakor az ew haloya

- El megyek meg halny azert kerlek te
ged kegyelmes criftus hogy yrgalmaz
¹⁰ ennekem meg bochatuan mynden en
byneymet mert meg kel halnom

- El megyek meg halny keruen en vram
criftuft hogy myndenek effedewzzenek
en erettem es bochanatot nyeryenek
¹⁵ ennekem ezzen keppen yol megyek meg halny

El megyek az elfew halalra hogy az en
vram xp̃us az mafod halaltul meg
menchen engemet ezzen keppen yol me
gyek meg halny

- ²⁰ El megyek meg halny remeluen az ew
rewkke meg maradando eletewt ky
ert ez el mulando eletewt meg vialom
ezzen keppen yol megyek meg halny

Vado mori, sed nescio quo et nescio, quando ;
Quo me cunque loco vertero, vado mori.

Vado mori, cernens, quod mors cunctis dominatur,
Tensa videns mortis retia, vado mori.

Vado mori, miserere mei, rex inclite Christe,
Omnia dimittens debita, vado mori.

Vado mori poscens Christi quam quique fideles
Implorent veniam : tunc bene vado mori.

Vado mori ne mors sedare supersit
Mors mihi det Christum, sic bene vado mori.

Vado mori sperans sine fine manentem,
Spernens praesentem, sic bene vado mori.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- Ez verfeket zerzette nemynemew meg
halando bewleh (meg) mert az halalnak
gyakorta valo meg gondolattya ygen
meg vonzon byntewl hogy az fetet ver
5 mewt az az azrettenetes poklot ew ne
lenne latando Ezrewl mongya zent
gergely monduan valaky mykeppen
megyen ky ez vylagbol azon keppen ye
lewnyk meg az yteletewn zent agofton
10 meg vgy mond nem batorfag de bo
londfag elny az oly allapatban akky
melyben nem meer meg halny zent am
brus meg vgy mond az halal mynde
neknek kewz es myndenektewl adofag
15 keppen meg fyzettetyk zent gergely
meg vgy mond ez yelen valo elet ha
fonlatos az hayohoz mert azky az hayo
ban vagyon akar allyon akar yllyen
akar fekewgyen akar yaryon de myn
20 den koron touab megyen merre az
hayo auagy zeeltewl auagy kedeg
euezewtewl vyfeltetyk ezen keppen
myes akar alugyunk akar vygyazunk
akar yllyewnk akar allyunk akar

2. sor: a *meg* szócskát a másoló törölte.

20. sor: a *mert* szócskában az első *r* pacás, azért megismétli.

A haláltánc szöveghez kapcsolódó elmélkedés — esetleg prédikáció részlet — latin forrása ismeretlen.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

- yaryunk akar akaryuk akar ne de
 maga azert egy zem pyllantafonkeent
 az halakra megyewnk zent agofton
 megent vgy mond meneuel ynkab
 5 emberek neuekewdnek hogy legye
 nek anneual ynkab syetnek hogy
 ne legyenek o yelen valo chalard
 elet mely fokakat vakeytottal meg
 ky mykoron ewzettetewl femmy vagy
 10 mykoron lattatol arnek vagy my
 koron fel emeltetewl fewft vagy
 edes vagy az bolondoknak de ygen
 keferew vagy az bewleheknek azert
 eltaoztatando vagy felelmes vagy
 15 mert vezedelmes vagy alom vagy
 reuyd vagy byzony nem vagy de
 chalard vagy meges vgyan ezen
 zent agofton doktor vgy mond
 vram iften vayha ollyak volnanak
 20 az ewrewkke meg maradando elet
 nek zeretewy mynt ez el mulando elet
 nek zeretewy mert munkalkodyk az
 nyaualyas ember hogy meg ne hallyon

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[84.]

(66)

- maga meg kel halny es azon mem
ynchelkewdyk hogy ne vetkewzneek
es ewrewkke ellyen zent bernald
meg vgy mond o ember gondollyad
5 meg honneton yewz es zegywlllyed
meg magadat hol vagy es ohych
auagy fyryh houa megy es ret
teny meg auagy fely mert az te
zyletesewd fertelmes eletewd mun
10 kalkodas te halalod vezedelmes
myg yt elz azert annak ely ky egy
zer meg hala te eretted hogy te
myndenkoron elnel kynek ha nem
elendez meg halz ezrewl mongya
15 bewlch falamon nem tugya ember
ew vegezetyt de mykeppen az halak
meg fogattatnak az horognak my
atta es az madarak az tewrnek my
atta ezen keppen emberek meg fogat
20 tatnak az gonoz ydewben az az. az
ew halaloknak ydeyen azert mongya
zent agofton doktor iftennek ygaffa
ga azt agya hogy ky yt ez velagban
nem akart penitenciat tartany my
25 koron tehette volna az ew halalanak

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

[85.]

(67)

ydeyen nem tarthat bator akarnayaes
 meg vgy mond zent agofton oly cha
 paffal verettetyk meg iftentewl az
 bynes ember hogy el feletkewzzek ew
 5 magarol az ew halalanak ydeyen
 ky elteben el felette volt ew iftenet
 yme azert zeretew atyamfya mely
 ygen nagy vezedelemtewl zabadeytha
 tod meg magadat es mely ygen nagy
 10 felemtewl menekewdewl meg ha maftan
 ez vylagon mynden koron feelmes le
 yendez es az te halalodrol ketseges yn
 chelkewgyel azert maftan azzon keppen
 elnye hogy halalodnak ydeyen ynka
 15 ewrewlhes hogy nem fely tanoly maftan
 ez vylagnak meg halnod hogy azkoron
 kezgy elnewd criftufnak tanoly maftan
 myndeneket meg vtalnya hogy az
 koron zabadon mehes criftufhoz gye
 20 teryed maftan az te testedet peni
 tencianak myatta hogy azkoron ba
 torfagos byzodalmat valhas o mely
 bodog es mely bewlich a ember az

[86.]

(68)

- ky ygekwzyk ew elteben olyetonnak lenny
 mynemewnek keuan leletny ew halalanak
 ydeyen tegy yot maftan zeretew atyamfya
 tegy yot myg teheczh mert nem tudod
 5 mykoron meg halz es nem tudod my
 tewrtenyk teneked te halalodnak vtanna
 ne byzzal az te baratydban es rokonfa
 gydban mert hamarab el feletkewznek
 te rolad hogy nem mynt te aleytanad
 10 ha nem vagy maftan zorgalmatos elted
 ben tennen magadrol vallyon ky lezen
 zorgalmatos te rolad yewuendewben
 yob teneked maftanaban ydeyen tennen
 magadhoz latnod es valamy yot tenned
 15 es elewtted kewldenewd hogy nem
 egyebeknek fegedelmewkre byznod my
 koron ydewd vagyon gyewch halal
 talan gazdagfagokat aytatos ymad
 fagokual zerez maftan tennen magad
 20 nak baratokat tyzteluen iftennek
 zentyt hogy mykoron te ky megy ez
 vylagbol ew be fogagyanak tegedet
 az ewrek bodogfagban mely ewrek
 bodogfagot engegyen my nekewnk es
 25 valhatnunk atya fyu (eg) zent lelek
 egy ewrek iften A m e n

III

A PÉLDÁK KÖNYVE JELLEGE
ÉS TÖRTÉNETE

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1510-ben — 450 évvel ezelőtt — a margitszigeti domini-
kánák kolostorában másolták azt a kódexet, amely ma a Példák
Könyve címet viseli. Már Volf György, a kódex szövegének
első kiadója megállapította a Margit-legenda és a Cornides-kódex
másolójával való azonosítás során, hogy törzsrészének írója
Ráskai Lea, a szigeti zárdában élő domonkos apáca. A másik
két másolóról — esetleg íróról — semmi közelebbit nem tud
megállapítani.

A kódex első ismertetője — Toldy Ferenc —, anélkül,
hogy felismerte volna a három kéz nyomát, az addig kiadatlan
43 negyedréte papírlevelet számláló, „kerekbe átmenő, rideg
újjgót írású” kódex tartalmát csupán főbb vonalaiban kör-
vonalazza: „a) erkölcsi történet példányul szerzeteseknek;
b) vallásos szabályok szabad versekben; c) szerzetesélet sza-
bályai; d) beszélgetés az Élet és Halál között s tanítás a boldog
halálról.”¹ Pedig a *határozott szerkesztés nyomait magán viselő*
könyvecske tartogat még néhány értesítést a kódex történetének
legérdekesebb szakaszára, a keletkezés körülményeire.

Igaza van Horváth Cyrillnek, amikor a kódex forrásaival
foglalkozva megállapítja, hogy a „magyar fordítás bizonyos
válogatással 'Herolt Promptuariumának' csinosabb részleteit
igyekszik átültetni.” Irodalomtörténetében azt is elárulja, hogy
milyen válogatásra gondol: csupán a novellisztikus elemekért,
az új műfajért lelkesülő irodalmi törekvést állítja a válogatás
elvének.² Ha azonban megkeressük a példák belső összefüggését,
az adódó tanulság minden mesterkedés nélkül is elárulja a mű
világos szerkezetét, rávilágít a könyv céljára, innen pedig már
csak egy lépés, hogy a szigeti apácák történetének ismeretében
rámutathassunk a kis kötet rendeltetésének körülményeire.

I. Az első lapjaitól megfosztott kódex egy csonka elmél-
kedéssel kezdődik. (I) Az elmélkedés tárgya: Isten ingyenes
ajándéka az örök-élet „az ewrek elettet nem walhatýok mi erdem-
mýnkbel de chak iftennek irgalmaffagabol.”³ Az elmélkedés

¹ Toldy Ferenc, A magyar nemzeti irodalom története. Pest. 1851. I. k. 71.

² Horváth Cyrill, Codexirodalmunk példái s a Példák Könyve. (A ciszterci
rend bajai kath. főgymnasiumának értesítője) Baja. 1892. 19. — ua.
A régi magyar irodalom története. Budapest. 1899. 95. — Heroltot
következtetesen Heroldnak írja, a Promptuarium Exemplorum helyett
a Speculumot idézi. Lásd erre vonatkozólag Katona Lajos helyreigazítá-
sát: Adalékok codex-irodalmunk forrásaihoz. ItK. 9. (1899) 246—249.

³ 1. lap 16—18. sor.

minden bizonnyal befejező része egy példának, vagy esetleg prédikációnak. Indokolt tehát, hogy csonkasága ellenére külön szövegegységként kezeljük.

A bevezető elmélkedést példák követik, számszerint 24, amelyekben lehetetlen fel nem ismerni a *határozott célra irányuló szerkesztést*.

1. A három apáca példája (II.) szerint a szűzi életet jutalmazza Isten azzal a *boldogsággal*, amelyet akkor sem lehetne elmondani, „ha mynd telyes világ harttja volna. ef tenger tenta volna. es fagnac mynden leweli. fyweknec mynden magyai irok volnanac”.⁴

2. Az örök *boldogságra az igaz bűnbánat* vezet el, amint azt a bűneit őszintén megbánó tolvaj és a sok esztendőt penitenciában vezeklő remete példája (III.) tanítja.

3. Az apjával vétkező, anyját-apját méreggel elemésztő elvetemült leány példája (IV) azt tanítja, hogy *az igazi bűnbánat minden bűnt eltöröl*: „mynden binnek akar menemew zernywk legyének Isteni Irgalmassaghoz kepefth femmik volnanak, mikoron Emb' azokkat teredelmeffevel meg gyonaya es banya.”⁵

4. *Még a szegénységre jutott gazdag vitéznek* (V.) is megbocsát az Isten penitenciatartása végett, *aki pedig „Lucipernek” adta el magát*. „Annera gyetre magat penitencyawal. hofi az ewrek elettet erdemle es vewe.”⁶

5. *A pogány szűzet* (VI.) a „býneknee mynden fertezeteffegtel” megszabadító remetét elhagyja védenice, *bűnös életre tér, de a remete utánamegy a városba és újból megtéríti*. A bűnbánó leány „nagi zenvedeteffegben és penitenciaba het eztendeth ele. az hetted eztendebe azert meg nyere az elewbi malazttoth melyet el vezttet vala.”⁷

6. *A jó úton való megmaradásban Isten kegyelme segít*, amint azt a bőjtölő barát esete példázza (VII.), de

7. a *conversio morum* útját járó szerzetesnek *kell a test fegyelmezése* is: Szent Benedek veréssel gyógyította a „búdosó elméjű” frátert (VIII.).

8. Tamás doktor példája arra tanít (IX.), „hog az igaz gyonas jgen art pokolbeli evrdevgeknek.”⁸

9. Az igazi gyónás és erősfogadás megőrzi a lelket a helyes úton — a három igazat mondó vitéz példája. (X.)

⁴ 3. lap 17—20. sor.

⁵ 7. lap 17—21. sor.

⁶ 10. lap 19—21. sor.

⁷ 11. lap 15—16. sor és 18. lap 3—6. sor.

⁸ 24. lap 17—18. sor.

— Az első tíz példa tanulsága tehát: a kimondhatatlan szépségű örök élet Istennek ingyen ajándéka; a bűnbánat eltöröl minden — bármilyen szörnyű — bűnt; a megkezdett jó úton megőriz az isteni kegyelem, a test fegyelmezése, a gyógyás és az erősfogadás.

— A példák soron következő csoportja a szerzetesi élet apró buktatóit, a közösségi szellemet rontó bűnöket példázza.

1. A *scurrilitást*, a *gyakori nevetgélést* súlyosan megszenvedte az a barát, akit az ördögök kínoztak bűnéért. (XI.) „Oh en zere-tev atyamfyay myt mondhatonk az egyeb nagy bevnekrevl. ha chak illýen appro bevnekrevl meueteftrevl es illýen nagý kenokat kel zenuednevnk.”⁹

2. A *torkosságot* példázza a következő (XII.): „vala egy zereztevs apacha, hogý mely apacha gyenyerevfegeftb etket ezyk vala az egyeb apachaknal — de nem — es erdemle koftolný azzonyonk marianak etkeet.”¹⁰

3. Az öt szerzetes példája arra tanít (XIII.), hogy a szerzetben az a *legtökéletesebb*, „ký fenkýt meg nem zomorehtot meg-nem bantot, fem ev maga meg-nem zomorodot meg-nem banta-tot.”¹¹

4. A három remete példája a *testvéri szeretet és megbocsátás* erényét állítja az olvasó elé (XIV).

5. a három pogány böles esete pedig (XV.) a veszteségtartásra, a *csöndesség szeretetére* akar nevelni.

A *csöndesség óv a haragosságtól*, amelyet érthető okokból több példával is kárhoztat.

6. Az első *Izsák apát* tanítása, „hog az haragoffag az en torkomnak kyvevl loha ký ne menýen.”¹² (XVI.)

7. *Illáron apát* és a püspök vetélkedése (XVII.) is azt példázza, hogy a püspök élete azért értékesebb, mert soha „el nem aluttam. ha valakyt en meg bantottam, mygnem meg engez-teltem evtet.”¹³

8. A haragosság — úgy látszik — súlyos hibája volt a szí-gei apácáknak, mert még a következő példa is (XVIII.) a harag-ról szól: a *szűznek* „zvuet. epeýet. nýlveet es kezet tevzne-k myatta meg emeztetven”¹⁴ találták halála után, mert azokkal vétkezett.

9. A *szeretet legnagyobb tette*, ha valaki ellenszolgáltatás nélkül is tud segíteni másokon: az ifjú fráter (XIX), tizenkét

⁹ 32. lap 18—21. sor.

¹⁰ 33. lap 1—3. sor, 17—19. sor

¹¹ 36. lap 20—22. sor.

¹² 39. lap 6—7. sor.

¹³ 39. lap 21—22. 40. lap 1. sor.

¹⁴ 40. lap 16—17. sor.

esztendeig szolgálta beteg testvérét, pedig „foha az veen zent atja az jffyu fraternek mynd az týzenket eztendeýg fem monda chak egy edes bezedevt”.¹⁵

10. A szerzetesélet mérgezője a *pletýkaság*, a hamis beszéd. Ez ellen szól a jeruzsálemi pátriárkáról és vádlóiról szóló példa (XX.).

11. *A tunyán zsolozsmázó szerzetesekről* „chudalatos pelda olvastatyk.” A keseredett szívvel imádkozó, purgatóriumi szenvedésüket töltő „szellemszerzetesek” füstté-lánggá válnak kolostorukkal együtt, amikor a két odatévedt doktor közül az egyik elhibázott életük nagy tanulságára, a helyes imádságra oktatja őket: „Zolgallyatok az vrnak nagy vigaffagban.”¹⁶ (XXI.)

E XXI. példával tulajdonképpen le is zárul a kódex első része. *A későbbi másoltató* bejegyzése, „a vege vagon” is mutatja, de Ráskai Lea kolofonja is. A soron következő lapot Ráskai Lea a kódexszel egyidőben másolt Margit-legenda számára írta, de Volf meggyőző érvelése szerint belezavarta a Példák Könyvébe.¹⁷ A kolofon, a lapzavar, a tinta színének változása együttesen azt mutatják, hogy az eddig egyvégben folytatott munkát Lea nővér itt félbehagyta, a Margit-legendán dolgozott, majd kisebb szünet után folytatta munkáját...

Furzeosz példájával, „hog mely vezedelmes legen zerzetes embernek hamýs marhat venny valakýtvel es vele elny”.¹⁸ (XXII.)

A kódex első része tehát elmétkedési anyagot — esetleg ebédli felolvasásra szánt nevelő-történeteket ad elő. Három, jól elkülönülő részletre tagolható.

Az első részlet — I. és II. szövegegység — az örök boldogsággal foglalkozik. Valószínű, hogy az első esonka szövegegység egy példa befejezése, magyarázata. A II. szövegegység vezető motívuma az örök élet — a szűzi élet jutalma. Feltehető, hogy ez a hiányos első rész tartalmazott eredetileg még néhány olyan példát, amely a mennyei boldogságot, a kegyelmi élet szépségeit igyekezett érzékeltetni.

A második részlet az előzőkben kitűzött cél — a mennyei boldogság — elérésének útját mutatja meg: a bűnbánat, Isten irgalmassága vezet el a célhoz. Maga a részlet inkább elvi jellegű.

A harmadik részlet a gyakorlatra irányul: aprópénzre váltja fel az elveket, megmutatja a szerzeteseknek, melyek azok

¹⁵ 41. lap 6—9. sor.

¹⁶ 44. lap 22. sor.

¹⁷ Volf, NyTár VIII. k. XV.

¹⁸ 48. lap. 1—3. sor.

a veszedelmek, amelyek éppen az ő életükben akadályozhatják a tökéletesség kibontását, az igaz bűnbánat által való teljes megtisztulást; s rámutat az eszközökre, amelyek e veszedelmek elkerülésében segíthetnek.

— Ilyen jellegű elmélkedő-könyv nem ismeretlen a középkori irodalomban. Legősibb típusa — mint említettük a bevezetésben — Caesarius Heisterbacensis cisztercita noviciusmester gyűjteménye: *Dialogus Miraculorum*. Caesarius a noviciusokat elmélkedésre serkentő példákkal vezette be a szerzeteséletbe.

Más szerzetesrendek nyilván a maguk szellemének, gondolatvilágnak megfelelően formálták az ilyen jellegű anyagot: új példákat vettek fel, régieket elhagytak vagy olyanná alakítottak, amely a hallgatók — olvasók —, pl. apácájelöltek — igényeinek legjobban megfelelt.

A domonkos gondolkodás szerint minden emberi tevékenységben legfontosabb a cél — *finis* — tisztán látása; esetünkben a cél az elnyerendő örök boldogság; a célhoz vezető eszközök — *media* — a tökéletes bűnbánat, Isten irgalmának elnyerése; — ezekkel mindenkinek saját körülményei — *circumstantiae* — szerint kell élnie: a szerzeteseknek az életükben előforduló hibák ellen kell küzdeniök. — A Példák Könyve első, bizonyosan szerkesztett része szembetűnően ezt az elrendezést mutatja.

— Biztosra vehetjük, hogy volt a *Dialogus Miraculorum*-nak egy olyan — kéziratoss vagy esetleg nyomtatott — latin változata, amely dominikánus jelleggel adta elő a régi nevelési módszereknek megfelelő anyagot; nem valószínű, hogy a magyar dominikánák részére keletkezett elsőnek ez a forma. A kódex latinizmusai azt bizonyítják, hogy először fordított, aztán másolt a mű; a teljes mű formája — rendszere — is bizonyára visszamutat egy ilyen jellegű kéziratra. Ezt — vagy ennek valamely közelálló változatát — használhatta Herolt is prédikációs anyagának gyűjtésekor. Csak így magyarázható, hogy a magyar szöveg a legtöbb esetben jól megegyezik Herolttal, ha vannak is kisebb eltérések; — viszont Herolt anyaga, céljának — a prédikációnak — megfelelően, kevésbé rendszeres. A rendszeres magyarral való párhuzamba állítás tehát csak a példák innen-onnan való összeszedésével lehetséges.

II. A kódex második része, az elmélkedési anyagot nyújtó példagyűjtemény után közvetlenül a gyónásra készít elő. A Theodulusok, Tullius moralis-ok, Donatusok esatornáján egészen a XIX. századig leszivárgó,¹⁹ verses formában tanító és emlékeztető gyónótükör ízes versekben felidézi:

¹⁹ Szilády Áron, Vegyes följegyzések. ItK. 5 (1895) 120—124.

1. a törvények útját,
2. — az evangéliumi tanácsok szerint élő szerzetes számára pedig maximákat közül.

A végső fokon Johannes de Verdena-ra — Dormi secure prédikációk — visszavezethető verses tízparancsolat (XXIII.) után a hét halálos bűnök eltávoztatására tanít. A következő versszakok is arra intenek, hogy „vrunk iefufnak evt mely febet gondoluan . . . evt erzenfegetek retez alat tarehuk”.²⁰

Az 52. lap kerek, nyolc pontba foglalt lelkiismeretvizsgálati szkémát (XXIV) tartalmaz, a következő két lapon pedig tanításokat olvashatunk a szerzetesélet eszközeiről. Végül még egyszer összefoglalja azokat a vétkeket, „kik elejtik a szerzeteseket”, s a jó úton megtartó erényeket.

— A kódex eddig tárgyalt része szervesen kiépített, határozott szerkesztést mutató egész: legfőbb valószínűség szerint a bűnbánati káptalan (capitulum culparum) céljait szolgáló elmélkedő könyv. Feltétlenül közösségi használatra készült. A példákban gazdag elmélkedési anyagot nyújt, amelyből akár a megadott sorrendben, akár az előljáró válogatása szerint naponként felolvastak egy-egy fejezetet, ezt követte a parancsok elmondása, a lelkiismeretvizsgálat, majd a rövid tanítás, s minden bizonnyal a közösséget érintő hibák nyilvános megvallása.

A kódex következő lapjaira inkább ráillik Horváth Cyrill idézett megállapítása. Ráskai Lea kezemunkája a három — teljesen szerkezeten kívüli —, feltétlenül később bemásolt s nem annyira tanítást, mint inkább az érdekességet szem előtt tartó novellisztikus természetű példa.

Az első (XXV.) az ártatlan gyerekekről szól, aki megőrizte keresetségi ártatlanságát. Ez az egész gyűjtemény legterjedelmesebb darabja.²¹ Utalásai és sajátos hangulata révén a ferences irodalom termékének kell tekintenünk. Valószínű, hogy — bár Heroltnál is megtalálható — az óbudai klarisszákkal való kapcsolatot termékeként került a kódexbe.

A második rövidke példa (XXVI.) arra oktat, hogy pokolba mennek, kik mindenkoron pokolnak ajtóján ülnek, azaz, „kők mindenkoron bevnben vadnak”.²²

A harmadik (XXVII.) a kisedet korától fogva kolostorban élő ártatlan apácáról szól, „mely foror idevuel nem vala jffyu, de ez velagý dologban oly jgen jffyu vala es gyermek vala, hog velagi embert aleeg valazthat efmerhet vala meg baromtv”.²³

²⁰ 50. lap 16. sor; 51. lap 6. sor.

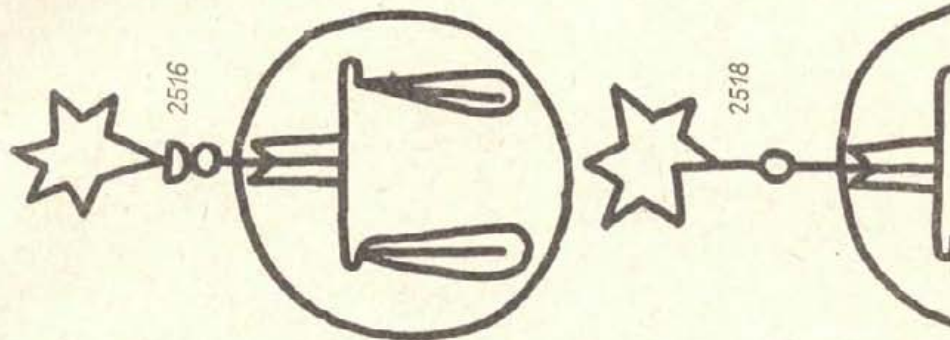
²¹ 55, 1—61, 6., tehát 130 sor.

²² 62. lap. 1—6. sor.

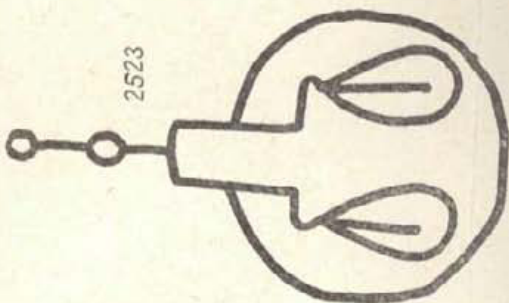
²³ 83. lap. 4—7. sor.

Lap- szám	Kéz			Munká- egység	Vízjelek				Ternid	Föld
	I.	II	III		2516	2518	2523	alsó felső alsó felső		
1	20					+				35
2	19									36
3	20					+			1	37
4	21									38
5	21									39
6	20									40
7	20									41
8	21									42
9	21					+				43
10	21					+				1
11	20					+				2
12	20									3
13	20									4
14	19									5
15	19					+				6
16	18									7
17	20									8
18	18									9
19	19						+			10
20	18									11
21	18									12
22	18									13
23	19									14
24	18									15
25	18									16
26	17									17
27	18									18
28	18									19
29	18									20
30	19									21
31	19									22
32	22									23
33	20									24
34	21									25
35	18									26
36	22									27
37	21									28
38	19									29
39	22									30
40	22									31
41	19									32
42	22									33
43	22									34
44	22									35
45	22									36

2523

[illegible]

Halálos ágya körül „sok szép aranyas fegyvereserek” jelennek meg. Az agonizáló szórór hangosan kiáltja: „agyatok helt, agyatok helt, hagyatok jde iunÿ ez vrakat”.

A Ráskai Lea kezevonására valló rész ezzel véget ér, a következők a harmadik kéz könnyű, finomszálú, nőies írásával kerültek a kódexbe.

A 65—74. lapokon az Élet és Halál párbeszédét (XXVIII.) olvashatjuk a hozzácsatolt, mulandóságról szóló, elmélkedéssel.

A 74—81. ill. 86-ig terjedő lapokon teljes szövegű haláltáncot találhatunk a tanítással: „meneuel yn kab emberek neuekewdnek hogy legyenek anneual yn kab fletnek hogy ne legyenek.”²⁴ (XXIX.)

— A kódex példáinak sorozatát elindító — valószínűleg férfiszereztes — munkáját Ráskai Lea folytatja, majd a közösségi használatra szánt elmélkedő és lelkiismeretvizsgáló könyv anyagának befejeztével a szabadon maradt lapokra még három, szerkezeten kívüli példát másol. Az üresen hagyott lapokra írja később fiatalabb munkatársa a Halál-elmélkedéseket. Hogy a III. kéz valóban korlátozott terjedelemmel gazdálkodott, az is igazolja, hogy — míg általában 19—20 sort ró egy-egy lapra — az utolsó hat lapon a sorok száma 23—26-ra növekszik. —

— Az írás vizsgálata, a munkaegységek elkülönítése, a helyesírás ingadozása, az íróanyag elemzése során adódik még néhány következtetés. Ezek önmagukban véve nem súlyos bizonyságok, de a hasonló imponderabilék együttesen feltétlenül kínálnak némi erősítést néhány egyebekből is levezethető következtetés számára. —

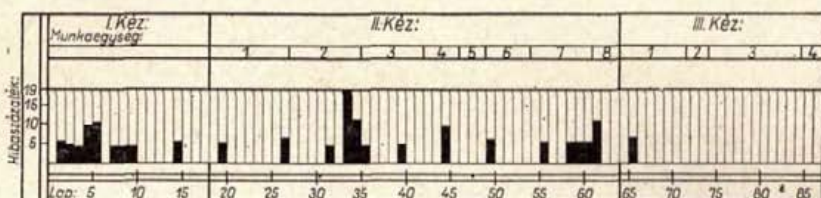
Az I. kéz írásának egyenletességére már felhívtuk a figyelmet. Az írás egyenletessége miatt a munkaegységek elkülönítése is nehéz. A rendelkezésre álló térrel is hasonlóan gazdálkodik: általában 18—21 sort ír egy lapra. Szövegtükre is állandó, külső margója határozott, s ezért az újrakötés alkalmával sem érte károsodás az egyes sorokat. Kilenc lapon nincs semmi javítás vagy törlés, hét lapon egy-egy, két lapon pedig két-két hibát ejt. A grafikonon a hibákat a sorok százalékában tüntetjük fel. A javítások és törlések is olyan természetűek, hogy azok inkább a szöveggel való küszködésből adódnak: ebből legalább annyit meg kell állapítanunk, hogy nem gépiesen másolt szöveggel van dolgunk.

A II. kéz — Ráskai Lea — írása erősen ingadozó. Az általa írt szöveg 8 munkaegységre tagolódik. Az egységek írásának formánívója azonos, így feltétlenül egy kéztől származónak kell tartanunk, a hangulati ingadozásokat viszont nem hagyhatjuk

²⁴ 83. lap. 4—7. sor.

megjegyzés nélkül. Egyrészt abból adódhatnak ezek, hogy a másolásra kitett szöveget nem folyamatosan írta, az egyes munkaegységek között több napos hézagnak kell lennie. Ez feltétlenül támogatja Volf feltevését: a másoló a Példák Könyvével párhuzamosan más szövegeket — a Margit-legendát — is másolta. A lapzavar is feltétlenül erre utal. Az írás ingadozó sábjól kiolvasott szakaszosságnak azonban az is lehet a magyarázata, hogy a másolandó anyagot is szakaszosan kapta: az adagolás egyenetlensége készítette, hogy szabadon maradó idejét más szöveg másolásával töltse ki. A tinta színének változása is hosszabb pauzákat sejtet.

A Példák Könyve másolójának munkaintenzitása

A másolásra valló hibátlan szövegírásba helyenként hibák csúsznak be. Felötlő, hogy némelyik lapon elég sok a javítás: 32 hibátlan lappal szemben egy-egy hibát mutat 9 lap, két-két hibát 3, és egy négy hibát mutató lapot is találunk. A szöveg-tükör egyenetlensége — a sorok váltakozó hossza — miatt az újrakötés is elég sok kárt okozott a sorvégeken: 8 lapon találunk a gyalulásból származó szócsonkokat.

Mindezeket egybevetve a másolót — magas formanívójú írása ellenére — eléggé rapszodikus, fáradékony, hangulatainak alávetett egyéniségnek kell tartanunk.

A III. kéz finomvonalú írása már sokkal egyenletesebb, bár a négy munkaegység elkülönítése nála sem jelent problémát. 21 lapból csupán egyen találunk javítást. Szorgalmas, egyenletes munkaerő, írása azonban inkább tetszetős, mint nívós.

*

A fenti belső érveket külsőkkel is megerősíthetjük. ... A kódexirodalom terén a XV. század utolsó évtizedeiben indulhatott meg élénkebb tevékenység. Sokkal korábbi időpont feltevése indokolatlan lenne. A 'kódexirodalom' korát ennek alapján az 1490 és 1530 közé eső négy évtizedben jelölhetjük meg.

A lendítő erőket, a kezdeményező egyéniségeket pedig az 1480-as és 90-es évek szerzetvezérei sorában kereshetjük.”²⁵

A Nyulak-szigete kódexirodalmának indító okát és a mozgalom megindítóját ismerjük.

1468-ban a domonkosok római capitulum generaleján felvetődött a szigeti apácák fegyelmének problémája, akik „a primaeva institutione deflexisse”, azaz az eredeti szabályoktól eltértek. A capitulum generale felhatalmazta a magyar provinciálist, hogy járjon el az apácák ügyében, s ha nem engedelmeskednek, zárja ki őket a rendből.²⁶ A rendelkezés végrehajtására 1478—80 körül került sor, amikor Váczi Pál a szigeten tartózkodott és az apácák számára lefordította a regulát, amelynek fogalmazványa a Birk-kódex,²⁷ a szigeti kódexirodalom elseje. Időben nem sokkal utána következik a Példák Könyve.

Már ebből is kézenfekvő az a feltevés, hogy a Nyulak-szigete egész irodalma, különösen pedig a Példák Könyve, amely a regulát illusztrálja és általánosan bevezet a szerzetesi életbe, ennek a Váczi Pál indította reformmozgalomnak köszönheti létét: magyarnyelvű példagyűjteményekből, vagy prédikációkból a szerkesztő férfiszerzetes — esetleg maga Váczi Pál — összeválogatta azokat a történeteket, amelyeket az apácák hibáinak megszüntetésére leginkább alkalmasnak tartott, s lemásoltatta Ráskai Leával vagy más nővérekkel. Az I. kéz írását a szigeti kolostor lelkiéletét irányító férfiszerzetes munkájának foghatjuk fel.

*

A minden kétséget kizáróan margitszigeti domonkos kódex további sorsára vonatkozólag a dominikánák hányattatásának története adhat felvilágosítást.

A szigeti apácák a mohácsi csatavesztés másnapján a dorog—szőnyi országúton tengelyen menekültek Győr felé, Győrön át Kőszegre, s közben Körmenten is időztek. Értékeiket (Margit ereklyéi, könyvek stb.) magukkal vitték. 1527 február-

²⁵ Horváth János, A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Budapest. 1944.² 121. lap.

²⁶ Quetif, J., — Echard, J., *Scriptores ordinis praedicatorum recensiti...* Lutetiae Parisiorum. 1719. 849.: idézi a Capitulum Generale aktáit. — Ferrarius Sigismundus, *De rebus Hungariae provinciae praedicatorum...* commentarii. Viennae. 1837. 448., 529. l. — Theiner, *Vetera Monum. Hist. Hung. sacr. ill.* II. 352., 369. — Kluch János, Ismeretlen magyar nyelvemlék 1474-ből a bécsi udvari könyvtárban. Magyar Könyvszemle. (1889) 1—23.

²⁷ Vö. Pitroff Pál cikke a Katolikus Lexikonban. IV. k. 431. lap. — Iványi Béla, A Szent Domonkos rend római központi levéltára. Levéltári Közlemények. 6 (1929) 1—2. szám.

jában újra a szigeten vannak, majd Báthory István menedéklevelének tanúsága szerint Visegrád, Esztergom, Komárom, Galgóc, Nagyszombat, Pozsony útvonalon igyekeznek az óbudai klarisszák után. 1536 júliusában újra a szigetre térnek vissza, ahonnan Ferdinánd seregeinek ostroma elől pánikszerűen Felső-Magyarország felé menekülnek. Kassán hátrahagyva értékeiket a Nagyvárad melletti Ker. Szent János zárdában telepednek meg; — 1560. aug. 16-án pedig Oláh Miklós intézkedésére visszakapják a leltár szerint Kassán hagyott kincseiket. Hosszabb bűjdosás után 1567 júniusában Nagyszombatban állapodnak meg a dominikánus kolostorban. A pusztuló kolostor egyre fogyatkozó apácáit 1615-ben Forgách Ferenc esztergomi érsek a nagyszombati klarisszákhoz telepíti, kolostorukat a jezsuitáknak adja át, majd innen 1618-ban Pázmány Péter a pozsonyi klarisszákhoz költözteti őket. Hogy értékeiket a viszontagságos úton mindig magukkal vitték, arra a domonkos emlékeket gyűjtő Sigismundus 1636-os pozsonyi küldetése a tanúság, aki a dominikánák értékeit öröklő pozsonyi klarisszák birtokában látta a szigeti apácák „kincseit”.²⁸

A szerzetesrendek 1782-ben bekövetkezett eltörlésekor a pozsonyi klarisszák kéziratok könyvei, a náluk levő domonkos kódexekkel együtt Bécsbe, Gyulafehérvárra, illetve az Egyetemi Könyvtárba kerültek. Kivételt csupán a szerzetesnők celláiban talált kódexek képeztek, amelyeket a szétszéledő apácák, mint magántulajdont, magukkal vittek. Ez magyarázhatja meg pl. a Gömör-kódex további sorsát. A szerzet hivatalos, közös használatú kéziratai — így a Példák Könyvét magában foglaló kolligátum is — ekkor kerülhettek az Egyetemi Könyvtár állományába.

*

A kódexben összegyűjtött példák részei annak az európai irodalomnak, amely a XV. század elejétől terjedt el különösen, s vallásos köntösben ismertté válva részben a világi irodalom igényeit is kielégítette. — A példákat tartalmazó könyvek — nyomtatottan vagy kéziratosan — különösen a XV. és XVI. század fordulóján, a Domonkos-rend budai Studium Generale-jának virágzása idején könnyen eljuthattak hozzánk. A könyv-

²⁸ Az 1526—1636 évekre vonatkozólag vö. Őri G. György, A Margit-sziget történelme az I-ső századtól a jelenkorig a Margit-szigeten lakott két tekintélyes szerzetesrendnek eredete, rendeltetése, főbb szabályai, színezett öltözete és rövid történelme. Kassa 1875. — Némethy Lajos, Adatok Árpádházi Boldog Margit ereklyéinek történetéhez. Budapest. 1884.

nyomtatás terjedésével a forrásmunkák megszerzése egyre kevesebb nehézséget jelentett.

A latin és magyar szöveg részletező összevetéséből a következő általános jegyeket állapíthatjuk meg:

1. A három kéz írásában egyaránt van bizonyos magyarosítási törekvés. Ahol a latin vonatkozó névmással mondatokat kapcsol össze vagy mutató névmással utal az előzőkben már szerepelt kifejezésre, a magyar minden alkalommal megismétli a szót, néha szükségtelenül is.

2. A II. és III. kéz a latint sokszor magyarázza, bővíti. Nemcsak ott, ahol a latin tömörsége megkívánja ezt, hanem néha pusztán virtuozitással is. Az I. kéz csak egy-két helyen magyaráz; ott ahol nem értette meg világosan a nehezebb latin szöveget. — Gyakran előfordul latin kifejezések összevonása, ill. a nehezebbek feloldása, ha a magyar nyelv szelleme vagy az érthetőség úgy kívánja.

3. A latin durvább, vaskosabb kifejezéseit kerüli a magyar. Értelmezhetjük ezt azzal, hogy a kódex apácák számára készült, — de talán azzal is, hogy a magasabb irodalmiság igényével fellépő humanizmus is hatást gyakorolt kódexeink íróira. Az egyetemet végzett dominikánus férfiszervezetek esetében ugyan, a rend konzervatív beállítottsága miatt, a humanizmus hatása kevésbé valószínű, viszont egyetemi tanulmányaik során már megcsaphatta őket a jelentkező új világ új levegője, irodalmi igénye.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IV

KÖNYVÉSZET

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZÖVEGKIADÁSOK

Volf György, Régi magyar codexek. Nyelvemléktár. VIII. kt. Közli a kódex teljes szövegét a diakritikus jelek nélkül. A kézirat sorbeosztását sem jelölte.

Részleteket közölnek:

Horeáth Cyrill, Középkori magyar verseink. Budapest. 1921.² (Régi Magyar Költők Tára I.) 156—160.

Bisztray—Kerecsényi, A magyar próza könyve I. — Régi magyar próza. Budapest. 1942. 71—73.

A halál himnusza. (Hungaria könyvek III.) Bpest. 1936.

Mezey László, Középkori magyar írások. (Magyar Könyvtár) Budapest. 1957. — Több részletet közöl, de csupán a nagyközönség igényeit tartja szem előtt. Van néhány szembeéltő félreértése.

FELDOLGOZÁSOK

Az irodalom felsorolásánál csak azokat a műveket vettük fel, amelyek kifejezetten is foglalkoznak a Példák Könyvével.

Bognár—Levárdy, A Példák Könyve keletkezésének körülményei ItK. (1959) 3—4. sz.

Holik Flóris, Az egyszerű tolvajról és a remetéről. ItK. 31. (1929) 173.

Horeáth Cyrill, Codex-irodalmunk példái és a Példák Könyve. A ciszterci rend bajai kath. főgymnasiumának értesítője. Baja, 1892.

Horger Antal, Ráskai Lea nyelvjárása. Magyar Nyelvőr. 24. (1897) 193—202.; 245—251.

Kalauz az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum részéről rendezett könyvkiállításhoz. Budapest. 1882. 25. 69. szám.

Katona Lajos, Adalékok codex-irodalmunk forrásaihoz. ItK. 9. (1899) 246—249.; 371—377.

ua. A Gesta Romanorum történetei codexeinkben. EPhK 23 (1899) 306—318.

ua. Két középkori latin verszet régi magyar fordítása. ItK. 10 (1900) 102—118.

Knieza István, Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig. (Nyelvészeti tanulmányok II. kt.). Budapest. 1952.

Pintér Jenő, Magyar irodalomtörténet I. Budapest. 1932. 617.; 637.

Szilády Áron, Vegyes följegyzések. ItK. 5. (1895) 120—124.

Timár Kálmán, Magyar kódex-családok.

ItK. 37. (1927). 60—67.; 210—224.; 38. (1928) 58—72.;
39. (1929) 16—28.; 146—154.

ua. Domonkosrendi magyar kódexek. ItK. 40. (1930) 265—
276, 397—412.

Toldy Ferenc, A magyar nemzeti irodalom története. Pest. 1851.¹
I. kötet.

Vargha Damján, A Szent Domonkos-rend és a magyar kódex-
irodalom. (Horváth Sándor szerk., A Szent Domonkos rend
múltjából és jelenéből.) Budapest. 1916. 222—256.

ua. A Domonkos-rend érdeme a magyar irodalom megalapo-
zásában. Szent István Akadémia Értesítője. Budapest. 1916.
103—122.

Volf György, A Margit-legenda írója és kora. EPhK. (1881) 97—110.

Zolnai Gyula, Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. Buda-
pest. 1894. 30., 32. szám.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

RÉSUMÉ

Notre publication contient le fac-similé du manuscrit de cote «Cod. Hung. Nr. 3. de la Bibliothèque d'Université de Budapest», intitulé *Példák Könyve 1510*. (Livre des Exemples), la leçon littérale de son texte et les passages parallèles latins. Le manuscrit comporte 43 in-folios en partie à filigrane. La mesure des pages est 18,5 × 13,8 cm. Les pages furent fortement rabotées à la reliure du livre a XIXe siècle et en même temps l'ordre des ternios fut troublé. Du feut constater par la copie de l'Académie des Sciences de Hongrie que le manuscrit fit partie d'un colligatum plus grand.

L'ordre originaire des parties :

1. Ms. Cornides. pp. 1—420.

2. Ms. Bod.

3. Ms. Cornides pp. 420—430.

4. Ms. „Könyvecske az Apostolok Méltóságáról” (Ms. Livret sur la dignité des Apôtres.).

5. Ms. Példák Könyve (1—18.)

6. Ms. Példák könyve (18—86.)

7. Ms. Sándor.

— Notre édition publie le texte du manuscrit en se fondant sur la deuxième copie mentionnée dans l'ordre réconstitué.

Ses filigranes : Briquet, nL 2518., 2523., 2516.

Sa reliure en veau fut fabriquée après 1846. Le manuscrit est le travail de trois mains :

La première main : pp. 1—18. La personne du scribe est inconnue ; peut-être est-il le moine directeur spirituel des religieuses.

La deuxième partie, nous la rattachons, sur la base de l'identité de l'écriture, au nom de Lea Ráskai, scribe du ms. Cornides. On trouve dans le colophon de la page 74. L'année de la facture du manuscrit : 1510. A la base de la variation de l'écriture les unités du travail en particulier sont bien à séparer. La personne du troisième scribe est inconnue.

Il faut tenir compte de ce que le manuscrit est la copie de textes hongrois plus anciens ; c'est pourquoi le texte hongrois et le latin mis en parallèle avec lui ne sont pas toujours conformes sur les points. Nous avons tenté quand même la publication des sources respectivement des textes latins de donner les histoires latines qui sont les plus conformes aux histoires hongroises. Où le texte latin correspondant n'était pas à notre disposition, nous avons laissé la colonne de droite en blanc. La source principale des textes latins publiés : *Promptuarium Exemplorum* de Joannes Herolt. Mais ce serait se faire une fausse idée de croire que la source de la première variation en hongrois du Livre des Exemples soit Herolt. D'une part, il ne contient pas tous les exemples et d'autre part le système des exemples du manuscrit est tout à fait différent de l'ordre alphabétique adopté par Herolt.

La première partie présente une rédaction nette ; elle est un livre des méditations destiné à l'usage commun pour le chapitre de pénitence. Les sujets des méditations :

a) la vie de grâce est le don gratuit de Dieu (I.)

b) le prix de la vie virginale c'est la vie éternelle (II.)

c) ce qui mène jusqu' à la justification c'est la pénitence (II., IV.,

V., VI.)

d) les moyens de la persévérance dans la vie de grâce sont : le jeune (VII.), l'expiation (VIII.), la bonne confession (IX.), le bon propos (X.).

e) Les défauts religieux et les moyens de les éliminer.

Les parties davantage de la structure comportent des préparations directes à la confession, à l'examen de conscience et des prières.

La deuxième partie du manuscrit d'un caractère d'appendice contient trois exemples et une danse macabre d'un texte plus complet que les sources connues avec des méditations y attenantes. Quelque chose d'approchant nous trouvons dans la structure du *Dialogus Miraculorum* de Caesarius Heisterbacensis, dont on connaît plusieurs variants.

— L'occasion extérieure de la naissance du volume était probablement le mouvement de réforme de Paul Váci visant le rétablissement de la discipline des nonnes dominicaines. Au Chapitre Général des dominicains en 1468 le problème de la discipline des religieuses de l'Île Marguerite fut déjà soulevé qui « *primaeva institutione deflexisse* », le Chapitre donne pouvoir au provincial hongrois de mettre au pas les religieuses.

Le manuscrit fut plus tard apporté par les religieuses fuyant les Turcs à Nagyvárád, puis à Nagyszombat. Après l'extinction des religieuses dominicaines il est passé chez les clarisses de Nagyszombat ensuite chez celles de Pozsony. Après la suppression des ordres religieux, en 1782, il est passé dans la Bibliothèque d'Université de Budapest.

Nous publions le texte d'après l'ordre des lignes originales ; la pagination marginale donne le numéro de page rétabli [3], le numéro de page antérieur indiqué par (67), et la cote des unités de texte par XI. Dans la leçon littérale nous avons mis entre parenthèses ( ) [ ] l'interpolation et l'effacement du scribe et entre parenthèses { } < > ceux de la main postérieure, du même en considération de la copie de l'Académie des Sciences de Hongrie, nous avons rétabli les bouts des lignes rabotées : ///er

PÉLDÁK KÖNYVE 1510.

LIBER EXEMPLORUM

Bibliotheca Universitatis Budapestinensis: Cod. Hung. Nr. 3.

Chartaceum -ff. 43. — 18,5 × 13,8 cm. — scriptura Gothica, una columna — p. 1—18: prima manus; p. 19—64: secunda manus (Lea Ráskai); p. 64—86: tertia manus; — compactum scorteum (saec. XIX.).

Signa translucida: Briquet, nr. 2518., 2523., 2516.

Nostra editio publici iuris facit facsimile manuscripti supranominati, textus Hungarici antiqui lectionem ad litteram et textus parallelos Latinos, i.e. fontes.

*

Codice saec. XIX. (post 1846) denuo compacto, cum ordo ternionum conturbatus marginesque mutilati fuissent, et ipse textus Hungaricus corruptus est; — sed structura ac textus originalis ex apographo iussu Acad. Scient. Hung. anno 1841. confecto restitui potest, et nunc in forma resarta publicatur. Apographum hoc manuscriptum prius partem cuiusdam maioris colligati fuisse demonstrat (Colligatum Cornides), in quo continebatur:

1. Cod. Cornides p. 1—420. (Minime confundendus est colligato similiter de Dan. Cornides denominato!)
2. Cod. Bod.
3. Cod. Cornides p. 420—430.
4. Cod. «Könyvecske az Apostolok Méltóságáról» (Libellus de dignitate apostolorum).
5. Példák Könyve p. 69—86; nunc: p. 1—18.
6. Példák Könyve p. 1—69; nunc p. 18—86.
7. Cod. Sándor.

Finis et provenientia

Collectio haec exemplorum ad usum monialium S. Dominici in insula Leporum (S. Margaritae) habitantium anno 1510. (uti ex colophone p. 74. manifestum sit) fuit descripta. Finis collectionis: materiam praebere sororibus ad meditandum et ad examen particulare exercendum, qui finis ex prima, ad hunc determinata parte codicis perspicue cognosci potest. Singula exempla gradatim introducunt in vitam regularem (similiter ac opus Caesarii Heisterbacensis «Dialogus Miraculorum» praeparatio fuit novitorum Cisterciensium ad vitam communem).

Exempla finaliter ordinata praedicant:

- a) vita supernaturalis est donum Dei gratuitum (ex. I.);
- b) praemium virginitatis est aeterna vita (ex. II.);
- c) ad iustificationem paenitentia vera adducit (ex. III—VI.);
- d) media perseverantiae: jejunium (ex. VII.), abnegatio (ex. VIII.), bona frequensque confessio (ex. IX.), propositum non peccandi de cetero (ex. X.);
- e) singulariter de peccatis levibus imperfectionibusque, quae spiritum communitatis conturbant (ex. XI.—XXI.);

— deinde sequitur praeparatio immediata ad confessionem: speculum ad examen conscientiae orationesque eiusdem finis.

— In secunda parte codicis continentur: tria exempla extra structuram, «Dialogus Vitae et Mortis» et carmen funebre «Vado mori».

Advertendum, quod hic textus Hungaricus codicis non sit immediata translatio textuum Latinorum, sed apographum textuum Hungaricorum, qui sine ullis vestigiis interierunt, unde intelliguntur dissensiones, quae inter Hungaricum et Latinum inveniuntur.

Fons primarius collectionis Joannis Herolt, *Promptuarium Exemplorum* fuisse videtur, sed notare debemus nec textum Discipuli immediate adhaerere structurae nostri codicis; ordo Promptuarii Exemplorum est alphabeticus, huius vero manuscripti ad examen particulare conscientiae etc. adaptatus.

Origo huius libri reducitur ad reformationem monialium, quam Provincialis Ord. Praed. Paulus de Vác inter annos 1480—1490 executus est. Iam anno 1468. in Capitulo Generali Ordinis Praedicatorum agebatur disciplina sororum in insula Leporum degentium, quae «a primaeva institutione deflexisse», sed ipsa reformatio tantum circa annum 1482. fuit perfecta.

Sorores ab invasione Turcorum fugientes — post 1526. — prius ad Nagyvárad, dein ad Nagyszombat portaverunt codicem. Cum autem dominicae exstinguerentur, manuscriptum prius ad Clarissas Tyrnavienses, postea ad easdem in Pozsony pervenit. Ordinibus anno 1782. abolitis in Bibliothecam Universitatis Budapestinensis codex translatus est.

Methodus publicationis. Textus Hungaricus fidelitate ad litteram seriemque publicatur, Latinus vero in «transcriptione humanistica». Numeri marginales uncis [3] inclusi paginationem structurae restructae, in forma autem (67) numeros priores annotant. In lectione Hungarica ad litteram intercalationes Leae Ráskai aliarumque descriptorum signum [ ]; interiectiones posterioris manus signum < > includit. Deletiones descriptorum nota ( ) posteriorumque manuum nota { } signantur.

TÁRGYMUTATÓ

(E helyen előbb a szövegegységek sorrendjét közöljük, majd a fontosabb fogalmak és nevek lelőhelyét adjuk. Hogy a hivatkozott szó a szövegben vagy a jegyzetekben fordul-e elő, külön nem jelöljük.)

SZÖVEGEGYSÉGEK

I. Csonka elmélkedés: Isten ingyenes ajándéka az örök élet	106
II. A három apáca példája: a szűzi élet jutalma az örök élet	108
III. A tolvaj megtérése: a bűnbánat	114
IV. A bűnbánat minden bűnt eltöröl: a szüleit meggyilkoló leány megtérése	116
V. A gazdag vitéz megtérése	122
VI. A rossz útra tért leány megtérése	126
VII. A bőjtőlő barát jutalma	142
VIII. A test fegyelmezése: Szent Benedek megveri a búdosó elméjű frátert	146
IX. Az igaz gyónás árt az ördögnek	152
X. „Mondj három igazat!”	156
XI. A gyakori nevetgélés veszedelme	166
XII. A torkos apáca bűnhődése	170
XIII. Az öt szerzetes vetélkedése: ki a legtökéletesebb	172
XIV. A három remete példája	178
XV. A három pogány bölcs tanítása a hallgatásról	180
XVI. Izsák apát a haragosságról	182
XVII. Illáron apát és a püspök vetélkedése	182
XVIII. A haragtartó leány bűnhődése	184
XIX. A vén szent atya és az ifjú fráter példája	186
XX. A pletyka veszedelme	188
XXI. A tunyán zsolozsmázó szerzetesek bűnhődése	190
— A Margit-legenda töredéke	198
XXII. Furzeosz példája	202

XXIII. Verses tízparancsolat, gyónótükör	204
XXIV. Lelkiismeretvizsgálati skéma	210
XXV. Példa az ártatlan gyermekről	216
XXVI. A bűnösök a pokol kapujában	228
XXVII. Az együgyű apáca története	230
XXVIII. Az Élet és Halál párbeszéde (elmélkedéssel)	236
XXIX. Haláltánc (elmélkedéssel)	256

Aegidius Aurifabri 109
 Asmodeus 157
 Asmodeus 157, 159
 Augsburgi Dávid 211
 Bárczi Géza 6
 Benedek, Szent 147, 211, 213, 283
 Beda 203
 Benegarius 157
 Bernát, Szent (Bernald) 106, 211
 Bessa, Bernardus A. 193
 Birk-kódex 291
 Blume, Clemens 236
 Bod-kódex 9, 10
 Bognár A. 9, 297
 Bölle Kornél 199
 Bonum universale de apibus 217
 Bourbon, de, Stephanus 195
 Briquet C. M. 12, 13
 Caesarius Heisterbacensis 15, 109,
 153, 171, 185, 287
 Catalogus Accessionalis seu Elen-
 chus ... Univ. Bibl. Budapest 12
 Catalogus Manuscriptorum ... in
 Bibl. Univ. Budapest. 10
 Cornides-kódex 9, 11, 12, 283
 Cornides V Codex 10
 Debreceni-kódex 12
 Dialogus Miraculorum 15, 153, 171,
 185, 287
 Discipulus 14, 109; lásd Herolt
 Döbrentey Gábor 9
 Domonkos-kódex 10, 11, 12
 Donatus 287
 „Dormi secure” prédikációk 288
 Dreves, G. M. 236
 Echard, J. 291
 „Élet és Halál párbeszéde” 236, 289
 kritikai apparátusa 237
 csatolt elmélkedés 254
 Érsekújvári-kódex 159, 191, 211
 Eusebius 189
 Ferrarius Sigismundus 291
 Forgách Ferenc esztergomi érsek
 292

Furseus (Furcosz) 203, 286
 Graesse, Th. 147
 Gerézy Rabán 6
 Gergely, Nagy Szent 127, 147
 Gesta Romanorum 157
 Greven Joseph 191
 Gömöri-kódex 27 292
 Gregorius Magnus 127, 147
 Guilbertus 169
 „Haláltánc” szövege 256
 kritikai apparátus 257
 csatolt elmélkedés 278
 Herolt, Johannes 14, 15, 109, 115,
 123, 127, 143, 153, 167, 171, 173,
 179, 181, 183, 185, 187, 189, 203,
 217, 229, 231, 287
 Hilka, Alfons 191
 Historia Anglorum 203
 Historia Lombardica 147
 Holik Flóris 115, 297
 Horger Antal 12, 297
 Hortulus animae 209
 Horvát-kódex 10, 11
 Horváth Cyrill 13, 14, 109, 147,
 201, 205, 209, 283, 297
 Horváth János 291
 Illárion apát 182, 183, 285
 Illés László 9, 13
 Írásváltozások 290
 Iregi Miklós 199
 Isidorus senior Seythi 183
 Iványi Béla 291
 Izsák apát 182, 183, 285
 Jacobus a Voragine 147
 jelölések (a szöveg javítása, tör-
 lése, stb.) 13
 Jeromos, Szent 209
 Joannes de Pest 201
 Joannes de Verdena 207, 288
 Johannes minor Thaebeus 187
 Joseph Klapper 203
 Kalauz az Orsz. M. Iparműv. Muz.
 Könyvkiállításához. 297
 Kátai Petrik 199

- Katona Lajos 14, 157, 159, 217,
 259, 283, 297
 Kluch János 291
 Knieszsa István 11, 97
 Könyvecske az Apostolok Méltó-
 ságáról 9
 Kozáky István 259, 261
 Lagosch, K. 15
 Lampadius 157
 Latin szövegekről általában 13
 Lecoy de la Marche 195
 Legenda Aurea 147, 203
 Levárdy F. 9, 297
 Liber Exemplorum Fratrum
 minorum 193
 Liber de laudibus S. Francisci 193
 Lovas Elemér 199
 Marcellus 199
 Margarita, Beata (Sancta) 199
 Margit-legenda 10, 11, 12, 283,
 290
 Maurus 151
 Meister, Aloys 15
 Mezey László 297
 Mihályfi Akos 205
 Nádor- emlékkönyv 9
 Nádor-kódex 9, 10
 Nagyszombati-kódex 11, 191, 207
 Nápolyi legenda 199
 Narcissus- jeruzsálemi pátriárka
 189
 Némethy Lajos 292
 Nicolaus de Catha lásd Kátai
 Petrik
 Nikolaus, Paulus 14
 Oláh Miklós esztergomi érsek 292
 Oligier, Livarius 193
 Oesterley 153
 Óri G. György 292
 Patricius abbas 167
 Pázmány Péter 292
 Peer-kódex 207
 Pelagius 143, 187
 Péter apostol levelei 119
 Peter Rosenheim 259
 Petrucchius 199
 Pintér Jenő 297
 Pittroff Pál 291
 Pompeianus 151
 Promptuarium Exemplorum lásd
 Herolt
 Quetif, J. 291
 Ráskai Lea 11, 12, 283, 286,
 289
 Ruffinus 143, 187
 Sándor-kódex 9, 10
 Soror Frosina 188
 Speculum Exemplorum 109, 143,
 147, 153
 Stammler, W. 14
 Stephanus de Bourbon (Borbon-
 ne) 195
 szöveggőzölés elvei 13
 Szilády Áron 205, 209, 297
 szigeti dominikánák vándor-
 útja 291—92
 Tamás doktor 153, 154, 155, 283
 Temesvári Pelbárt 175, 203
 Timár Kálmán 297
 Theodulus 287
 Thomas Chantimpratensis 217
 Treverense monasterium 231
 Toldy Ferenc 9, 283, 297
 Tullius moralis 287
 Ursula 201
 Váezi Pál 291
 Vargha Damján 298
 Vitae Patrum 143, 183, 187
 Vitry, Jacques de 115, 191
 vízjelek 12
 Volf György 10, 11, 13, 199,
 283, 290, 297, 298
 Weber, G. W. 14
 Zolnai Gyula 12, 298

A kiadásért felel
BERNÁT GYÖRGY
az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki felelős
HÜTH ISTVÁN

A kézirat a nyomdába érkezett 1959 VII. 3

Terjedelem 26,8 A/5 papírv — Példányszám 800

Printed in Hungary

1960/49285 Akadémiai Nyomda, Budapest

Felelős vezető
BERNÁT GYÖRGY

